

“CENGİZ ENERJİ SAN. VE TİC A.Ş.”

**Quvvati 550 MVt bo‘lgan bug‘-gaz elektr stansiyasini
qurish**

Atrof-muhit va Ijtimoiy Ta'sirni Baholash

Yakuniy hisobot

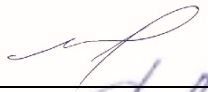

1-kitob

125-1105-ESIA

HUJJAT VERSIYALARINI RO'YXATGA OLISH

Tartib Raqami	Versiya	Sana	Holati
1.	125-1105-ESIA Version_P0	07.04.2024	"CENERGO" MChJga yuborilgan hisobotning dastlabki versiyasi
2.	125-1105-ESIA Version_P1	08.02.2025	"CENERGO" MChJga yuborilgan hisobotning tuzatilgan varianti
3.	125-1105-ESIA Version_P2	31.08.2025	"CENERGO" MChJga yuborilgan hisobotning yakuniy versiyasi

IJROCHILAR RO'YXATI

Loyihalar Bo'limi Boshlig'i, Loyiha Koordinatori	O. Vaxidova-Mordovina	
Bosh sotsiolog	B. Mavlyanov	
Sotsiolog, aloqalar bo'yicha mutaxassis	M. Rasulmetov	
Ekolog/Atmosfera havosi bo'yicha mutaxassis	N. Limankina	
Bosh ekolog	G. Petrayeva	
Ekolog	L. Konanyuk	

MUNDARIJA

HUJJAT VERSIYALARINI RO'YXATGA OLISH.....	3
ATAMALAR VA TA'RIFLAR	10
QISQARTMALAR	12
1 KIRISH.....	13
1.1 Rejalashtirilgan faoliyatning qisqacha tavsifi	15
1.2 ESIAning maqsadi va vazifalari	17
1.3 Ma'lumot manbalari	18
I. Buyurtmachi tomonidan taqdim etilgan hujjatlar	18
II. Ochiq manbali ma'lumotlar	18
III. Boshlang'ich tadqiqotlar natijalari.....	18
1.4 Cheklovlar va farazlar.....	19
1.5 Hisobotning tuzilishi.....	19
2 REJALASHTIRILGAN FAOLIYAT VA ESIA UCHUN TALABLAR	21
2.1 Milliy qonunchilik	21
2.1.1 Atrof-muhit va ijtimoiy siyosat.....	21
2.1.2 Atrof-muhitni muhofaza qilish sohasidagi huquqiy baza.....	21
2.1.3 Atrof-muhitga ta'sirni baholash jarayoni	24
2.1.4 Mehnat munosabatlari to'g'risidagi qonunchilik.....	27
2.1.5 Teng sharoitlar hamda bolalar va majburiy mehnatni taqiqlash to'g'risidagi qonunchilik	29
2.1.6 Yer ajratilishi va turmush kechirish vositalarini tiklash to'g'risidagi qonunchilik	30
2.1.7 Mehnatni muhofaza qilish va xavfsizlik to'g'risidagi qonunchilik.....	33
2.1.8 Mehnat, sog'liqni saqlash, xavfsizlik va muhofaza qilish to'g'risidagi qonunchilik	35
2.1.9 Madaniy meros to'g'risidagi qonunchilik.....	35
2.2 Xalqaro shartnomalar va bitimlar	36
2.3 Kreditor (moliyashtiruvchi) talablari.....	40
2.3.1 IQTISODIY HAMKORLIK VA TARAQQIYOT TASHKILOTI (OECD) umumiy yondashuvlari.....	40
2.3.2 Ekvator Prinsiplari (2020).....	41
2.3.3 Xalqaro Moliya Korporatsiyasi (IFC) Faoliyat Standartlari.....	42
2.3.4 Jahon Banki Guruhi (WBG)/IFC Atrof-muhit, sog'liqni saqlash va xavfsizlik bo'yicha yo'riqnomalari.....	42
2.3.5 Taklif etilayotgan faoliyatni toifalarga ajratish.....	44
2.4 O'zbekiston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi talablari.....	45

3	BAHOLASH METODOLOGIYASI.....	47
3.1	Metodologiyaning asoslanishi.....	47
3.2	Baholash doirasini aniqlash.....	47
3.3	Boshlang'ich tahlil.....	48
3.4	Ta'sirlarni aniqlash va baholash	48
3.4.1	Ta'sirni aniqlash	48
3.4.2	Hayotiy tsikl bosqichlari.....	49
3.4.3	Ta'sirlarning xususiyatlari.....	49
3.4.4	Ta'sirning ahamiyatini baholash.....	50
3.5	Tavsiyalar	51
3.6	Kumulyativ (yig'indi) ta'sirlar	52
3.7	Natijalarning taqdimoti	54
3.8	Manbalar	54
4	REJALASHTIRILGAN FAOLIYATNING XUSUSIYATLARI	62
4.1	Umumiy ma'lumotlar	62
4.1.1	Obyektning joylashuvi	62
4.2	Loyihaga oid faoliyat.....	64
4.2.1	Texnologik yechimlar va xodimlar	64
4.2.2	Yerdan foydalanish	69
4.2.3	Suv Ta'minoti	69
4.2.4	Suvni Chiqarish.....	72
1	VARIANT	74
1.1.1	Issqlik va energiya ta'minoti	74
1.1.2	Moddiy resurslar bilan ta'minlashs	74
1.1.3	Transport ta'minoti	76
1.1.4	Chiqindilarni boshqarish (nazorati).....	76
1.1.5	Sanitariya muhofaza zonasi	77
1.1.6	Avariya holati	79
1.2	Tegishli inshootlar (loyihalar).....	79
	<i>11-rasm. Mavjud quvurlar tizimidan suv ta'minoti quvuri loyihasi.....</i>	<i>83</i>
1.3	Rejalashtirilgan faoliyatning alternatalari va variantlarini tahlil qilish	83
1.3.1	Alternatalarni tahlil qilish.....	83
1.3.2	Obyektning joylashuvi	83
1.3.3	Texnologik yechimlar	83
1.4	Taklif etilayotgan faoliyatning jihatlar va tegishli ta'sirlari	84
1.4.1	Ekologik jihatlar va tegishli ta'sirlar	84
1.4.2	Ijtimoiy jihatlar va tegishli ta'sirlar.....	86

2	AXBOROTNI OCHIB BERISH VA MANFAATDOR TOMONLAR BILAN O'ZARO MUNOSABAT	88
2.1	Maslahatlashuvlarni (konsultatsiyalar) o'tkazish prinsiplari.....	88
2.2	Maslahatlashuv (konsultatsiya) talablari	89
2.2.1	Ko'rib chiqish.....	89
2.2.2	Milliy Maslahatlashuv (konsultatsiya) talablari.....	89
2.2.3	Xalqaro Maslahatlashuv (konsultatsiya) talablari	90
2.3	Manfaatdor tomonlarni aniqlash	91
2.4	Loyiha bo'yicha maslahatlashuv (konsultatsiya) faoliyatlari.....	94
2.4.1	Ko'rib chiqish.....	94
2.4.2	Mahalliy xalq vakillari	94
2.4.3	Jamoatchilik bilan aloqalar bo'yicha mutaxassis	94
2.4.4	ESIA bo'yicha maslahatlashuv va axborotni oshkor etish	94
	<i>22-jadval: Axborotni oshkor qilish choralari.....</i>	<i>96</i>
2.4.5	Loyihani amalga oshirish davrida rejalashtirilgan maslahatlashuvlar (konsultatsiyalar)	96
2.5	Mahalliy aholini jalb qilish dasturlari va mahalliy aholi aktivlari (mol-mulklari)	96
2.6	Loyiha bo'yicha shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmi	97
2.7	Maxfiylik va anonimlik.....	97
2.8	Shikoyatlar to'g'risida hisobot berish va ularni hal qilish	97
2.8.1	Milliy shikoyatlarni hal qilish talablari.....	98
2.8.2	So'rovlarni ko'rib chiqish va hisobot berish	98
2.8.3	Shikoyatlar va murojaatlar to'g'risida hisobot berish	100
2.8.4	Yillik hisobot.....	100

JADVALLAR RO'YXATI

1-jadval: ESIA loyihasi doirasida o'tkazilgan tadqiqotlar tarkibi	19
2-jadval: O'zRning normativ-huquqiy hujjatlari, normativ-texnik va yo'riqnoma-metodik hujjatlari ro'yxati, ESIA loyihasini amalga oshirishda ularning talablari hisobga olingan)... 20	20
3-jadval: Mehnat munosabatlari sohasidagi huquqiy va me'yoriy-huquqiy hujjatlar.....	26
4-jadval: O'zbekiston Respublikasi tomonidan ratifikatsiya qilingan xalqaro shartnomalar va konventsiyalar ro'yxati (ularning talablari loyihaga potensial qo'llanilishi mumkin, 2024-yil iyun holatiga ko'ra)	35
5-jadval: O'zbekiston Respublikasi tomonidan ratifikatsiya qilingan xalqaro shartnomalar va konventsiyalar ro'yxati (ularning talablari loyihaga qo'llanilishi shart, 2024-yil iyun holatiga ko'ra)	37
6-jadval: Milliy qoidalar va kreditor talablariga asoslangan loyihani toifalarga ajratish.....	41
7-jadval: Ta'sirlarning xususiyatlari	46
8-jadval: Ta'sirni baholash ko'rsatkichlari	47
9-jadval: Ta'sirning ko'lami (kattaligi)	47
10-jadval: Qabul qiluvchining sezgirligi	48
11-jadval: Ta'sirlarning ahamiyatini baholash imkonini beruvchi xususiyatlari.....	48
12-jadval: Ta'sirning ahamiyatini baholash matritsasi.....	48
13-jadval: Ta'sirni baholash natijalari matritsasi (Hayotiy tsikl bosqichlari bo'yicha to'ldirilgan)	52
14-jadval Kombinatsiyalangan siklli gaz elektr stansiyasining asosiy texnik tavsiflari.....	62
15-jadval: Asosiy ishlab chiqarish va yordamchi birliklar tarkibi.....	65
16-jadval: Ishlatiladigan xomashyo va boshqa materiallar hamda mahsulotlarning xususiyatlari.....	71
17-jadval: Ishlatiladigan tabiiy gazning xususiyatlari.....	71
18-jadval: Rejalashtirilgan faoliyatning ekologik jihatlari	80
19-jadval: Rejalashtirilgan faoliyatning ijtimoiy jihatlari	82
20-jadval: Loyihaning manfaatdor tomonlari va ular bilan munosabat usullari.....	88
21-jadval: Fokus guruhlar ro'yxati	91
23-jadval: Shikoyatlar/murojaatlarni tasniflash mezonlari.....	94
24-jadval: Jamoatchilik bilan aloqalar bo'yicha mutaxassis	95

RASMLAR RO'YXATI

1-rasm: Rejalashtirilgan faoliyat maydoni.	15
2-rasm: Tegishli inshootlarga eltuvchi yo'l.	16
3-rasm: O'zbekistonda ATB (Atrof-muhitga Ta'sirni Baholash) tartibi.....	26
4-rasm: Sanoat maydonchasi va unga tutash inshootlar.....	63
5-rasm: Elektr energiyasi ishlab chiqarish tsikli.	65
6-rasm: Mavjud tizimdan suv ta'minoti quvurining loyihasi.....	68
7-rasm: Loyiha maydoni yonidagi, tozalangan suv tashlanadigan zovur-kanal.	69
8-rasm: Jizzax BGQ elektr stansiyasi chiqarish manbasidan 300 m bufer zona.....	74
9-rasm: Tegishli obyektlar (elektr uzatish liniyasining dastlabki yo'nalishi).....	77
10-rasm: Kirish yo'li.	78
11-rasm: Mavjud quvurlar tizimidan suv ta'minoti quvurining loyihasi.....	79

ATAMALAR VA TA'RIFLAR

Tegishli inshootlar	Tegishli inshootlar — bu loyiha tomonidan moliyalashtirilmaydigan, ammo loyiha amalga oshirilmaganida qurilmagan yoki kengaytirilmagan va ular bo'lmasa loyiha yashovchan bo'lmaydigan (samara bermaydigan) inshootlardir (IFC Faoliyat Standarti 1).
Atrof-muhit va ijtimoiy sharoitlarga ta'sir	Atrof-muhit va ijtimoiy ta'sirlar — qo'llab-quvvatlanayotgan tijorat faoliyati natijasida jismoniy, tabiiy yoki madaniy muhitga yuz beradigan har qanday potentsial yoki haqiqiy o'zgarishlar hamda atrofdagi jamiyat va xodimlarga ta'sirni anglatadi (IFC Faoliyat Standarti 1).
Manfaatdor tomon	Faoliyat yoki qaror qabul qilish jarayoniga ta'sir ko'rsatishi, undan ta'sirlanishi yoki o'zini ta'sirlangan deb hisoblovchi shaxs yoki tashkilot.
Buyurtmachi, rejalashtirilgan faoliyatning tashabbuskori va Kompaniya	“CENGIZ ENERJI SAN. VE TIC A.Ş”
Ta'sir doirasi	Ta'sir doirasi — quyidagilar ta'sir qilishi mumkin bo'lgan hududdir: (i) loyiha, uning faoliyati va Buyurtmachi obyektlari (shu jumladan uning pudratchilari) tomonidan bevosita boshqariladigan yoki ekspluatatsiya qilinadigan va Loyihaga kiritilgan obyektlar; (ii) Loyiha tufayli yuzaga keladigan, rejalashtirilmagan, ammo oldindan ko'rish mumkin bo'lgan holatlarning kechroq yoki boshqa joyda paydo bo'lishi mumkin bo'lgan ta'sirlari; yoki (iii) Loyihaning bioxilma-xillikka yoki ta'sirlangan jamoalarning tirikchiligi bog'liq bo'lgan ekotizim xizmatlariga bilvosita ta'sirlari (IFC Faoliyat Standarti 1).
Atmosfera chiqariladigan ifloslantiruvchi moddalar ta'sir doirasi	Atmosfera havosining barcha ifloslantiruvchi moddalari chiqarilishining barcha manbalari to'plami uchun konsentratsiyasi 0,05 Ruxsat etilgan maksimal konsentratsiya (RMK) ga teng bo'lgan izoliniya (teng konsentratsiyali chiziq) bilan hosil qilingan hudud.
Taklif etilayotgan faoliyat tashabbuskori	Tegishli ruxsatnomalarni olish maqsadida taklif etilayotgan faoliyatni amalga oshirishni rejalashtirgan va ushbu turdagi faoliyatga oid me'yoriy talablarga muvofiq faoliyat bo'yicha hujjatlarni tayyorlash uchun javobgar bo'lgan yuridik yoki jismoniy shaxs.
O'ta muhim yashash hududi	O'ta muhim yashash joyi – bu yuqori bioxilma-xillik qiymatiga ega bo'lgan hudud bo'lib, quyidagilarni o'z ichiga oladi: (i) o'ta xavf ostida turgan va/yoki xavf ostida turgan turlarning yashab qolishi uchun zarur bo'lgan joylar yoki endemik (muayyan hududga xos) yoki cheklangan tarqalishga ega turlar uchun alohida ahamiyatga ega bo'lgan joylar; (iii) global ahamiyatga ega bo'lgan ko'chib yuruvchi turlar va/yoki to'dalashuvchi turlarning yashab qolishi uchun muhim bo'lgan joylar; (iv) o'ta xavf ostida turgan yoki noyob ekotizimlar va/yoki (iv) asosiy evolyutsion jarayonlar bilan bog'liq hududlar (IFC Faoliyat Standarti 6).
Kumulyativ (yig'indi) ta'sirlar	Kumulyativ ta'sirlar — bu boshqa mavjud, rejalashtirilgan yoki xavf va ta'sirlarni aniqlashda real deb belgilangan holatlar natijasida, loyiha doirasidagi yoki loyihadan bevosita ta'sirlangan faoliyat doirasiga yoxud resurslarga qo'shimcha ta'sirlardan kelib chiqadigan ta'sirlardir. Ular ilmiy fikrga ko'ra va/yoki ta'sirlangan jamoalarning xavotirlariga asoslanib, odatda muhim ahamiyatga ega deb tan olinadi (IFC Faoliyat Standarti 1).

Mahalla	Mahalla – odatda jamoani va aholining o'zini o'zi boshqaruvchi ma'muriy birligini tashkil etuvchi shaharning turar-joy kvartalidir. Keng ma'noda Mahalla tuman yoki mahalliy jamoani anglatadi. O'zbekiston hukumati uni "an'anaviy institut" sifatida targ'ib qilib, mahalani jamiyatning "asosiy birligi" sifatida qabul qilgan. Mahalla 1993-yilda Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari to'g'risidagi Qonun (Mahalla qonuni sifatida ham tanilgan) asosida qonuniylashtirildi. Deyarli har bir o'zbek texnik jihatdan mahalaga tegishli bo'lib, umuman olganda, hech kim sinfi, kasbi yoki diniga qarab chetlashtirilishi mumkin emas. (Manba: https://uzbekistangid.ru/kultura/chto-takoe-mahallya-v-uzbekistane)
Atrof-muhit va ijtimoiy ta'sirni baholash (ESIA)	ESIA — bu rejalashtirilgan faoliyatning atrof-muhit komponentlari va ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarga ta'sirini aniqlash, prognoz qilish va baholashni o'z ichiga olgan, shu jumladan, faoliyatning muqobil variantlarini tahlil qilish, ularni amalga oshirish shartlarini aniqlash hamda atrof-muhit va ijtimoiy boshqaruv sohasidagi choralarini ishlab chiqish bo'yicha ishlarning majmui bo'lib, tegishli axborotni oshkor etish va manfaatdor tomonlar bilan maslahatlashuvlar bilan birga olib boriladi.
Kreditorlar (Moliyalashtiruvchilar)	Kreditorlar — loyihalar uchun mablag' ajratuvchi va kapital kiritishdan oldin ushbu loyihalar bilan bog'liq atrof-muhit va ijtimoiy xatarlarni baholash va boshqarish uchun mas'ul bo'lgan moliya institutlaridir. Ushbu kreditorlar, shu jumladan banklar va xalqaro moliya institutlari, loyihalar barqarorligini, Ekvator Prinsiplari kabi standartlarga muvofiqligini hamda atrof-muhit va jamiyatga potentsial salbiy ta'sirlarni yumshatish choralariga egaligini ta'minlash uchun ESIA jarayonidan foydalanadilar. Financing of the Project is being sought from; DenizBank AG, Vena, Avstriya va DZ BANK AG Deutsche Zentral-Genossenschaftsbank, Frankfurt-Mayn, Germaniya
Loyihadan keyingi tahlil	Loyihadan keyingi tahlil — inshootlarni qurish va ishlatish (ekspluatatsiya qilish) davrida monitoring tadbirlarini amalga oshirish, belgilangan shartlar va talablarga rioya etilishini monitoring qilish, ta'sirlarni oldini olish/minimallashtirish choralarining samaradorligini monitoring qilish, atrof-muhitga ta'sirni baholash xulosalarini haqiqiy ta'sirlar bilan solishtirish va (zarur bo'lsa) qo'shimcha choralar ishlab chiqish.
Loyiha	Maqsadli faoliyat — "550 MVt quvvatga ega bo'lgan bug'-gaz qurilmasi (BGQ) elektr stansiyasini qurish".
Qabul qiluvchi(lar)	Taklif etilayotgan faoliyat ta'siriga uchragan tabiiy yoki ijtimoiy muhit komponentlari, xususan: tabiiy muhit va uning alohida komponentlari; aholi, ayrim ijtimoiy guruhlar, madaniy meros obyektlari va h.k.
Inson yashash muhiti sifatining normallashtirilgan ko'rsatkichlariga ega hududlar	Inson yashash muhiti sifatining kimyoviy, biologik va fizik ko'rsatkichlari bo'yicha atmosfera havosining gigiyenik normalari ta'minlanishi shart bo'lgan hududlar: har qanday turar-joy binosi; ta'lim va bolalar muassasalari; sport inshootlari va maydonchalari; o'yin maydonchalari; rekreatsiya (dam olish) zonalari; umumiy foydalanishdagi tibbiy-profilaktika va sog'lomlashtirish muassasalari; kurortlar, sanatoriylar, dam olish uylari; bog'dorchilik shirkatlari, jamoaviy yoki yakka tartibdagi dala hovli va bog'dorchilik uchastkalari.
Hokimiyat	Shahar yoki tuman ma'muriyati
Ekologik jihat (yoki Atrof-muhit jhati)	Tashkilotning atrof-muhit bilan o'zaro ta'sir qiladigan yoki ta'sir qilishi mumkin bo'lgan faoliyati, mahsulotlari yoki xizmatlarining elementi (ISO 14001:2015).

QISQARTMALAR

TCFD	Iqlim bilan bog'liq moliyaviy ma'lumotlarni oshkor qilish bo'yicha ishchi guruh
LLC	Mas'uliyati Cheklangan Jamiyat (MChJ)
EBRD	Yevropa Tiklanish va Taraqqiyot Banki (YTTB)
IAAP	Atmosfera havosi ifloslanishi indeksi
RES	Qayta tiklanuvchi energiya manbalari (QTEM)
ICO	Xalqaro kredit tashkilotlari
MRCC	Shikoyatlarni qabul qilish va ko'rib chiqish mexanizmi
IFC	Xalqaro Moliya Korporatsiyasi (XMK)
ESIA	Atrof-muhit va ijtimoiy ta'sirni baholash (ESIA)
ACI	Kumulyativ (yig'indi) ta'sirlarni baholash
EHS	Umumiy Atrof-muhit, Sog'liqni saqlash va Xavfsizlik Yo'riqnomalari
OECD	Iqtisodiy Hamkorlik va Taraqqiyot Tashkiloti (IHTT)
SEP	Manfaatdor tomonlar bilan ishlash rejasi
GHGs	Issiqxona gazlari (IG)
MPE	Ruxsat etilgan maksimal chiqarish (REMC)
MPD	Ruxsat etilgan maksimal chiqarib tashlash (REMCT)
PSW	Chiqindilarni hosil qilish va yo'q qilish bo'yicha loyiha ekologik standartlari
MPC	Ruxsat etilgan maksimal konsentratsiyalar (RMK)
MPCmo	Atmosfera havosidagi ifloslantiruvchi moddalarning bir martalik maksimal ruxsat etilgan konsentratsiyasi
MPCad	Atmosfera havosidagi ifloslantiruvchi moddalarning o'rtacha sutkalik maksimal ruxsat etilgan konsentratsiyasi
RCM	Vazirlar Mahkamasining Qarori (VMQ)
RUz	O'zbekiston Respublikasi (O'zR)
SanRvaN	Sanitariya qoidalari va normalari
PS	Faoliyat standartlari
SPZ	Sanitariya muhofaza zonasi
PRS	Jamoatchilik bilan aloqalar bo'yicha mutaxassis
TNIQ	Inson yashash muhiti sifatining normallashtirilgan ko'rsatkichlariga ega hududlar
Uzhydromet	O'zbekiston Respublikasi Gidrometeorologiya xizmati markazi (O'zgidromet)
AACI	Kumulyativ ta'sirlarni tezkor baholash
VEESC	Qimmatli ekologik va ijtimoiy komponent
ECA	Eksport kredit agentligi

1 KIRISH

"550 MVt quvvatga ega bo'lgan bug'-gaz qurilmasi elektr stansiyasi" loyihasi (bundan keyin – BGEP loyihasi) bo'yicha Atrof-muhit va Ijtimoiy Ta'sirni Baholash (bundan keyin – ESIA) loyihani potensial moliyalashtiruvchi kreditorlar uchun tayyorlandi.

Loyiha ishlab chiquvchisi "CENERGO" MChJ (keyingi o'rinlarda "Qarz oluvchi") Cengiz Enerji A.Ş. ("Cengiz") kompaniyasi nazorati ostida loyihani "Qurish-Egalik qilish-Eksploatatsiya qilish" (Build-Own-Operate) modeli asosida amalga oshirmoqda (keyingi o'rinlarda "Loyiha").

"CENERGO" MChJ loyihani moliyalashtirishni DenizBank AG, Vena, Avstriya, va DZ BANK AG Deutsche Zentral-Genossenschaftsbank, Frankfurt-Mayn, Germaniya kabi tashkilotlardan jalb qilmoqda.

Loyiha atrof-muhit va ijtimoiy masalalarga oid O'zbekiston qonunchiligi, IQTISODIY HAMKORLIK VA TARAQQIYOT TASHKILOTI (OECD) umumiy yondashuvlari, Ekvator Prinsiplari IV (2020 yil iyul), Xalqaro Moliya Korporatsiyasi (IFC) Faoliyat Standartlari (2012 yil yanvar), Jahon Banki Guruhi Umumiy Atrof-muhit, Sog'liqni Saqlash va Xavfsizlik (ASHX) Yo'riqnomalari, Jahon Banki Guruhi Issiqlik Elektr Stansiyalari uchun ASHX Yo'riqnomalari (2007), BMTning Biznes va Inson Huquqlari bo'yicha Yo'naltiruvchi Prinsiplari va Loyihaga taalluqli bo'lgan tegishli konventsiya va shartnomalarni o'z ichiga olgan xalqaro ekologik huquqqa muvofiq bo'ladi.

Loyiha Jizzax viloyati Sharof Rashidov tumanida 550 MVt quvvatga ega bo'lgan bug'-gaz qurilmasi elektr stansiyasini (BGQ ES) qurishni nazarda tutadi. U quyidagi komponentlardan tashkil topgan bo'ladi:

1 ta gaz turbinasi qurilmasi (GTQ) – "Siemens S SGT5-4000F V10" rusumli.

1 ta bug' turbinasi (BT) qurilmasi – "Siemens SST-700/900" rusumli, 185,3 MVt quvvatga ega, Germaniyada ishlab chiqarilgan.

Mazkur inshootlar zaruriy binolar va yordamchi obyektlar bilan birgalikda barpo etiladi, shuningdek, 550 MVt quvvatli BGQ ES hududida tegishli infratuzilma yaratiladi. BGQ ES tomonidan yiliga jami 4 000 000 MVt/soat elektr energiyasi ishlab chiqariladi.

BGQ ES qurilishi uchun ajratilgan maydonning umumiy maydoni 9,43 gektarni tashkil etadi.

Gaz turbinali elektr stansiyasi qurilishi hududi 2,91 gektarni egallaydi. 3,65 gektar avtoturargohlar, obyekt ichidagi yo'llar va bojxona rasmiylashtiruvchi maydoni uchun ishlatiladi. 2,83 gektar obodonlashtirishga ajratiladi, korxonaning umumiy bosh rejasida (1-rasm) keltirilgan.

The project provides for the construction of off-site facilities: a new access road with a length of about 90 meters, and 2 power lines of 220 kV (overhead lines, power lines) with a length of about 7 and 9 km from the designed power plant to the existing substations, the route of the gas pipeline and water supply has not been determined for the period of environmental design. Loyihadan Tashqari Inshootlar va Ishchi Kuchi Loyiha, loyihadan tashqari (off-site) inshootlar qurilishini nazarda tutadi. Bular: uzunligi qariyb 90 metr bo'lgan yangi kirish yo'li; loyihalashtirilgan elektr stansiyasidan mavjud podstansiyalargacha bo'lgan uzunligi taxminan 7 va 9 km bo'lgan 2 ta 220 kV kuchlanishli elektr uzatish liniyalari (havo elektr uzatish liniyalari).

Ekologik loyihalashtirish davri uchun gaz quvuri va suv ta'minoti yo'nalishi hali aniqlanmagan.

Elektr stansiyasi qurilishi davrida qurilish maydonchasida jami qariyb 650 nafar ishchi

faoliyat yuritadi: ulardan 600 nafari — xodimlar (ishchilar), 50 nafari — muhandislik-texnik xodimlar.

ESIAning birinchi bosqichida Buyurtmachi tomonidan taqdim etilgan materiallar, ochiq (mavjud) manbalardan to'plangan ma'lumotlar, shuningdek, analog obyektlar ma'lumotlari asosida rejalashtirilgan faoliyatning dastlabki baholanishi amalga oshirildi. Ushbu ishlar natijasida quyidagilar bajarildi:

- Qo'llanilishi mumkin bo'lgan milliy va xalqaro ESIA talablari aniqlandi;
- Rejalashtirilgan faoliyat hududining tabiiy va ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlari bo'yicha mavjud ma'lumotlarni yig'ish, qayta ishlash va tahlil qilish yakunlandi;
- ta'sir qabul qiluvchilar aniqlandi;
- Manfaatdor tomonlar aniqlandi;
- manfaatdor tomonlar bilan dastlabki maslahatlashuvlar o'tkazildi;
- rejalashtirilgan faoliyat ta'sirlarini dastlabki aniqlash va baholash amalga oshirildi;
- loyihani toifalarga ajratish amalga oshirildi.

Dastlabki baholash natijalari dastlabki ekologik va ijtimoiy baholash hisobotida – Skoping hisoboti (Scoping report), 125-1105-SR hisobot kodi ostida hujjatlashtirilgan.

Scoping hisoboti "CENERGO" MChJ, "CENGIZ ENERJI SAN. VE TIC A.Ş." va kreditorlar tomonidan 2024 yil may oyida kelishilgan.

Loyihaga oid ma'lumotlarni oshkor etish doirasida, dastlabki baholash va EPA (Atrof-muhitni Muhofaza qilish agentligi) materiallari manfaatdor tomonlar ko'rib chiqishi uchun Buyurtmachining veb-saytiga joylashtirilgan.

2024-yil aprel – sentabr oylarida ta'sirlarni baholash va salbiy ta'sirlarning oldini olish va/yoki minimallashtirish choralari ishlab chiqish maqsadida, Konsultant ESIA uchun texnik topshiriqda (TT) nazarda tutilgan ishlar majmuasini amalga oshirdi. Ishlar quyidagilarni o'z ichiga oldi:

- boshlang'ich tadqiqotlar:
 - Atmosfera havosining kimyoviy ifloslanishini baholash.
 - Tuproqlar va gruntlar holatini baholash.
 - Yer usti va yer osti (grunt) suvlarining holatini baholash.
 - Biologik xilma-xillik tadqiqotlari.
 - Akustik (shovqin) tadqiqotlar.
 - Ijtimoiy-iqtisodiy tadqiqotlar.
- Boshlang'ich ma'lumotlarni yig'ish:
 - meteorologik va iqlimiy ma'lumotlar;
 - suvdan foydalanish va chiqindilarni boshqarish (nazorati) tizimi bo'yicha ma'lumotlar;
 - madaniy meros obyektlari haqida ma'lumot.
- Maxsus turdagi tadqiqotlar:
 - Transport harakati intensivligini tahlil qilish.

Ushbu bosqichdagi ishlar natijasida quyidagilar amalga oshirildi:

- ta'sirni baholashga oid metodologik yondashuvlar asoslandi;

- rejalashtirilgan faoliyatning ta'sir doirasi bo'yicha boshlang'ich ekologik va ijtimoiy sharoitlar aniqlandi;
- rejalashtirilgan faoliyatning atrof-muhit va ijtimoiy sharoitlarga ta'siri baholandi;
- salbiy ta'sirlarning oldini olish va/yoki minimallashtirish bo'yicha choralar majmui asoslandi;
- manfaatdor tomonlar bilan o'zaro hamkorlik bo'yicha rejalashtirilgan tadbirlar amalga oshirildi.

1.1 Rejalashtirilgan faoliyatning qisqacha tavsifi

550 MVt quvvatli bug'-gaz qurilmasi elektr stansiyasining hududi Sharof Rashidov tumanidagi (Jizzax viloyati) sanoat maydonchasini o'z ichiga oladi. Korxonaning asosiy texnologik bo'linmalari Jizzax shahri sharqiy qismida (5,5 km masofada) joylashgan maydonchada joylashgan (1-rasm).

1-rasm: Rejalashtirilgan faoliyat hududi

Elektr stansiyasida elektr energiyasining umumiy ishlab chiqarilishi yiliga 4 000 000 MVt/soatni tashkil etadi.

Ajratilgan hududga Germaniyada ishlab chiqarilgan, quvvati 365,3 MVt (50 Gts) bo'lgan Siemens "Siemens SGT5-4000F V10" rusumli gaz turbinasi qurilmasini (GTQ) o'rnatish rejalashtirilgan (1 dona).

Shuningdek, rejalashtirilgan elektr stansiyasida elektr energiyasi Germaniyada ishlab chiqarilgan, quvvati **185,3 MVt** bo'lgan "**Siemens SST-700/900**" rusumli **bug' turbinasi (BT)** (1 dona) uskunalari yordamida ham ishlab chiqariladi:

ESIA doirasida quyidagi elektr stansiyasi inshootlarining ta'siri ko'rib chiqiladi:

- Gaz turbinasi qurilmasi (GTQ) "Siemens SGT5-4000F V10", quvvati 365,3 MVt (50 Gts);
- Bug' turbinasi (BT) "Siemens SST-700/900", quvvati 185,3 MVt;
- Suv tozalash stansiyasi;
- "Issiqlikni tiklash bug' generatori" (HRSG);

- Suv bilan sovutish kondensatorlari;
- Transformatorlar;
- Oqova suvlarni tozalash stansiyasi;
- Kommutatsiya maydonchasi (Taqsimlash inshooti);
- Boshqaruv xonasi;
- Ma'muriy va ijtimoiy-maishiy binolar;
- Elektr stansiyasiga olib boruvchi, uzunligi taxminan 90 metr bo'lgan yangi kirish yo'li – bosh rejada ko'rsatilgan.

Bundan tashqari, loyiha doirasida tozalangan oqova suvlarni chiqarish nuqtasi ko'zda tutilgan bo'lib, ular loyiha maydonchasining janubi-sharqiy burchagiga yaqin joylashgan mavjud zovur kanaliga quyiladi.

Loyihaning tegishli inshootlari (Suv Ta'minoti Quvuri, Elektr va Gaz Quvurlari) ESIA tadqiqotlari o'tkazilayotgan vaqtda va ESIA tayyorlash jarayonida muhokama qilish va loyihalash bosqichida edi.

Loyiha hududidan mavjud bo'lgan 220 kV kuchlanishli "L-20-D" va "L-Z-C" havo elektr uzatish liniyalarigacha bo'lgan, uzunligi taxminan 8 va 10 km bo'lgan 2 ta elektr uzatish liniyasi. Issiqlik elektr stansiyasidan elektr energiyasini chiqarish bo'yicha mumkin bo'lgan ulanish variantlari bilan birga dastlabki sxema ishlab chiqildi.

2-rasm: Tegishli Inshootlarga eltuvchi yo'l

Loyiha bilan bog'liq inshootlarning hozirgi holatiga ko'ra: Elektr ta'minoti (xaritada **pushti** va **sariq** chiziqlar): Mahalliy ATB (Atrof-muhitga Ta'sirni Baholash) tadqiqoti mahalliy hokimiyat (O'zbekiston Milliy elektr tarmoqlari) tomonidan yakunlangan va ATB ma'qullash hujjati **15.09.2025** sanasida olingan. Loyiha hududidan mavjud bo'lgan 220 kV kuchlanishli "L-20-D" va "L-Z-C" havo elektr uzatish liniyalarigacha bo'lgan, uzunligi taxminan 8 va 10 km bo'lgan liniyalar uchun issiqlik elektr stansiyasidan elektr energiyasini chiqarish bo'yicha mumkin bo'lgan ulanish variantlari bilan birga dastlabki sxema ishlab chiqilgan.

Suv Ta'minoti Quvuri (Xaritada **to'q ko'k** chiziq): Mahalliy ATB tadqiqoti mahalliy hokimiyat (Suv xo'jaligi organlari) tomonidan yakunlangan va ATB ma'qullash hujjati **23.07.2025** sanasida olingan.

Tabiiy Gaz Quvuri (Xaritada **firuza** rangli chiziq): Mahalliy ATB tadqiqoti mahalliy hokimiyat ("TRANSGASENGINEERING" MChJ) tomonidan yakunlangan va ATB ma'qullash hujjati 24.03.2025 sanasida olingan.

Loyiha kreditorlari nomidan, loyihani moliyalashtirish shartnomasiga muvofiq, alohida ESIA Qo'shimchasi (ushbu ESIA dan mustaqil) tayyorlanmoqda. Ushbu qo'shimchani maqsadi — O'zbekistonda me'yoriy ruxsat olish uchun o'tkazilgan milliy ATB jarayoni hamda kreditorlarning atrof-muhit va ijtimoiy talablari o'rtasidagi har qanday farqlar (bo'shliqlar) mavjudligini aniqlash va ularni bartaraf etishdir.

1.2 ESIAning maqsadi va vazifalari

Konsultant va "CENERGO" MChJ o'rtasidagi Shartnoma shartlariga ko'ra, ESIA (Atrof-muhit va Ijtimoiy Ta'sirni Baholash) Kreditorlarning talablariga muvofiq amalga oshiriladi.

XMK (IFC) Faoliyat Standarti 1 (bundan keyin – FS) "Atrof-muhit va ijtimoiy xatarlar va ta'sirlarni baholash va boshqarish" quyidagi maqsadlarni belgilaydi:

- Loyiha amalga oshirilishining atrof-muhit va ijtimoiy xatarlari hamda ta'sirlarini aniqlash va baholash;
- Ogohlantirish va oldini olish mexanizmlari iyerarxiyasini qo'llash yoki bu mumkin bo'lmasa, xodimlar, ta'sirlangan jamoalar va atrof-muhitga bo'lgan salbiy xatarlar va ta'sirlarning oqibatlarini minimallashtirish va agar qoldiq ta'sirlar qolsa, ularni kompensatsiya qilish/qoplash;
- Samarali boshqaruv tizimlarini qo'llash orqali buyurtmachilarning atrof-muhit va ijtimoiy faoliyat samaradorligini oshirishni rag'batlantirish;
- Ta'siridan jabrlangan jamiyat a'zolaridan kelgan shikoyatlar va boshqa manfaatdor tomonlarning murojaatlariga javob berilishini hamda ularda ko'tarilgan masalalarning tegishli tarzda hal etilishini ta'minlash;
- Loyihaning butun hayotiy tsikli davomida ta'sirlanishi mumkin bo'lgan masalalar bo'yicha ta'sirlangan jamoalar bilan tegishli aloqani o'rnatish (jalb etish) ga ko'maklashish, buning uchun yetarli mablag'lar ajratish va loyihaga oid tegishli ekologik va ijtimoiy ma'lumotlarning oshkor etilishi hamda tarqatilishini ta'minlash.

Ushbu maqsadlarga erishish uchun ESIA loyihasi doirasida quyidagi vazifalar bajarildi:

- Rejalashtirilgan faoliyat hududining atrof-muhit komponentlari va ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarining boshlang'ich holatini tahlil qilish.
- Loyihaning atrof-muhit va ijtimoiy sharoitlarga ta'sir ko'rsatuvchi manbalarining xususiyatlari (tavsifi).
- Rejalashtirilgan faoliyatning atrof-muhit va ijtimoiy sharoitlarga ta'sirini aniqlash va tahlil qilish.
- Loyihani amalga oshirish davrida rejalashtirilgan faoliyat hududining atrof-muhit komponentlari holati va ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlari prognozi.
- Salbiy ta'sirlar va tegishli oqibatlarining oldini olish va ogohlantirish, yoki bu mumkin bo'lmasa, ularni minimallashtirish choralarini ishlab chiqish va ularning samaradorligini baholash.
- Rejalashtirilgan faoliyat hududidagi atrof-muhit komponentlari va ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar holatini monitoring qilish bo'yicha takliflarni tayyorlash.

Ushbu bosqichdagi ishlar natijalariga asoslanib, loyiha kompaniyasining mavjud boshqaruv tizimi negizida yaratilgan va zaruriy harakatlar rejalari hamda tegishli tashkiliy tuzilma bilan to'ldirilgan Loyihaning Ekologik va Ijtimoiy Boshqaruv Tizimini (EIBT) yaratish ko'zda tutilmoqda. Ushbu rejalar ESIA (Atrof-muhit va Ijtimoiy Ta'sirni Baholash) natijalarini hisobga oladi.

1.3 Ma'lumot manbalari

Yuqorida tilga olingan muammolarni hal etish uchun quyidagi materiallardan foydalanilgan:

I. Buyurtmachi tomonidan taqdim etilgan hujjatlar

- Loyiha hujjatlari:
- Jizzax viloyati Sharof Rashidov tumanida 550 MVt quvvatli bug'-gaz qurilmasi elektr stansiyasini qurish bo'yicha Atrof-muhitga Ta'sir Bayonoti (ATB) loyihasi.
- Jizzax viloyatida yangi 550 MVt issiqlik elektr stansiyasini (IES) qurish munosabati bilan elektr energiyasini taqsimlash sxemasi, № 2310-2.
- Davlat ekologik ekspertizasi va atrof-muhitni muhofaza qilish sohasidagi vakolatli organlarning xulosalari.
- Ishlab chiqarishning texnologik sxemalari, texnologiya tavsifi, texnologik reglamentlar.
- Qurilish maydonchasining grunt va geoteknik xususiyatlarini dastlabki baholash to'g'risidagi hisobot.
- Uskunalar yetkazib berish bo'yicha NEM Energy B.V kompaniyasining texnik taklifi.
- Uskunalar yetkazib berish bo'yicha Siemens Energy kompaniyasining texnik taklifi.

Konsultant Buyurtmachi tomonidan taqdim etilgan boshlang'ich ma'lumotlarning to'liqligi va ishonchiligi uchun hech qanday sharoitda javobgar emas.

II. Ochiq manbali ma'lumotlar

- Jizzax viloyatining bosh rejasi va shaharsozlik hujjatlari, O'zbekiston Respublikasi SUPC geoportalida onlayn tarzda mavjud: <https://dshk.uz/main#>;
- OpenStreetMaps portalining ochiq xarita ma'lumotlari, ular OpenStreetMap Foundation (OSMF) ning Open Data Commons Open Database License (ODbL) litsenziyasi ostida qo'llanilgan, portalda <https://www.openstreetmap.org/> hamda <https://nextgis.com/> mavjud;
- Masofaviy zondlash ma'lumotlari, Google Maps xizmati orqali onlayn tarzda mavjud: <https://www.google.com/maps>.
- FAO AQUASTAT Mamlakat Profili – O'zbekiston, Birlashgan Millatlar Tashkilotining Oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti, 2020 yil.

III. Boshlang'ich tadqiqotlar natijalari

2024-yil aprel – sentabr oylarida Konsultant boshlang'ich tadqiqotlar o'tkazdi, ularning natijasida rejalashtirilgan faoliyat hududi bo'yicha quyidagi ma'lumotlar to'plandi:

- Ijtimoiy-iqtisodiy xususiyatlar (tavsiflar).
- Atmosfera havosining kimyoviy ifloslanishi.
- Tuproqlar va gruntlarning ifloslanishi.
- Yer usti va yer osti (grunt) suvlarining holati.

- biologik xilma-xillik (o'simlik va quruqlik faunasi); (Jizzax qo'riqxonasi uchun qo'shimcha bioxilma-xillik tadqiqotlari va aniqlangan nuqtalar 2025-yil avgust va sentyabr oylarida o'tkazildi)
- akustik muhit.

Bazaviy tadqiqotlar natijalari ESIA materiallariga ilova qilinadigan hisobotlarda umumlashtiriladi.

1.4 Cheklovlar va farazlar

Baholash xulosalari Konsultantning professional tajribasiga asoslangan bo'lib, bu tajriba loyiha yechimlarini quyidagi talablarga muvofiqligini tahlil qilish imkonini beradi: O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi va qonunosti hujjatlari bilan belgilangan atrof-muhitni muhofaza qilish sohasidagi talablar; Buyurtmachi tomonidan hisobga olish taklif qilingan XMK (IFC) talablari.

Baholash faqatgina Buyurtmachi tomonidan taqdim etilgan hujjatlar asosida amalga oshirildi, shu bilan birga quyidagi manbalardan olingan ma'lumotlar va axborotlar ham inobatga olindi: ochiq manbalar (loyihani amalga oshirish munosabati bilan jamoatchilik munosabati haqidagi ma'lumotlar, tabiiy muhit holati to'g'risidagi ma'lumotlar, davlat kadastrlari materiallari va h.k.); Boshlang'ich tadqiqotlar materiallari.

Hech qanday sharoitda Konsultant Buyurtmachi tomonidan taqdim etilgan boshlang'ich ma'lumotlarning sifati va/yoki dolzarbligi bilan bog'liq ESIA materiallaridagi mumkin bo'lgan kamchiliklar uchun javobgar bo'lmaydi.

Loyihaning Tegishli inshootlari (loyihalari): elektr stansiyasiga olib boruvchi uzunligi taxminan 90 metr bo'lgan kirish yo'li; uzunligi 8 va 10 km bo'lgan elektr uzatish liniyalari; gaz quvuri va suv ta'minoti (qo'shimcha ma'lumot uchun 4-bo'limga qarang).

2025-yil yanvar holatiga ko'ra, tegishli inshootlar muhokama va dastlabki loyihalash bosqichida bo'lib, ular bo'yicha aniq va tasdiqlangan yo'nalishlar to'g'risida ma'lumotlar mavjud emas.

Shunday qilib, bog'liq inshootlarga doir loyihalarning joriy holatini aks ettiruvchi ma'lumotlar ESIA:

- atrof-muhit va ijtimoiy ta'sirni baholash o'tkazilmagan;
- atrof-muhitga va ijtimoiy sharoitlarga salbiy ta'sirni oldini olish yoki kamaytirish bo'yicha harakat rejalar ishlab chiqilmagan;
- atrof-muhit va ijtimoiy sharoitlarga ta'sirni monitoring qilish bo'yicha chora-tadbirlar asoslanmagan.

SD-5 talablari bajarilishini baholash maqsadida quyidagilar amalga oshiriladi:

- obyekt qurilishi uchun yer uchastkasiga bo'lgan huquqlarni olish jarayonlariga oid tartib-taomillarni orqaga qarab (retrospektiv) tahlil qilish (ijtimoiy-iqtisodiy audit).

Milliy ATBlarga (mahalliy organlar mas'uliyatida bo'ladi) va xalqaro talablarga (XMK standartlari — kreditorlar talablari) oid bo'shliqlarni tahlil qilish va taqqoslash jadvali o'tkaziladi hamda tegishli inshootlar bo'yicha ATBda qayd etilgan majburiyatlar hisobga olinadi.

1.5 Hisobotning tuzilishi

ESIA hisoboti (Dastlabki hisobot) uchta kitobdan iborat:

- ESIA hisobotining 1-kitobi (ushbu hujjat) loyiha haqida Umumiy ma'lumotlarni va ESIA doirasida amalga oshirilgan ishlarni (maqsadlar, vazifalar, cheklovlar, tadqiqot

metodologiyasi) o'z ichiga oladi.

• ESIA hisobotining 2-kitobi (125-1105-ESIA-P0-2) alohida ish bosqichi doirasida o'tkazilgan boshlang'ich tadqiqotlar natijalari asosida tayyorlangan va taklif etilayotgan faoliyat hududining ekologik va ijtimoiy sharoitlarini ko'rib chiqishga bag'ishlangan. Xususan, 2-kitob quyidagi ma'lumotlarni taqdim etadi:

- rejalashtirilgan faoliyat hududining tabiiy sharoitlari:
 - Iqlim;
 - Relyef (yer yuzasi shakli);
 - Muhandislik-geologik sharoitlar;
 - Yer osti suvlari (grunt suvlari);
 - Tuproq;
 - O'simlik dunyosi (vegetatsiya);
 - Hayvonot dunyosi;
 - Maxsus foydalanish shartlariga ega hududlar.
- rejalashtirilgan faoliyat hududining mavjud ekologik holatini baholash:
 - atmosfera havosining sifati;
 - jismoniy omillarning ta'siri;
 - akustik muhit (shovqin darajasi);
 - vibratsion muhit (tebranish holati);
 - yer usti va yer osti suvlarining sifati;
 - tuproq.
- taklif etilayotgan loyiha faoliyati hududining ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlari;

ESIA hisobotining 3-kitobida (125-1105-ESIA-P0-3) quyidagilar keltirilgan:

- loyihani amalga oshirish jarayonida hududning atrof-muhit tarkibiy qismlari holati va rejalashtirilgan faoliyat hududining ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlari holatining prognozi;
- salbiy ta'sirlarni ogohlantirish, oldini olish yoki kamaytirish bo'yicha taklif etilgan chora-tadbirlar;
- rejalashtirilgan faoliyat hududidagi atrof-muhit tarkibiy qismlari hamda ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar holatini monitoring qilish bo'yicha takliflar.

1-jadvalda turli faoliyatlarni amalga oshirish jarayonida tayyorlangan alohida hisobotlar, jumladan, ESIA loyihasi doirasida o'tkazilgan boshlang'ich (bazaviy) tadqiqotlar haqida ma'lumotlar keltirilgan bo'lib, ular ESIA hisobotini to'ldiradi.

1-jadval: ESIA loyihasi doirasida o'tkazilgan tadqiqotlar tarkibi

No	Hujjat Nomi	Kod	Izoh
1.	Atmosfera havosi holatini o'rganish. Atmosfera havosining kimyoviy ifloslanishini monitoring qilish. Akustik (shovqin) tadqiqotlar. Tuproq, yer usti va yer osti suvlarini o'rganish.	125-1105-BIO	- Zephyr sensori yordamida monitoring natijalari; - Shovqin, vibratsiya va infratovushni o'lchash natijalari; - Tadqiqot natijalari: - Tuproqlar (gruntlar); - Yer usti va yer osti suvlari.
2.	O'simlik dunyosini o'rganish	125-1105-BIO-Flora	Geobotanik tadqiqotlar natijalari
3.	Hayvonot dunyosini o'rganish	125-1105-BIO-Fauna	Quruqlikdagi yovvoyi tabiatning zoologik tadqiqotlari natijalari

2 REJALASHTIRILGAN FAOLIYAT VA ESIA UCHUN TALABLAR

2.1 Milliy qonunchilik

2.1.1 Atrof-muhit va ijtimoiy siyosat

O'zbekiston Respublikasi tabiatni muhofaza qilish sohasidagi davlat siyosati va tabiiy resurslardan barqaror foydalanish hamda atrof-muhitni muhofaza qilishni rag'batlantirish bo'yicha milliy yo'riqnomalar tomonidan tartibga solinadigan milliy ekologik, huquqiy va institutsional asoslarni yaratgan bo'lib, ular quyidagi prinsiplarga asoslanadi:

- Inson hayoti salomatligini muhofaza qilish ustuvorligi;
- Aholi turmush darajasini oshirishning zaruriy sharti sifatida atrof-muhitni saqlash va tiklashga qaratilgan iqtisodiy va ekologik siyosatlarni integratsiyalash;
- Alohida tabiiy elementlarni himoya qilishdan ekotizimlarni umumiy va kompleks (integratsiyalashgan) himoyasiga o'tish;
- Atrof-muhitni muhofaza qilish va bioxilma-xillikni saqlash uchun kompaniyaning barcha a'zolarining mas'uliyati.

Mamlakat bir qator xalqaro va mintaqaviy ekologik kelishuvlar va konvensiyalarning ishtirokchisi (tarafi) hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va ekologik qonunchiligi fuqarolarning xavfsiz atrof-muhitga bo'lgan huquqini belgilaydi. Milliy qonunchilik atrof-muhitni himoya qilish uchun yakka tartibda yoki jamoat sa'y-harakatlari orqali amalga oshirilishi mumkin bo'lgan fuqarolarning bir qator boshqa ekologik huquqlari va majburiyatlarini nazarda tutadi.

2.1.2 Atrof-muhitni muhofaza qilish sohasidagi huquqiy baza

O'zbekistonning milliy ekologik huquqiy asosini quyidagi asosiy qonunlar tashkil etadi.

2-Jadval: ESIA loyihasini amalga oshirishda talablari hisobga olingan O'zbekiston Respublikasining me'yoriy-huquqiy hujjatlari, me'yoriy-texnik va yo'riqnama-metodik hujjatlari:

Tartibga solish darajasi	Hujjat Nomi
O'zbekiston Respublikasi Asosiy Qonuni	O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, 1992-yil
Muhofaza qilish sohasidagi normativ-huquqiy hujjatlar	O'zbekiston Respublikasining "Aholining sanitariya-epidemiologik osoyishtaligi to'g'risida"gi Qonuni, 2015-yil
	O'zbekiston Respublikasining "Tabiatni muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonuni, 1992-yil
	O'zbekiston Respublikasining "Suv va suvdan foydalanish to'g'risida"gi Qonuni, 1993-yil
	O'zbekiston Respublikasining "Atmosfera havosini muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonuni, 1996-yil
	O'zbekiston Respublikasining "Hayvonot dunyosini muhofaza qilish va undan foydalanish to'g'risida"gi Qonuni, 1997-yil
	O'zbekiston Respublikasining "O'simlik dunyosini muhofaza qilish va undan foydalanish to'g'risida"gi Qonuni, 1997-yil
	O'zbekiston Respublikasining "Muhofaza etiladigan tabiiy hududlar to'g'risida"gi Qonuni, 2004-yil
	O'zbekiston Respublikasining "Yer osti boyliklari to'g'risida"gi Qonuni, 1994-yil
	O'zbekiston Respublikasining "Yer osti suvlarini muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonuni, 1993-yil
	O'zR "Davlat yer kadastri to'g'risida"gi Qonuni, 1998-y.

	O'zbekiston Respublikasining "Chiqindilar to'g'risida"gi Qonuni, 2002-yil
	O'zR "Ekologik ekspertiza to'g'risida"gi Qonuni, 2000-y.
	O'zbekiston Respublikasining "Ekologik nazorat to'g'risida"gi Qonuni, 2013-yil
	O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2030-yilgacha bo'lgan davrda O'zbekiston Respublikasining atrof muhitni muhofaza qilish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" 2019-yil 30-oktyabrdagi PF-5863-son
	O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2019-2030-yillar davrida O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida" 2019-yil 10-apreldagi PQ-4477-son
	O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Qattiq maishiy chiqindilarni to'plash va olib chiqish uchun to'lov tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2018 yil 22 noyabrdagi PF-5580-son
	O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2019-2028-yillarda O'zbekiston Respublikasida qattiq maishiy chiqindilarni boshqarish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida" 2019-yil 17-apreldagi PQ-4291-son
	Vazirlar Mahkamasining "Atrof-muhitga ta'sirni baholash mexanizmini yanada takomillashtirish to'g'risida" 2020-yil 9-iyuldagi 541-son
	O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2014-yil 21-yanvardagi 14-son "Ekologik normativlar loyihalarini ishlab chiqish va tasdiqlash tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida"gi qarori
	O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 02.06.2019-yildagi "Chiqindilarni boshqarish (nazorat qilish) sohasidagi nizomlarni tasdiqlash to'g'risida"gi 95-son qarori
	Vazirlar Mahkamasining "Chiqindilarni boshqarish (nazorat qilish) sohasida nazoratni amalga oshirish tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida" 2014-yil 27-oktyabrdagi 295-son qarori
	O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "O'zbekiston Respublikasi hududida suv obyektlarining suvni muhofaza qilish zonalari va sanitariya-muhofaza zonalarini belgilash tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida" 2019-yil 12-noyabrdagi 981-son qarori
	O'zbekiston Respublikasi shaharlari va boshqa aholi punktlarining shahar kanalizatsiya tarmoqlariga ifloslantiruvchi moddalarni ortiqcha oqizganlik uchun kompensatsiya to'lovlarini hisoblash tartibi va sanoat oqova suvlarini qabul qilish qoidalari (2010-yil 11-son VMQga 1-ilova)
	Vazirlar Mahkamasining "O'zbekiston Respublikasida ekologik monitoring tizimini takomillashtirish to'g'risida" 2019-yil 9-maydagi 737-son qarori
	0350-17-son SanQvaM "O'zbekiston Respublikasi aholi punktlarida atmosfera havosini muhofaza qilishning sanitariya me'yorlari va qoidalari"
	SanQvaM № 0293-11 "Gigiyenik me'yorlar." O'zbekiston Respublikasi hududidagi aholi punktlari atmosfera havosida ifloslantiruvchi moddalarning yo'l qo'yiladigan eng yuqori konsentratsiyalari (YQEK) ro'yxati
	0267-09-son SanQvaM "Uy-joy, jamoat binolari xonalarida va turar-joy qurilishi hududida yo'l qo'yiladigan shovqinni ta'minlashning sanitariya normalari va qoidalari"
	SanQvaM № 0088-99 Oqova suvlar bilan suv obyektlariga tushadigan moddalarning yo'l qo'yiladigan chegaraviy tashlamalari (YQCHT) loyihalarini ishlab chiqish va tasdiqlash bo'yicha sanitariya talablari
	SanQvaM № 0289-10 Qurilish va qurilish ishlarini tashkil etishning sanitariya qoidalari va gigiyenik talablari
	SanQvaM № 0183-05 O'zbekistonning o'ziga xos tabiiy-iqlim sharoitlarida aholi punktlarida tuproq sifatiga qo'yiladigan gigiyenik talablar
	SanQvaM № 0191-05 Tuproqdagi ekzogen zararli moddalarning ruxsat etilgan maksimal konsentratsiyasi (REK) va taxminiy ruxsat etilgan konsentratsiyasi (REK)

Tartibga solish darajasi	Hujjat Nomi
	SanQvaM № 012-06 SanQvaM. O'zbekistonning o'ziga xos sharoitlarida yerdan foydalanishning har xil turlari uchun tuproqning ifloslanish darajasini gigiyenik baholashning sanitariya qoidalari va me'yorlari
	SanQvaM № 0318-15 O'zbekiston Respublikasi hududidagi suv omborlarini muhofaza qilish bo'yicha gigiyenik va epidemiyaga qarshi talablar
	SanQvaM № 0297-11 O'zbekiston Respublikasi sharoitida aholi punktlarini qattiq maishiy chiqindilardan tozalashning sanitariya qoidalari va me'yorlari
	SanQvaM № 0127-02 O'zbekiston Respublikasi sharoitida zaharli sanoat chiqindilarining gigiyenik klassifikatori
Atrof muhitni muhofaza qilish va yashash muhitini muhofaza qilish sohasidagi normativ-texnik va yo'riqnoma-uslubiy hujjatlar	O'z DSt 951:2011 Markazlashtirilgan xo'jalik-ichimlik suv ta'minoti manbalari. Gigiyenik, texnik talablar va tanlash qoidalari
	GOST-23941-2002 "Mashina shovqini. Shovqin tavsiflarini aniqlash usullari"
	GOST 23337-78 "Shovqin. Turar-joy hududida va turar-joy va jamoat binolari xonalarida shovqinni o'lchash usullari"
	Instruksiya po provedeniyu inventarizatsii istochnikov zagryazneniya i normirovaniyu vibrosov zagryazniteley v atmosferu dlya predpriyatiy Respubliki Uzbekistan. Tabiatni muhofaza qilish davlat qo'mitasi raisining 2005-yil 15-dekabrda 105-son buyrug'i bilan tasdiqlangan
	GOST 31295.2-2005 "Tovushning yer yuzida tarqalishida susayishi"
	KMK 2.01.08-96 Shovqindan himoyalash
	KMK 2.04.01-98 Binolarning ichki suv ta'minoti va kanalizatsiyasi
	KMK 2.04.03-97 Kanalizatsiya. Tashqi tarmoqlar va inshootlar
	O'zbekiston Respublikasida yer osti suvlarini muhofaza qilishni nazorat qilish bo'yicha vaqtinchalik tavsiyalar. O'zbekiston Respublikasi Tabiat resurslari va gidrogeologiya davlat qo'mitasi, Toshkent, 1991-yil
	Ekologik ekspert ma'lumotnomasi. O'zbekiston Respublikasi Tabiatni muhofaza qilish davlat qo'mitasi va Davlat ekologik ekspertizasi nashri. Toshkent, 2009.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, 50, 54, 55, 93, 100-moddalar. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 55-moddasi Yer, uning yer osti boyliklari, suv, o'simliklar va hayvonot dunyosi hamda boshqa tabiiy resurslar umummilliy mulk ekanligini va ular davlat tomonidan oqilona foydalanish va muhofaza qilinishi shartligini belgilaydi.

"Aholining sanitariya-epidemiologik osoyishtaligi to'g'risida"gi Qonun aholining sanitariya-epidemiologik osoyishtaligi sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlarini belgilaydi, yuridik va jismoniy shaxslarning aholi sanitariya-epidemiologik osoyishtaligi sohasidagi huquq va majburiyatlarini, shuningdek, sanitariya-epidemiologik osoyishtalikni ta'minlashga doir talablarni belgilaydi.

"Tabiatni muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonun 1992-yil 9-dekabrda qabul qilingan (2024-yil 7-fevraldagi o'zgartirishlar bilan) atrof-muhitni muhofaza qilishning huquqiy, iqtisodiy va institutsional asoslarini belgilaydi, barqaror rivojlanishni va Davlat Ekologik Ekspertizasi (DEE) kabi muayyan prinsiplarni ta'minlaydi. "Tabiatni muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonunning 12-moddasi tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va ekologik talablarga rioya qilish zaruratini belgilaydi.

"Suv va suvdan foydalanish to'g'risida"gi Qonun 1993-yil 6-mayda qabul qilingan (2024-yil 18-yanvardagi o'zgartirishlar bilan) suv resurslaridan oqilona foydalanish, suv resurslarini muhofaza qilish, salbiy ta'sirlarning oldini olish va ularni yumshatish hamda Milliy qonunchilikka rioya etishni nazarda tutadi.

"Atmosfera havosini muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonun 1996-yil 27-dekabrda qabul qilingan (2024-yil 7-fevraldagi o'zgartirishlar bilan) atmosfera havosining tabiiy holatini saqlash masalalarini belgilaydi; shuningdek, davlat organlari, korxonalar, muassasalar, tashkilotlar, jamoat birlashmalari va fuqarolarning atmosfera havosini muhofaza qilish

sohasidagi faoliyatini huquqiy tartibga soladi.

"O'simliklar dunyosini muhofaza qilish va undan foydalanish to'g'risida"gi Qonun 1997-yil 26-dekabrda qabul qilingan (2024-yil 1-fevraldagi o'zgartirishlar bilan) tabiiy sharoitda o'sadigan o'simliklarni muhofaza qilish va ulardan foydalanish, shuningdek, ularni tiklash va genetik jihatdan saqlash maqsadida yovvoyi o'simliklarni muhofaza qilish sohasidagi munosabatlarni tartibga soladi.

"Hayvonot dunyosini muhofaza qilish va undan foydalanish to'g'risida"gi Qonun 1997-yil 26-dekabrda qabul qilingan (2016-yil 19-sentabrdagi o'zgartirishlar bilan) O'zbekiston Respublikasi hududida doimiy yoki vaqtincha yashaydigan, quruqlikda, suvda, atmosferada va tuproqda tabiiy erkin holatda yashovchi yovvoyi hayvonlarni muhofaza qilish va ulardan foydalanish sohasidagi munosabatlarni tartibga soladi.

"Muhofaza etiladigan tabiiy hududlar to'g'risida"gi Qonun 2004-yil 3-dekabrda qabul qilingan (2022-yil 30-iyundagi o'zgartirishlar bilan) tipik, noyob, qimmatli tabiiy obyektlar va majmualarni, o'simliklar va hayvonlarning genetik fondini saqlashni, inson faoliyatining tabiatga salbiy ta'sirini oldini olishni, tabiiy jarayonlarni o'rganishni, tabiiy muhit monitoringini olib borishni hamda ekologik ta'lim va tarbiyani yaxshilashni tartibga soladi.

"Yer osti boyliklari to'g'risida"gi Qonun 1994-yil 23-sentabrda qabul qilingan (2002-yil 13-dekabrda o'zgartirishlar bilan) foydali qazilmalarga bo'lgan ehtiyojlarni qondirish, yer osti boyliklarini, atrof-muhitni muhofaza qilish, yer osti boyliklaridan foydalanish xavfsizligi va yer osti boyliklaridan foydalanuvchilarni himoya qilish, fuqarolar, jamiyat va davlat manfaatlarini himoya qilish maqsadida yer osti boyliklaridan barqaror va kompleks (yaxlit) foydalanishni ta'minlashga qaratilgan. Ushbu Qonun yer osti suvlari va tuproqning ifloslanishini tartibga soladi.

"Davlat yer kadastrini to'g'risida"gi Qonun 1998-yil 28-avgustda qabul qilingan (2022-yil 30-iyundagi o'zgartirishlar bilan) Yerdan foydalanish bo'yicha asosiy qoidalar va normalarni o'z ichiga oladi va yerga bo'lgan huquqlarni ta'minlaydi. Qonun yer uchastkalarining ekologik qiymatini va ekotizim xizmatlarini belgilaydi.

"Chiqindilar to'g'risida"gi Qonun (2002-yil) (2023-yil 29-dekabrda o'zgartirishlar bilan) Chiqindilarni boshqarish (nazorati)ni tartibga soladi va Atrof-muhitni muhofaza qilish davlat qo'mitasiga atrof-muhit holatini tekshirish, muvofiqlashtirish, baholash hamda chiqindilarni joylashtirish uchun hududlarning muayyan parametrlarini belgilash vakolatini beradi.

"Ekologik ekspertiza to'g'risida"gi Qonun (2001-yil) (2021-yil 29-aprelda o'zgartirishlar bilan) atrof-muhit va inson salomatligiga ta'sirni majburiy tekshirishni nazarda tutadi, shuningdek, tekshirish uchun huquqiy asos bo'lib xizmat qiladi.

"Ekologik nazorat to'g'risida"gi Qonun (2013-yil) (2024-yil 7-fevraldagi o'zgartirishlar bilan) atrof-muhitni muhofaza qilish sohasidagi munosabatlarni tartibga soladi. Ekologik nazoratning asosiy vazifalari – atrof-muhitni muhofaza qilish sohasidagi qonunchilik buzilishlarini oldini olish, aniqlash va bartaraf etish; ekologik vaziyat va atrof-muhitning ifloslanishiga, tabiiy resurslardan noratsional foydalanishga, fuqarolar hayoti va sog'lig'iga xavf tug'dirishi mumkin bo'lgan omillarni monitoring qilish.

2.1.3 Atrof-muhitga ta'sirni baholash jarayoni

Huquqiy asos

Strategik hujjatlar va rejalashtirilgan faoliyatning ekologik baholanishi quyidagi huquqiy hujjatlar asosida amalga oshiriladi:

Milliy ESIA (Atrof-muhitga Ta'sirni Baholash) tartibi quyidagilar tomonidan tartibga solinadi:

- "Ekologik ekspertiza to'g'risida"gi Qonun, 2000-yil 25-mayda qabul qilingan, 2021-yil 29-apreldagi o'zgartirishlar bilan.
- "Atrof-muhitga ta'sirni baholash mexanizmini yanada takomillashtirish to'g'risida"gi Qaror (DEE), Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 7-sentabrdagi 541-sonli Qarori bilan tasdiqlangan.

Mazkur Qaror O'zbekistonda ESIA (Atrof-muhitga Ta'sirni Baholash) uchun huquqiy talablarni belgilaydi. Qonun va Qarorga muvofiq, Davlat Ekologik Ekspertizasi (DEE) – bu rejalashtirilgan faoliyatning ekologik talablarga muvofiqligini aniqlash hamda ekologik ekspertiza obyektini amalga oshirish mumkinligini belgilash maqsadida ixtisoslashgan ekspert bo'linmalari tomonidan amalga oshiriladigan ekologik tekshiruv turi hisoblanadi.

Davlat ekologik ekspertizasi sohasidagi maxsus vakolatli davlat organi – Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi (bundan keyin – Vazirlik) hisoblanadi. DEE Vazirlikning quyidagi ixtisoslashgan ekspert bo'linmalari tomonidan amalga oshiriladi:

- "Davlat Ekologik Ekspertizasi Markazi" davlat unitar korxonasi (bundan keyin – "Davlat Ekologik Ekspertizasi Markazi" DUK deb yuritiladi);
- Viloyatlar va Toshkent shahar "Davlat Ekologik Ekspertizasi Markazi" DUKlari;
- "Davlat Ekologik Ekspertizasi Markazi" DUK atrof-muhitga ta'siri I va II toifaga (yuqori va o'rta xavf) mansub bo'lgan xo'jalik obyektlarining ESIA sini davlat ekologik ekspertizasi o'tkazadi;
- Qoraqalpog'iston Respublikasi va viloyatlar "Davlat Ekologik Ekspertizasi Markazi" DUKlari atrof-muhitga ta'siri III va IV toifaga (past xavf va mahalliy ta'sir) mansub bo'lgan xo'jalik obyektlarining ESIA si bo'yicha ekologik tekshiruvni amalga oshiradi.

ESIA (Atrof-muhitga Ta'sirni Baholash) tartibi va ekologik qaror

ESIA (Atrof-muhitga Ta'sirni Baholash) maqsadi — taklif etilayotgan faoliyatning inson salomatligi va xavfsizligiga, biologik xilma-xillikka, suv, havo, tuproq, yer, iqlim va landshaftga, madaniy merosga va moddiy qadriyatlarga to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita ta'sirini aniqlash, o'rganish va tavsiflashdir.

Atrof-muhitga ta'sirni baholash materiallari uch bosqichdan iborat: ATB loyihasi (PEIS), ATB (EIS) va ATB yakuniy xulosasi (CEC).

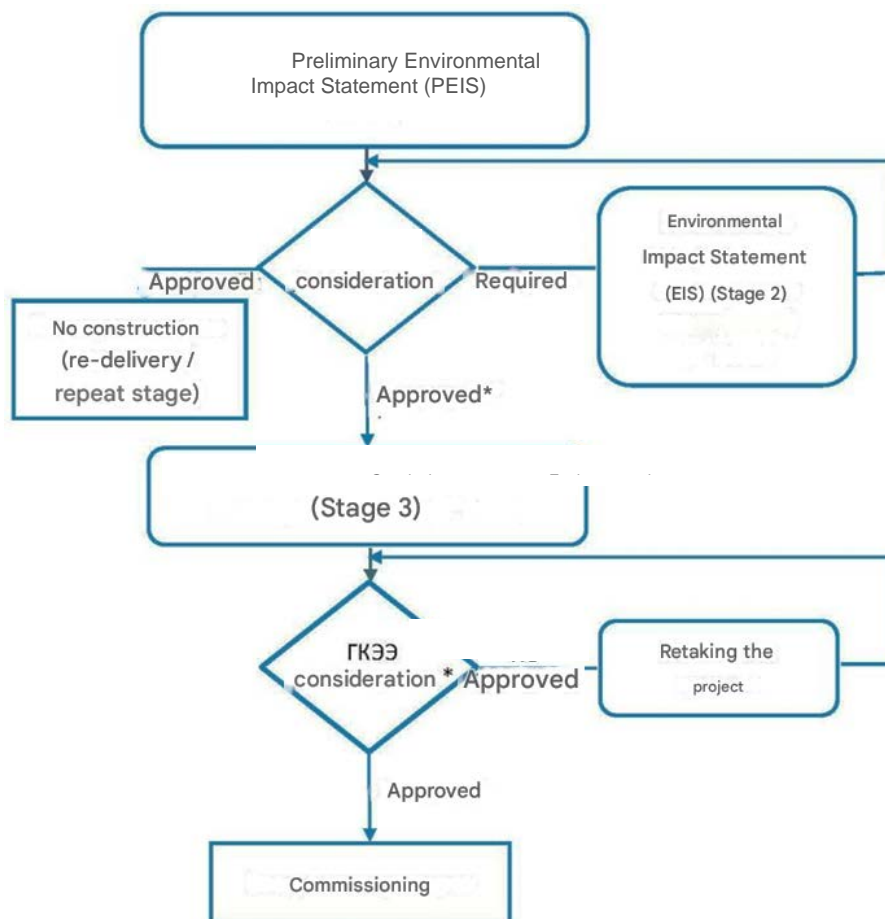
ESIA ning ushbu uch bosqichi va ular bo'yicha talab qilinadigan natijalar quyidagicha umumlashtirilgan:

- I bosqich: "Atrof-muhitga ta'sirni dastlabki bayonoti" (ATDB) taklif etilayotgan loyihani rejalashtirish bosqichida, loyihani ishlab chiqish va amalga oshirish uchun mablag'lar ajratilishidan oldin amalga oshirilishi kerak.
- II bosqich: "Atrof-muhitga ta'sir bayonoti" (ATB) zaruriy qo'shimcha tadqiqotlar yoki tahlillarni o'tkazish uchun I bosqichda olingan DEE (Davlat Ekologik Ekspertizasi) xulosasida belgilangan muddatlarda tayyorlanishi kerak. ATB TAI (texnik-iqtisodiy asosnoma) tasdiqlanishidan oldin va shunga muvofiq, qurilish boshlanishidan oldin DEE ga ko'rib chiqish uchun taqdim etilishi va ijobiy xulosa olinishi kerak.
- III bosqich: "Ekologik oqibatlar bo'yicha xulosa" (EOX) DEE jarayonining yakuniy bosqichi bo'lib, inshootni foydalanishga topshirishdan oldin yakunlanishi kerak. Hisobotda ESIA jarayonining dastlabki ikki bosqichidagi DEE tahlili natijasida loyihaga kiritilgan o'zgarishlar, jamoatchilik muhokamalari davomida olingan fikrlar, loyihaga nisbatan qo'llaniladigan ekologik qoidalar va loyiha bilan bog'liq ekologik monitoring talablari hamda asosiy xulosalar batafsil bayon etiladi.

Vazirlar Mahkamasining 541-sonli Qarori bilan tasdiqlangan "Atrof-muhitga ta'sirni baholash mexanizmini yanada takomillashtirish to'g'risida"gi Qaror quyidagilarni belgilaydi: Davlat ekologik ekspertizasi (DEE) o'tkaziladigan faoliyat turlari Ro'yxati (VM Qarorining 1-ilovasi); DEE o'tkazish tartibini tashkil etish bo'yicha tartib-qoidalarni batafsil bayon etadi (VM Qarorining 2-ilovasi); atrof-muhitga ta'sirni baholash loyihalarining jamoatchilik muhokamalarini o'tkazish tartibi (VM Qarorining 3-ilovasi), 2-rasm.

DEEning barcha xo'jalik faoliyatlari to'rtta toifaga bo'linadi:

- I toifa – "Atrof-muhitga yuqori xavfli ta'sir": Davlat ekologik ekspertizasi (DEE) muddati 20 kalendar kunni tashkil etadi, ESIAning (Atrof-muhitga Ta'sirni Baholash) barcha bosqichlari talab qilinadi (Davlat ekspertizasi qaroriga ko'ra).
- II toifa – "Atrof-muhitga o'rta xavfli ta'sir": DEE muddati 15 kalendar kunni tashkil etadi, ESIAning barcha bosqichlari talab qilinadi (Davlat ekspertizasi qaroriga ko'ra).
- III toifa – "Kam xavfli ta'sir": DEE muddati 10 kalendar kunni tashkil etadi, ESIAning barcha bosqichlari talab qilinadi (Davlat ekspertizasi qaroriga ko'ra).
- IV toifa – "Mahalliy ta'sir": DEE mijoz tomonidan Vazirlikning Internet resursidagi shaxsiy kabinet orqali elektron shaklda to'ldirilgan atrof-muhitga ta'sirni baholash so'rovnomasi asosida amalga oshiriladi va tegishli hududiy davlat ekologik ekspertizasi markaziga yuboriladi, ko'rib chiqish muddati 5 kalendar kunni tashkil etadi.

* I toifa – 20 kun, II toifa – 15 kun

** ATDB/ATB tasdiqlangan, ruxsatnomalar olingan, joy tanlash uchun ariza olingan va qurilish bosqichi boshlanishi mumkin.

3-rasm: O'zbekistonda ESIA (Atrof-muhitga Ta'sirni Baholash) tartibi

Davlat Ekologik Ekspertizasining (DEE) ijobiy xulosasisiz loyihalarni amalga oshirish O'zbekiston Respublikasi Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi moddasiga muvofiq javobgarlikka tortishni keltirib chiqaradi. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 193-moddasi ekologik xavfsizlik normalari va talablarini buzganlik uchun javobgarlikni nazarda tutadi.

"Davlat Ekologik Ekspertisasi to'g'risida"gi Qonunning 21, 22-moddalariga ko'ra, DEEning ijobiy xulosasi bank va boshqa kredit tashkilotlari tomonidan moliyalashtirishni ochish uchun hamda yuridik va jismoniy shaxslar tomonidan davlat ekologik ekspertisasi obyektini amalga oshirish uchun majburiy hujjat hisoblanadi. Atrof-muhitga ta'sirni baholash materiallari uchun Davlat Ekologik Ekspertisasi xulosasining amal qilish muddati 3 yil, ekologik standartlar loyihalari uchun esa 5 yilni tashkil etadi.

Loyihaning ATB loyihasi materiallari asosida Davlat Ekologik Ekspertizadan ijobiy xulosa (2024-yil 5-fevraldagi 01-1-101228-sonli xulosa) olingan.

2.1.4 Mehnat munosabatlari to'g'risidagi qonunchilik

Loyiha doirasidagi mehnat munosabatlari va ish sharoitlari, shu jumladan, sog'liqni saqlash va xavfsizlik masalalari, quyidagi milliy qonunlar va me'yoriy hujjatlar bilan tartibga solinadi:

3-Jadval: Mehnat Munosabatlari Sohasidagi Huquqiy va Me'yoriy Hujjatlar

Tartibga Solish Darajasi	Hujjatlar nomi
Mehnat, Sog'liqni Saqlash va Xavfsizlik Sohasidagi Huquqiy va Me'yoriy Hujjatlar	O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi, 1996 yil.
	"Fuqarolarning davlat pensiya ta'minoti to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 1993-yil 3-sentabrdagi № 938-XII son.
	"Aholini ish bilan ta'minlash to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 1992-yil 13-yanvardagi № 510-XII son.
	"Fuqarolar sog'lig'ini saqlash to'g'risida"gi Qonun, 1996 yil.
	"Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar va kasb kasalliklaridan majburiy davlat ijtimoiy sug'urtasi to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 2008-yil 10-sentabrdagi № 174 son.
	"Ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 2009 yil.
	"Mehnatni muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonun, 2016 yil.
	O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ish haqi, pensiya va boshqa to'lovlar miqdorini aniqlash tartibini takomillashtirish to'g'risida"gi Farmoni, 2019-yil 21-maydagi № 5723 son.
	O'zbekiston Respublikasi Hukumatining "Mehnat huquqlari kafolatlarini yanada kuchaytirish va ayollar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori, 2019-yil 7-martdagi № 4235 son.
	O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligining "Ayollar salomatligiga salbiy ta'sir ko'rsatadigan va ayollar mehnatidan foydalanish tavsiya etilmaydigan kasblar va ishlar ro'yxatini tasdiqlash to'g'risida"gi Qarori, 2019-yil 22-iyuldagi № 22-14-2019 k/k, № 48 son.
	Vazirlar Mahkamasining "O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori, 2018-yil 31-dekabrda № 1066 son, ushbu Qarorga 5-ilova "Tashkilotlarda mehnatni muhofaza qilish xizmatlarini tashkil etish va ularning faoliyat yuritish tartibi to'g'risida"gi Nizom.
	O'zbekiston Respublikasi Hukumatining "Xorijiy davlatlardan malakali mutaxassislarining O'zbekiston Respublikasi hududida mehnat faoliyatini amalga oshirishi uchun qulay shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori, 2018-yil 7-noyabrdagi № 4008 son.

O'zbekiston Respublikasi Hukumatining "O'zbekiston Respublikasining tashqi mehnat migratsiyasi tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Qarori, 2018-yil 5-iyuldagi № 3839 son.
O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Mehnat faoliyati bilan shug'ullanuvchi pensionerlarning ayrim toifalariga qulay shart-sharoitlar yaratish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Farmoni, 2017-yil 28-dekabrda № 5291 son.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida (1992-yil 8-dekabr), fuqarolarning iqtisodiy va ijtimoiy huquqlari bo'limida, har bir fuqaroning quyidagi huquqlarga ega ekanligi belgilangan:

- Mehnat qilish, ishni erkin tanlash, adolatli ish sharoitlariga ega bo'lish va qonunda belgilangan tartibda ishsizlikdan himoyalash. Sud hukmi ijrosidan yoki qonunda nazarda tutilgan boshqa hollardan tashqari majburiy mehnat taqiqlanadi (IX bob, 37-modda).
- Dam olish – bu 38-moddada bayon etilgan: "Yollanib ishlayotganlarning dam olish huquqi haq to'lanadigan dam olish bilan ta'minlanadi. Ish vaqti, haq to'lanadigan mehnat ta'tilining muddati qonun bilan belgilanadi".
- Kekayganda, nogironlikda, boquvchisini yo'qotganda va qonunda nazarda tutilgan boshqa hollarda ijtimoiy ta'minot (39-modda).
- Malakali tibbiy yordam (40-modda). Xotin-qizlar va erkaklar teng huquqlidirlar (46-modda).

Har kim yakka tartibda yoki boshqa shaxslar bilan birgalikda vakolatli davlat organlariga, muassasalariga yoki xalq vakillariga arizalar, takliflar va shikoyatlar bilan murojaat qilish huquqiga ega. Arizalar, takliflar va shikoyatlar qonunda belgilangan tartibda va muddatlarda ko'rib chiqilishi shart (VIII bob, 35-modda).

1996-yil 1-apreldan kuchga kirgan O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi xodimlar, ish beruvchilar va davlat manfaatlarini hisobga olgan holda mehnat qonunchiligini, adolatli va xavfsiz mehnat sharoitlarini, xodimlarning mehnat huquqlari va sog'lig'ini himoya qilishni ko'rib chiqadi.

Kodeks mehnat munosabatlarini va ular bilan bevosita bog'liq bo'lgan boshqa munosabatlarni tartibga soladi hamda mehnat munosabatlari ishtirokchilarining huquq va erkinliklarini himoya qilishga, mehnat sohasidagi huquq va erkinliklarning eng kam kafolatlarini belgilashga qaratilgan.

Mehnat kodeksining 6-moddasi kamsitishni (diskriminatsiyani) taqiqlaydi va barcha fuqarolarning mehnat qilishda teng huquqliligini kafolatlaydi; mehnat munosabatlarida kamsitish man etiladi. Millati, irqi, jinsi, tili, dini, siyosiy e'tiqodi, ijtimoiy kelib chiqishi, ma'lumoti, mulkiy holatidan qat'i nazar, mehnat sohasidagi imkoniyatlar tengligining buzilishiga olib keladigan har qanday farqlash, ishga qabul qilmaslik, ustunlik berish yoki rad etish taqiqlanadi.

Mehnatda o'ziga nisbatan kamsitish bo'lgan deb hisoblagan shaxs, kamsitishni bartaraf etish va o'ziga yetkazilgan moddiy va ma'naviy zararni qoplashni talab qilib sudga murojaat qilishga haqlidir.

"Fuqarolarning davlat pensiya ta'minoti to'g'risida"gi Qonun 1993-yil 3-sentabrdagi № 938-XII son (2021-yil 30-oktabrdagi o'zgartirishlar bilan) O'zbekiston Respublikasi fuqarolarining kekayganda, to'liq yoki qisman mehnat qobiliyatini yo'qotganda, boquvchisini yo'qotganda ijtimoiy ta'minot olish bo'yicha konstitutsiyaviy huquqini amalga oshirish tartibini belgilaydi, davlat pensiyalarining yagona tizimini, ularni tayinlash, hisoblash, qayta hisoblash va to'lash tartibini belgilaydi.

"Aholini ish bilan ta'minlash to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining Qonuni 1992-

yil 13-yanvardagi № 510-XII son (1998-yil 1-maydagi o'zgartirishlar bilan) bozor iqtisodiyoti sharoitida ishga joylashishga bo'lgan inson huquqini amalga oshirishning tashkiliy, huquqiy va ijtimoiy-iqtisodiy kafolatlarini hamda mulkchilikning turli shakllari tengligini belgilaydi. U O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi normalari va xalqaro huquqni hisobga olgan holda aholi bandligini ta'minlaydigan sharoitlarni yaratishga qaratilgan.

"Fuqarolar sog'lig'ini saqlash to'g'risida"gi Qonun 1996-yilda qabul qilingan (2024-yil 31-maydagi o'zgartirishlar bilan) fuqarolarning sog'lig'ini davlat tomonidan himoya qilish huquqlari kafolatlarini ta'minlash, fuqarolarning sog'lom turmush tarzini shakllantirish, davlat organlari, korxonalar, muassasalar, tashkilotlar, jamoat birlashmalarining fuqarolar sog'lig'ini himoya qilish sohasidagi faoliyatini tartibga soladi.

"Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar va kasb kasalliklaridan majburiy davlat ijtimoiy sug'urtasi to'g'risida"gi Qonun 2008-yil 10-sentabrdagi № 174 son ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar va kasb kasalliklaridan majburiy davlat ijtimoiy sug'urtasi sohasidagi munosabatlarni tartibga soladi.

"Ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish to'g'risida"gi Qonun 2009-yildagi № 210 son (2024-yil 22-fevraldagi o'zgartirishlar bilan) ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish sohasidagi munosabatlarni tartibga soladi.

2.1.5 Teng sharoitlar hamda bolalar va majburiy mehnatni taqiqlash to'g'risidagi qonunchilik

O'zbekiston Respublikasi XMTning 16 ta konvensiyasini, shu jumladan 8 ta asosiy konvensiyasini (2.3-bo'limga qarang) ratifikatsiya qilgan bo'lib, ular bolalar va majburiy mehnatni hamda har qanday shakldagi mehnatdagi kamsitishni taqiqlaydi. Ushbu asosiy mehnat standartlari O'zbekistonning milliy mehnat qonunchiligiga kiritilgan.

Ushbu qonunchilik hujjatlari xodimlarning manfaatlarini hisobga oladi, mehnat bozorining samarali ishlashiga yordam beradi, adolatli va xavfsiz mehnat sharoitlarini ta'minlaydi, xodimlarning mehnat huquqlari va sog'lig'ini himoya qiladi, hamda mehnat unumdorligi, ish sifati, aholi farovonligi va ijtimoiy-turmush darajasini oshirishga hissa qo'shadi:

- O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi hamda Sog'liqni saqlash vazirligining "Ayollar salomatligi uchun xavfli bo'lgan, ayollar mehnatidan foydalanish tavsiya etilmaydigan kasblar ro'yxatini tasdiqlash to'g'risida"gi Qarori, 2019-yil 22-iyuldagi № 22-14-02019k/k, № 48 son.
- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Xorijiy malakali mutaxassislarining O'zbekiston Respublikasida mehnat faoliyatini amalga oshirishi uchun qulay shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori, 2018-yil 7-noyabrdagi № 4008 son.
- O'zbekiston Respublikasi Hukumatining "O'zbekiston Respublikasida tashqi mehnat migratsiyasi tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Qarori, 2018-yil 5-iyuldagi № 3839 son.

Majburiy Mehnat va Bolalar Mehnatiga Qarshi Kurash

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (37-modda) majburiy mehnatni taqiqlaydi.

Mehnat kodeksining 7-moddasi majburiy mehnatni, ya'ni har qanday jazo tahdidi ostida (shu jumladan mehnat intizomi chorasi sifatida) majburiy ish bajarishni taqiqlaydi.

Mehnat qilish huquqi 16 yosh va undan katta shaxslarga beriladi. Qonun o'rta umumiy ta'lim, o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalarining o'quvchilarini ularning sog'lig'iga va ma'naviy rivojlanishiga zarar yetkazmaydigan, o'quv jarayoniga xalaqit bermaydigan yengil ishlarni bajarish uchun shogird sifatida o'qishdan bo'sh vaqtlarida, 15 yoshga to'lganligi sharti bilan hamda ota-onasidan birining yoki ularning o'rnini bosuvchi shaxslardan birining yozma roziligi bilan ishga qabul qilishga ruxsat beradi (77-modda).

Mehnat kodeksiga ko'ra, 15 yoshga to'lmagan shaxslar ishlashi mumkin emas.

15 yoshdan 18 yoshgacha bo'lgan yoshlar mahalliy qonunchilik asosida ishlash huquqiga ega bo'lib, voyaga yetgan xodimlar bilan bir xil huquqlarga ega, biroq yoshlariga bog'liq ba'zi imtiyozlar (Mehnat kodeksining 240-moddasi) beriladi. 18 yoshga to'lmagan shaxslar faqatgina tibbiy ko'rikdan o'tganlaridan keyin ishga qabul qilinishi mumkin va ular o'n sakkiz yoshga to'lgunga qadar har yili majburiy tibbiy ko'rikdan o'tishlari shart.

18 yoshga to'lmagan shaxslar faqat ularning sog'lig'iga, xavfsizligiga va axloqiy rivojlanishiga xavf tug'dirmaydigan ishlarga qabul qilinishi mumkin, shuningdek, ularga og'ir yuklarni ko'tarish yoki harakatlantirish ruxsat etilmaydi (Mehnat kodeksining 241-moddasi).

15 yoshdan 16 yoshgacha bo'lgan xodimlarga haftasiga 24 soatdan ortiq ishga ruxsat berilmaydi, 16 yoshdan 18 yoshgacha bo'lgan xodimlarga esa haftasiga 36 soatdan ortiq ishlashga ruxsat berilmaydi. O'quvchilar faqat o'qishdan bo'sh vaqtlarida ishga qabul qilinishi mumkin, ularning ish vaqti tegishli yosh guruhlari uchun belgilangan maksimal ish vaqtining yarmidan oshmasligi kerak, ya'ni 15-16 yoshdagi o'quvchilar haftasiga 12 soatdan ortiq ishlay olmaydi, 16-18 yoshdagi o'quvchilar esa haftasiga 17,5 soatdan ortiq ishlay olmaydi (242-modda).

O'zbekiston Respublikasi Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksining 49 va 51-moddalari yuqoridagi majburiy va bolalar mehnati normalarini buzganlik uchun jarimalar belgilaydi. 2019-yil 23-avgustdagi o'zgartirish kiritilgan qonun mamlakatda ilgari qo'llanilgan – xodimlarni (asosan o'qituvchilar, tibbiyot xodimlari va talabalarni) majburiy mehnatga jalb qilish uchun ma'muriy choralarni qo'llashga nisbatan jarimalarni sezilarli darajada oshiradi.

Bu qonun bunday amaliyotlarni qo'llaganlik uchun eng kam ish haqining 10 martadan 30 martagacha miqdorida jarimalar belgilaydi. Vazirlik ma'lumotlariga ko'ra, agar shunga o'xshash huquqbuzarlik takrorlansa, aybdorlarga eng kam ish haqining 30 martadan 100 martagacha miqdorida jarimalar qo'llaniladi.

1994-yil 22-sentabrdagi № 2012-XII sonli Jinoyat kodeksi (135, 138, 148-moddalar) majburiy mehnatdan foydalanganlik uchun jazo belgilaydi.

2.1.6 Yer ajratilishi va turmush kechirish vositalarini tiklash to'g'risidagi qonunchilik

O'zbekistonda yerni ekspropriatsiya qilish (olib qo'yish) Davlat va jamoat ehtiyojlari uchun Yer kodeksiga (YK) muvofiq nazarda tutilgan. O'zbekistonda yerni olish va ko'chirish bo'yicha alohida huquqiy hujjat mavjud emas, biroq quyida tavsiflangan bir qator qarorlar, qonun hujjatlari va kodekslar shaklida asos mavjud.

Tartibga Solish Darajasi	Hujjatlar nomi
Ijtimoiy sohadagi, yer ajratishga (yer olib qo'yishga) oid normativ-huquqiy hujjatlar	O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi, 1996 yil.
	O'zbekiston Respublikasining Yer kodeksi, 1998 yil.
	O'zbekiston Respublikasining Oila kodeksi, 1998 yil.
	O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi, 2007 yil.
	O'zbekiston Respublikasining "Ijara to'g'risida"gi Qonuni, 1991 yil.

	O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Yer munosabatlarida tenglik va shaffoflikni ta'minlash, yerga bo'lgan huquqlarni ishonchli himoya qilish va ularni bozor aktiviga aylantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni, 2021-yildagi № PF-6243-son.
	Vazirlar Mahkamasining "Yer uchastkalarini olib qo'yish va olib qo'yilayotgan yer uchastkasida joylashgan ko'chmas mulk obyektlari egalariга kompensatsiya berish tartibi to'g'risida"gi Qarori № 911 (2019-yil 16-noyabr, 2021-yil 1-avgustdagi o'zgartirishlar bilan).
	O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Yer munosabatlarida tenglik va shaffoflikni ta'minlash, yerga bo'lgan huquqlarni ishonchli himoya qilish va ularni bozor aktiviga aylantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni № PF-6243, 2021-yil 8-iyun.
	Prezidentning "Fuqarolar va tadbirkorlik sub'ektlarining mulk huquqlari so'zsiz himoya qilinishini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi № PF-5491-sonli Farmoni, 2019 yil.
	O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Tadbirkorlik sub'ektlarining huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni № PF-5490, 2018 yil.
	Prezidentning "O'zbekiston Respublikasida investitsiyaviy muhitni tubdan yaxshilash chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni № PF-5495, 2018 yil.
	O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Xalqaro moliya institutlari va xorijiy hukumat moliya tashkilotlari ishtirokidagi loyihalarni tayyorlash va amalga oshirish samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori № 3857, 2018 yil.
	O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Ko'chmas mulk obyektlariga kadastr hujjatlarini tayyorlash tartibini yanada takomillashtirishga qaratilgan O'zbekiston Respublikasi Hukumatining ayrim qarorlariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida"gi № 317-sonli Qarori, 2016 yil.
	Vazirlar Mahkamasining "Yer uchastkalarini shaharsozlik faoliyati va boshqa qishloq xo'jaligiga oid bo'lmagan ehtiyojlar uchun ajratish tartibini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori № 146 (2011-yil 25-may), Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 20-dekabrda № 1024-sonli Qarori asosida o'zgartirishlar kiritilgan.
	O'zbekiston Respublikasining "Jamoat ehtiyojlari uchun yer uchastkalarini olib qo'yish va kompensatsiya berish tartibi to'g'risida"gi Qonuni № O'RQ-781, 2022-yil 29-iyun.
	O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yer uchastkalarini ijaraga berish tartibini takomillashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Farmoni № 15, 2024-yil 18-yanvar.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi quyidagilarni nazarda tutadi: Har kim

mulkdor bo'lish huquqiga ega (36-modda). Bozor munosabatlari yo'nalishida rivojlanayotgan O'zbekiston iqtisodiyoti mulkning turli shakllariga asoslanadi.

Davlat iste'molchilar huquqlarining ustuvorligini, mulkchilikning barcha shakllarining tengligi va huquqiy himoyasini hisobga olgan holda, iqtisodiy faoliyat, tadbirkorlik va mehnat erkinligini kafolatlaydi (53-modda); mulkdor o'z xohishiga ko'ra o'z mulkiga egalik qilish, undan foydalanish va uni tasarruf etish huquqiga ega.

Har qanday mulkdan foydalanish atrof-muhitga zarar yetkazmasligi, fuqarolar, yuridik shaxslar va davlatning huquqlari va qonuniy himoyalangan manfaatlariga xilof bo'lmashligi kerak (54-modda); yer, uning yer osti boyliklari, suv, hayvonot va o'simliklar dunyosi hamda boshqa tabiiy resurslar umummilliy boylik hisoblanadi va davlat tomonidan oqilona foydalaniladi hamda muhofaza qilinadi (55-modda).

O'zbekiston Respublikasining Yer kodeksi, 1998 yil (2021-yil 17-avgustdagi o'zgartirishlar bilan) yer uchastkasini yoki uning bir qismini davlat va jamoat ehtiyojlari uchun olib qo'yish yer egasining roziligi bilan yoki Yerdan foydalanuvchi va ijarachi bilan kelishilgan holda – tegishli ravishda viloyatlar, Toshkent shahar Xalq deputatlari Kengashlarining qarori yoxud O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori asosida amalga oshirilishini belgilaydi (37-modda, 2-qism).

Yer uchastkalarini davlat va jamoat ehtiyojlari uchun olib qo'yish faqat quyidagi maqsadlar uchun amalga oshiriladi:

- Mudofaa va davlat xavfsizligi ehtiyojlari, muhofaza etiladigan tabiiy hududlar, erkin iqtisodiy zonalarni tashkil etish va faoliyat yuritishi uchun yer ajratish;
- O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalaridan kelib chiquvchi majburiyatlarni bajarish;
- Foydali qazilmalar konlarini aniqlash va o'zlashtirish;
- Avtomobil va temir yo'llari, aeroportlar, aerodromlar, aeronavigatsiya obyektlari va aviatsiya texnik markazlari, temir yo'l transporti obyektlari, ko'priklar, metropolitenlar, tonnellar, energetika tizimi obyektlari va elektr uzatish liniyalari, aloqa liniyalari, kosmik obyektlar, magistral quvurlar, muhandislik va kommunikatsiya tarmoqlarini qurish (rekonstruksiya qilish);
- O'zbekiston Respublikasi Davlat byudjeti mablag'lari hisobidan obyektlar qurish qismi bo'yicha aholi punktlarining bosh rejalarini ijro etish, shuningdek, qonunlar va O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorlarida to'g'ridan-to'g'ri nazarda tutilgan boshqa hollarda.

Davlat va jamoat ehtiyojlari uchun yer uchastkalarini olib qo'yish to'g'risidagi qarorlarni qabul qilish faqatgina olib qo'yilishi rejalashtirilgan yer uchastkalarida joylashgan ko'chmas mulk egalari bilan ochiq muhokama o'tkazilgandan, foyda va xarajatlar baholanganidan, shuningdek, ulardan yer uchastkalarini davlat va jamoat ehtiyojlari uchun olib qo'yish munosabati bilan jismoniy va yuridik shaxslarga yetkazilgan zararni qoplash bo'yicha tegishli Markazlashtirilgan Jamg'arma bilan majburiy kelishilganidan so'ng ruxsat etiladi.

Agar yer egasi, Yerdan foydalanuvchi va ijarachi viloyatlar, Toshkent shahar Xalq deputatlari Kengashlarining qaroriga yoki O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining yer uchastkasini olib qo'yish to'g'risidagi qaroriga rozi bo'lmasa, bu qaror belgilangan tartibda ustidan shikoyat qilinishi mumkin.

Korxonalar, binolar va inshootlar qurish uchun yer uchastkalarini olib qo'yishdan manfaatdor bo'lgan korxonalar, muassasalar va tashkilotlar, loyihalashni boshlashdan oldin, avvalo, yer egalari, Yerdan foydalanuvchilar va ijarachilar bilan, shuningdek, tegishli ravishda tuman, shahar, viloyat hokimi yoki O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi

bilan: obyektning joylashish o'rnini, yer maydonining taxminiy hajmini, Hududning kompleks rivojlanishini hisobga olgan holda uni ajratish shartlarini kelishib olishlari shart. Belgilangan dastlabki kelishuvdan oldin loyiha ishlarini moliyalashtirishga ruxsat berilmaydi.

2.1.7 Mehnatni muhofaza qilish va xavfsizlik to'g'risidagi qonunchilik

Mehnatni muhofaza qilish (MMQ) sohasidagi qonunchilik quyidagilarni o'z ichiga oladi: Mehnat kodeksi, Mehnatni muhofaza qilish to'g'risidagi Qonun, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmonlari, mehnatni muhofaza qilish va xavfsizlikka oid normalar, shuningdek, davlat hokimiyati ijro etuvchi organlarining o'z vakolatlari doirasida qabul qilgan qarorlari, farmoyishlari, rezolyutsiyalari, direktivalari, qoidalari va boshqalar.

Mehnat kodeksining 30 dan ortiq moddasi to'g'ridan-to'g'ri mehnatni muhofaza qilish va xavfsizlikka tegishli bo'lib, ular quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Mehnatni muhofaza qilishga oid talablar (211-modda);
- Mehnatni muhofaza qilish bo'yicha norma, qoida va yo'riqnomalarga rioya etish (212-modda);
- Xodimlarga mehnatni muhofaza qilish bo'yicha yo'riqnama berish va ularni o'qitishni tashkil etish (215-modda);
- Xavfli ishlarda, maxsus ishlarni bajaruvchi xodimlar va 18 yoshga to'lmagan xodimlar uchun ish vaqtini tartibga solish (116, 117 va 118-moddalar);
- Nogironlarni turli ishlarga ishga qabul qilish shartlari (220-modda);
- Xodimlarni sut, davolash-profilaktika ozuqasi, gazlangan sho'r suv, shaxsiy himoya vositalari va gigiyena vositalari bilan ta'minlash (217-modda);
- Xodimlarga birinchi tibbiy yordam ko'rsatish, ularni tibbiy-profilaktika muassasalariga olib borish (221-modda);
- Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni hisobga olish va tekshirish (222-modda) va boshqalar.

"Mehnatni muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonun, 2016-yilda qabul qilingan (2016-yil 22-sentabrdagi o'zgartirishlar bilan), ishlab chiqarish usullari, mulkchilik shakllaridan qat'i nazar, mehnatni muhofaza qilishni tashkil etishning yagona tartibini belgilaydi va fuqarolar salomatligini hamda mehnatini himoya qilishni ta'minlashga qaratilgan.

Bu Qonun mehnatni muhofaza qilish tizimini yanada takomillashtirishga, ushbu sohadagi talablarni bajarish uchun ish beruvchi va xodimlarning mas'uliyatini kuchaytirishga, mehnat sharoitlari va xavfsizligi ustidan tegishli nazoratni ta'minlashda davlat hokimiyati organlarining vakolatlarini belgilashga, bu sohadagi jamoatchilik nazorati samaradorligini oshirishga hamda amaldagi qonunchilikning ayrim qoidalarni zamonaviy bozor iqtisodiyotidagi yangi qabul qilingan qonun hujjatlari talablariga muvofiqlashtirishga qaratilgan.

Bu Qonun yangi tushunchalarni kiritadi, ish sharoitlari bo'yicha ish joylarini attestatsiyadan o'tkazish, mehnatni muhofaza qilishni boshqarish tizimining auditi, ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar va kasb kasalliklarini tekshirish va hisobga olish masalalarini aniq tartibga soladi. Shuningdek, qonun ushbu sohada jamoatchilik va kasaba uyushmalarining jamoatchilik nazoratini amalga oshirishdagi ishtiroki uchun aniq mexanizmlarni belgilaydi hamda ularning MMQ (Mehnatni muhofaza qilish) ga bevosita bog'liq bo'lgan huquqlarini mustahkamlaydi.

"Xavfli ishlab chiqarish obyektlarida mehnatni muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonun 2018-yil 5-yanvarda qabul qilingan bo'lib, xavfli ishlab chiqarish obyektlarining xavfsiz

ishlashini ta'minlash uchun huquqiy, iqtisodiy va ijtimoiy sharoitlarni belgilaydi hamda avariya oldini olishga va korxonalarining ularning oqibatlarini bartaraf etish qobiliyatini oshirishga qaratilgan.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2005-yil 11-fevraldagi 60-sonli Qarori ish beruvchi tomonidan xodimlarga mehnat vazifalarini bajarish bilan bog'liq holda shikastlanish, kasb kasalligi yoki sog'lig'ining boshqacha tarzda buzilishi tufayli yetkazilgan zararni qoplash qoidalarini joriy etgan.

"Mehnatni muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonunga muvofiq, ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisa yoki kasb kasalligi natijasida ma'muriyat aybi bilan to'liq yoki qisman mehnat qobiliyatini yo'qotgan xodimga korxonadan to'lanadigan bir yo'la nafaqa va sog'liqqa yetkazilgan zarar uchun kompensatsiya berish huquqi mavjud. Bir yo'la nafaqa miqdori jamoa shartnomasi (kelishuvi) bilan belgilanadi va jabrlanuvchining yillik ish haqidan kam bo'lmasligi kerak.

Asosiy qonunchilikdan tashqari, respublikada mehnatni muhofaza qilish va xavfsizlik (MMQ) masalalarini tartibga soluvchi milliy me'yoriy hujjatlar: Sanitariya Qoidalari va Normalari (SanQ va N); Davlat mehnatni muhofaza qilish standartlari (GOST, SSBT); Qurilish Normalari va Qoidalari (QN va Q); Zararli moddalarning miqdori bo'yicha standartlar (maksimal ruxsat etilgan kontsentratsiya va darajalar); Xavfli obyektlarda, turli mahsulotlarni ishlab chiqarishda yoki ulardan foydalanishda mehnatni muhofaza qilish bo'yicha aniq talablarni belgilovchi ayrim masalalar bo'yicha me'yoriy uslubiy hujjatlar va boshqalar amal qiladi.

Davlat me'yorlaridan tashqari, turli sohalarda idoraviy va idoralararo norma, talab va qoidalar ham qo'llaniladi.

2018-yil 31-dekabrda Vazirlar Mahkamasining "O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarorining 1066-sonli 5-ilovasi hisoblanuvchi "Tashkilotlarda mehnatni muhofaza qilish xizmatlarini tashkil etish va ularning faoliyat yuritish tartibi to'g'risida"gi Nizomga ko'ra, har bir tashkilotda quyidagilar uchun mas'ul bo'lgan mehnatni muhofaza qilish xodimlari bo'lishi shart:

- xodimlar tomonidan mehnatni muhofaza qilish talablariga rioya etilishini ta'minlash bo'yicha ishlarni tashkil etish;
- xodimlar tomonidan mehnatni muhofaza qilish to'g'risidagi qonunlar va boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarga, mehnatni muhofaza qilishni texnik tartibga solish sohasidagi me'yoriy hujjatlarga, jamoa shartnomasi, mehnatni muhofaza qilish to'g'risidagi kelishuvlarga va tashkilotning boshqa mahalliy me'yoriy-huquqiy hujjatlariga rioya etilishi ustidan nazorat qilish;
- Ishlab chiqarishdagi shikastlanishlar, kasb kasalliklari va kasbiy omillar tufayli yuzaga keladigan kasalliklarning oldini olish bo'yicha profilaktika ishlarini tashkil etish, shuningdek, ish sharoitlarini yaxshilash bo'yicha ishlarni tashkil etish;
- Ish beruvchi va tashkilot xodimlarini mehnatni muhofaza qilish masalalari bo'yicha xabardor qilish va maslahat berish, mehnatni muhofaza qilish bo'yicha ilg'or tajribalar va ilmiy ishlanmalarni joriy etish, mehnatni muhofaza qilish bo'yicha bilimlarni yoyish;
- Tashkilot xodimlarini mehnatni muhofaza qilish masalalari bo'yicha kirish yo'riqnomasini tashkil etish, o'qitish, qayta tayyorlash va malakasini oshirish bo'yicha choralarni amalga oshirish.

Agar tashkilotda 50 kishidan kam ishchi bo'lsa, u holda tashkilotda kamida bitta mehnat xavfsizligi bo'yicha mutaxassis yoki rahbarlardan biri mehnat xavfsizligi bo'yicha mutaxassis ishini birgalikda olib borishi shart. 50 nafardan ortiq xodimga ega tashkilotlar

uchun esa ichki mehnatni muhofaza qilish xizmatini tashkil etish zarur.

2.1.8 Mehnat, sogʻliqni saqlash, xavfsizlik va muhofaza qilish toʻgʻrisidagi qonunchilik

"Fuqarolar sogʻligʻini saqlash toʻgʻrisida"gi Qonun 1996-yil 29-avgustda qabul qilingan (2024-yil 31-maydagi oʻzgartirishlar bilan) aholining sogʻligʻi, xavfsizligi va salomatligini tartibga soladi. Qonunning asosiy maqsadlari: fuqarolarning sogʻligʻini davlat tomonidan himoya qilish huquqini taʼminlash; sogʻlom turmush tarzini targʻib qilish; sogʻliqni saqlash sohasidagi davlat organlari, korxonalar, muassasalar, tashkilotlar va jamoat birlashmalarining faoliyatini huquqiy tartibga solishdan iborat.

Air quality and noise levels in residential areas are set by the following standards: Aholi yashash joylaridagi havo sifati va shovqin darajalari quyidagi standartlar bilan belgilanadi:

- SanR va N № 0293-11 "Gigienik standartlar". Oʻzbekiston Respublikasi hududidagi aholi yashash joylari atmosfera havosida ifloslantiruvchi moddalarning maksimal ruxsat etilgan konsentratsiyalari (MRK) roʻyxati.
- SanR va N № 0267-09. Turar-joy va jamoat binolari xonalari hamda turar-joy qurilishi hududida ruxsat etilgan shovqin darajasini taʼminlash boʻyicha gigienik standartlar.
- Qurilishdan oldingi va qurilish ishlari SanR va N № 0289-10 (qurilish ishlarini tashkil etish boʻyicha) bilan tartibga solinadi.

2.1.9 Madaniy meros toʻgʻrisidagi qonunchilik

"Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish toʻgʻrisida"gi Oʻzbekiston Respublikasining Qonuni № 269-II (2001-yil 30-avgust, oxirgi oʻzgartirishlar 2022-yil 30-iyun) moddiy va nomoddiy madaniy qadriyatlarni oʻz ichiga olgan Oʻzbekiston Respublikasi madaniy merosini himoya qilishga ushbu sohadagi huquqiy tartib-qoidalarni belgilash orqali hissa qoʻshadi.

Madaniy merosga oid boshqa asosiy qonun va meʼyoriy hujjatlar quyidagilardir:

- "Arxeologiya merosi obyektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish toʻgʻrisida"gi Oʻzbekiston Respublikasining Qonuni № OʻRQ-229, 2009-yil 13-oktabr.
- Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Nomoddiy madaniy merosni muhofaza qilish boʻyicha meʼyoriy-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash toʻgʻrisida"gi № 47-sonli Qarori, 2011-yil 23-fevral (hozirda hujjatga oʻzgartirishlar kiritilmoqda).
- Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Moddiy madaniy meros obyektlaridan foydalanish tartibi toʻgʻrisidagi Nizomni tasdiqlash haqida"gi № 881-sonli Qarori, 2019-yil 18-oktabr.
- Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining "Turizm, sport va madaniy meros sohalarida davlat boshqaruvi tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida"gi № PF-6199-sonli Farmoni, 2020-yil 6-aprel.
- Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining "Oʻzbekiston Respublikasi Turizm va sport vazirligi huzuridagi Madaniy meros agentligi faoliyatini tashkil etish, shuningdek, sohani innovatsion rivojlantirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida"gi № PQ-5150-sonli Qarori, 2021-yil 19-iyun.

Madaniy meros agentligi maxsus muhofaza qilinadigan tarixiy-madaniy obyektlar va jahon madaniy merosi obyektlari deb tasniflangan hududlarda shaharsozlik va boshqa xoʻjalik faoliyatini amalga oshirishni, ularning tarixiy-madaniy muhiti, tabiiy landshafti va oʻziga xosligini saqlash sharti bilan, shuningdek, xoʻjalik faoliyati uchun moʻljallangan yer

uchastkalarida (agar ularda obyekt joylashgan bo'lsa yoki yangi obyekt aniqlansa) muvofiqlashtiradi.

"Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining № 269-II sonli Qonunining 10-moddasiga (2001-yil 30-avgust) ko'ra, moddiy madaniy meros obyektlari joylashgan joylarda va ular bilan bog'liq hududlarda qazish, yerni boshqarish, qurilish, melioratsiya, xo'jalik va boshqa ishlarni amalga oshirishga ruxsat olishdan manfaatdor bo'lgan jismoniy yoki yuridik shaxs moddiy madaniy meros obyektlarini saqlash bo'yicha ishlarni olib borish uchun hududning arxeologik tadqiqotini o'tkazishi shart. Bu tadqiqot quyidagilarni o'z ichiga oladi: a) tarixiy, bibliografik va arxiv tadqiqotlari; b) dala va kameral (stol usti) tadqiqotlari.

Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 18-maydagi 370-sonli Qarorining 3-ilovasi bilan tasdiqlangan Arxitektura-rejalashtirish topshiriqlarini ishlab chiqish uchun davlat xizmatlari ko'rsatish bo'yicha Ma'muriy reglament quyidagi talablar va shartlarni o'z ichiga oladi: obyektning ma'lum bir yer uchastkasida joylashtirishda tarixiy va madaniy yodgorliklarni, atrof-muhitni, uchinchi shaxslarning qonuniy huquqlari va manfaatlarini himoya qilish; ushbu topshiriq asosida obyektning qurish (rekonstruksiya qilish) uchun loyiha hujjatlari ishlab chiqiladi.

Ushbu Reglament O'zbekiston Respublikasi hududlari va hududlarning qismlarini (viloyatlar, aholi punktlari) rivojlantirishni rejalashtirish bo'yicha shaharsozlik hujjatlariga kiritilgan asosiy qoidalar va talablarni uzatish (belgilash) orqali barcha turdagi binolar va inshootlarni qurish va rekonstruksiya qilish, yassi va chiziqli obyektlar, obodonlashtirish, rekonstruksiya bilan birga keladigan binolar va inshootlarning maqsadini o'zgartirish uchun arxitektura-rejalashtirish topshiriqlarini ishlab chiqish va berishga nisbatan qo'llaniladi.

Loyihalashtirish-smeta hujjatlarining arxitektura-rejalashtirish topshirig'iga muvofiqligini ko'rib chiqish va tasdiqlash Qoraqalpog'iston Respublikasi Qurilish vazirligi, viloyatlar va Toshkent shahar qurilish bosh boshqarmalari huzuridagi hududiy arxitektura va shaharsozlik kengashlari tomonidan — tarixiy zonalarda, shu jumladan madaniy yodgorliklarni muhofaza qilish zonalarida obyektlarni qurish, shuningdek, davlat obyektlarini qurish uchun amalga oshiriladi.

Ushbu organlar boshqa barcha vakolatli organlarning ijobiy xulosalarini olganlaridan keyin ikki ish kuni ichida loyihalashtirish-smeta hujjatlarini kelishib oladilar.

2.2 Xalqaro shartnomalar va bitimlar

4-jadval O'zbekiston Respublikasi a'zo bo'lgan va uning talablari loyihaga tegishli bo'lgan xalqaro bitimlar va konvensiyalarni taqdim etadi.

4-jadval: O'zbekiston Respublikasi tomonidan ratifikatsiya qilingan va uning talablari loyihaga potensial taalluqli bo'lgan xalqaro bitimlar va konvensiyalar ro'yxati (2024-yil iyun holatiga ko'ra).

Xalqaro Konvensiyalar va Bitimlar	O'zbekiston Respublikasi tomonidan ratifikatsiya qilinganligi	O'zbekiston Respublikasida kuchga kirishi	Asosiy Maqsadlar
Atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha bitimlar va konvensiyalar			
Butunjahon madaniy va tabiiy merosni muhofaza qilish to'g'risidagi Parij konvensiyasi (1972)	1995-yil 22-dekabr	1996-yil 15-iyun	Madaniy va tabiiy merosni aniqlash, muhofaza qilish, asrash, targ'ib qilish va kelajak avlodlarga yetkazish majburiyatini belgilash.
Ko'chib yuruvchi turlarni saqlash bo'yicha Bonn konvensiyasi (1979)	1998-yil 1-may (a'zo bo'lish)	1998-yil 1-sentabr	Ko'chib yuruvchi hayvonlar va ularning yashash joylarini saqlash va barqaror foydalanish bo'yicha global platforma.
Birlashgan Millatlar Tashkilotining Iqlim o'zgarishi bo'yicha doiraviy konvensiyasi (1992)	1993-yil 20-iyun (qabul qilish)	1994-yil 21-mart	Issiqxona gazlari chiqindilarini barqarorlashtirish va kamaytirish.
Birlashgan Millatlar Tashkilotining Biologik xilma-xillik to'g'risidagi konvensiyasi (1992)	1995-yil 6-may (a'zo bo'lish)	1995-yil 17-oktabr	Biologik xilma-xillikni saqlash, uning tarkibiy qismlaridan barqaror foydalanish va foydalarni adolatli taqsimlash.
Afrika-Yevroosiyo ko'chib yuruvchi suv qushlarini saqlash to'g'risidagi Bitim, 1995	1998-yil sentabr	2004-yil 1-aprel	Ko'chib yuruvchi suv qushlarini, ayniqsa yo'qolib ketish xavfi ostidagi turlarni saqlash, shuningdek, noqulay saqlash maqomiga ega bo'lgan turlarni saqlash.
Kioto protokoli, 1997	1999-yil 20-avgust	2005-yil 16-fevral	Majburiy emissiya qisqartirish maqsadlarini belgilash.
Iqlim o'zgarishi bo'yicha Parij bitimi (2015)	2015-yil dekabr	2017-yil aprel	Birlashgan Millatlar Tashkilotining Iqlim o'zgarishi bo'yicha doiraviy konvensiyasi kontekstida 2020-yildan boshlab atmosferadagi karbonat angidridni kamaytirish bo'yicha qo'shimcha choralarni tartibga soladi.
Xalqaro Mehnat Tashkiloti (XMT) Mehnatni Muhofaza Qilish va Ijtimoiy Mas'uliyat Sohasidagi Bitimlar va Konvensiyalar			
Majburiy mehnat to'g'risidagi 29-sonli Konvensiya (1930)	1997-yil 30-avgust	1992-yil 13-iyul	Majburiy yoki majburiy mehnatning barcha shakllarini qo'llashni bekor qilish.
Majburiy mehnat to'g'risidagi Konvensiyaga (1930) oid 2014-yil Protokoli	2019-yil 25-iyun	2020-yil 16-sentabr	2014-yil Protokolining asosiy maqsadi majburiy mehnatga chek qo'yish, uning qo'llanilishini oldini olish va tugatish bo'yicha samarali choralar ko'rish, jabrlanganlarga himoya va yetarli, samarali huquqiy himoya vositalaridan foydalanishni ta'minlashdir.

Xalqaro Konvensiyalar va Bitimlar	O'zbekiston Respublikasi tomonidan ratifikatsiya qilinganligi	O'zbekiston Respublikasida kuchga kirishi	Asosiy Maqsadlar
Uyushmalar erkinligi va kasaba uyushmalarini himoya qilish to'g'risidagi 87-sonli Konvensiya (1948)	2016-yil 25-oktabr	2017-yil 12-dekabr	Uyushmalar erkinligi huquqi nafaqat mavjud uyushmalarga a'zo bo'lish, balki yangilarini tashkil etish erkinligini ham anglatadi. Kasaba uyushmalari tashkilot ustaviga tashqaridan aralashuvsiz rivojlanish huquqiga ega.
Tashkilotlanish huquqi va jamoaviy muzokaralar huquqi to'g'risidagi 98-sonli Konvensiya (1949)	1997-yil 30-avgust	1992-yil 13-iyul	Xodimlarning huquqlarini himoya qilish, ularning ish joyidagi uyushma erkinligiga putur yetkazilishini oldini olish. Bunday himoya, xususan, ishchini kasaba uyushmasiga a'zo bo'lmaslik yoki undan chiqib ketish sharti bilan ishga olish yoki ushlab qolishni maqsad qilgan harakatlarga nisbatan qo'llaniladi.
Teng haq to'lash to'g'risidagi 100-sonli Konvensiya (1951)	1997-yil 30-avgust	1992-yil 13-iyul	"Teng qiymatli mehnat uchun erkaklar va ayollar uchun teng haq to'lash" jinsga qarab kamsitishsiz belgilangan ish haqi stavkalarini anglatadi.
Majburiy mehnatni tugatish to'g'risidagi 105-sonli Konvensiya (1957)	1997-yil 30-avgust	1997-yil 15-dekabr	Majburiy yoki majburiy mehnatning qullikka o'xshash sharoitlarga olib kelmasligini ta'minlash uchun barcha zarur choralarini ko'rish.
Kamsitish (ish va kasb bo'yicha) to'g'risidagi 111-sonli Konvensiya (1958)	1997-yil 30-avgust	1992-yil 13-iyul	Irq, rang, jins, din, siyosiy e'tiqod, milliy yoki ijtimoiy kelib chiqishiga asoslangan har qanday ajratish, istisno etish yoki afzallik berish ish va kasbda teng imkoniyat yoki teng munosabatni bekor qilish yoki buzish ta'siriga ega bo'lsa, uni bartaraf etish.
138-sonli "Ishga qabul qilish uchun minimal yosh to'g'risida"gi Konvensiya (1973)	2008-yil 4-aprel	2010-yil 6-mart	O'z xususiyati yoki bajarilish sharoitlari tufayli yoshlarning sog'lig'iga, xavfsizligiga yoki axloqiga zarar yetkazishi mumkin bo'lgan har qanday turdagi ishga qabul qilish uchun minimal yosh o'n sakkiz yoshdan kam bo'lmasligi kerak.
182-sonli "Bolalar mehnatining eng yomon shakllarini taqiqlash va ularni bartaraf etish bo'yicha shoshilinch choralar to'g'risida"gi Konvensiya (1999)	2008-yil 8-aprel	2009-yil 24-iyun	Bolalar mehnatining eng yomon shakllarini bartaraf etish va oldini olish.
47-sonli "Ish vaqtini haftasiga qirq soatgacha qisqartirish to'g'risida"gi	1995-yil 6-may	1992-yil 13-iyul	Turmush darajasining pasayishiga olib kelmaydigan tarzda qo'llaniladigan haftasiga

Xalqaro Konvensiyalar va Bitimlar	O'zbekiston Respublikasi tomonidan ratifikatsiya qilinganligi	O'zbekiston Respublikasida kuchga kirishi	Asosiy Maqsadlar
Konvensiya (1935)			qirq soatlik ish haftasi tamoyili.
Haq to'lanadigan ta'tillar to'g'risidagi 52-sonli Konvensiya (1936)	1995-yil 6-may	1992-yil 13-iyul	Ushbu Konvensiya qo'llaniladigan har bir shaxs bir yillik uzluksiz xizmatdan so'ng haq to'lanadigan yillik ta'tilga ega bo'lish huquqiga ega.
Onalikni muhofaza qilish to'g'risidagi 103-sonli Konvensiya (1952-yilda qayta ko'rib chiqilgan)	1995-yil 6-may	1996-yil 25-sentabr	Ushbu Konvensiyaning maqsadi ayollar va bolalar huquqlarini himoya qilish
Aholi bandligi siyosati to'g'risidagi 122-sonli Konvensiya (1964)	1995-yil 6-may	1992-yil 13-iyul	Iqtisodiy o'sish va rivojlanishni rag'batlantirish, turmush darajasini oshirish, mehnat ehtiyojlarini qondirish va ishsizlikni bartaraf etish.
Xodimlar vakillari to'g'risidagi 135-sonli Konvensiya (1971)	1997-yil 30-avgust	1997-yil 15-dekabr	Korxonadagi xodimlar vakillarining huquqlarini himoya qilish va ularga taqdim etiladigan imkoniyatlar bo'yicha takliflarni qabul qilish.
Jamoaviy muzokaralar to'g'risidagi 154-sonli Konvensiya (1981)	1997-yil 30-avgust	1997-yil 15-dekabr	Bir tomondan ish beruvchi, ish beruvchilar guruhi yoki bir yoki bir nechta ish beruvchilar tashkilotlari va ikkinchi tomondan bir yoki bir nechta xodimlar tashkilotlari o'rtasida o'tkaziladigan muzokaralarga ko'maklashish.
144-sonli "Xalqaro mehnat normalarini rag'batlantirish uchun uch tomonlama maslahatlashuvlar to'g'risida"gi Konvensiya (1976)	2019-yil 4-mart	2020-yil 13-avgust	Xalqaro Mehnat Tashkiloti faoliyati bo'yicha hukumat, ish beruvchilar va xodimlar vakillari o'rtasida samarali maslahatlashuvlarni ta'minlash.

5-jadval O'zbekiston a'zo bo'lgan va uning qoidalari loyihaga tegishli bo'lgan, Markaziy Osiyo mintaqasi mamlakatlarining atrof-muhitni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan foydalanish sohasidagi davlatlararo bitimlarini taqdim etadi.

5-jadval. O'zbekiston Respublikasi tomonidan ratifikatsiya qilingan va ularning talablari loyiha uchun qo'llaniladigan xalqaro bitimlar va konvensiyalar ro'yxati (2024-yil iyun holatiga ko'ra)

Kelishuv nomi	O'zbekiston	Tojikiston	Qozog'iston	Qirg'iziston	Turkmaniston
MDHga a'zo davlatlar hukumatlari o'rtasida ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish sohasidagi o'zaro hamkorlik to'g'risida Kelishuv.	+	+	+	+	+
Davlatlararo manbalarning suv resurslaridan birgalikda foydalanish va ularni muhofaza qilish sohasidagi	+	+	+	+	+

hamkorlik to'g'risida Kelishuv					
Gidrometeorologiya sohasidagi hamkorlik to'g'risida Kelishuv.	+	+	+	+	-

2.3 Kreditor (moliyalashtiruvchi) talablari

ECA (EKA - Eksport kredit agentligi) va EPFI (ETAMI - Ekvator tamoyillariga amal qiluvchi moliya instituti) tomonidan moliyalashtirilishi sababli, baholash uchun "Amaldagi standartlar" quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- O'zbekistonning atrof-muhit va ijtimoiy masalalarga tegishli qonunlari;
- Iqtisodiy Hamkorlik Va Taraqqiyot Tashkilotining (OECD) umumiy yondashuvlari;
- Ekvator Tamoyillari IV (2020-yil iyul);
- Moliya Korporatsiyasining (IFC) Faoliyat Standartlari (2012-yil yanvar);
- Jahon Banki Guruhining Atrof-muhit, sog'liqni saqlash va xavfsizlik (ASHX) bo'yicha umumiy yo'riqnomalari;
- Jahon Banki Guruhining Issiqlik elektr stansiyalari uchun ASHX bo'yicha yo'riqnomalari (2007);

BMTning Biznes va Inson huquqlari bo'yicha yo'naltiruvchi tamoyillari, hamda loyihaga tegishli konvensiya va shartnomalarni o'z ichiga olgan xalqaro atrof-muhit qonunchiligi.

2.3.1 IQTISODIY HAMKORLIK VA TARAQQIYOT TASHKILOTI (OECD) umumiy yondashuvlari

OECD (Iqtisodiy Hamkorlik va Taraqqiyot Tashkiloti) Kengashi 2012-yil 28-iyunda Eksport Kreditlari va Kredit Kafolatlari bo'yicha Ishchi Guruhining (ECG) taklifiga binoan "Rasmiy Qo'llab-quvvatlanadigan Eksport Kreditlari hamda Atrof-muhit va Ijtimoiy Masalalar Bo'yicha Tegishli Ehtiyotkorlik Yondashuvlari" to'g'risidagi Tavsiyanomani qabul qilgan. Ushbu Tavsiyanoma 2016-yilda va 2024-yilda qayta ko'rib chiqilgan.

Ushbu Tavsiyanoma A'zo davlatlarni (Adherents) rasmiy qo'llab-quvvatlanadigan eksport kreditlarini berish to'g'risida qaror qabul qilishdan oldin, kapital tovarlar va/yoki xizmatlarning eksporti hamda ular mo'ljallangan joylarga oid atrof-muhit va ijtimoiy masalalarni hal qilish uchun bir qator choralarni ("Umumiy Yondashuvlar" deb ataladi) qo'llashga chaqiradi.

Ushbu Tavsiyanoma ikki yil va undan ortiq to'lov muddatiga ega bo'lgan, harbiy texnika yoki qishloq xo'jaligi mahsulotlari eksportidan tashqari, barcha turdagi rasmiy qo'llab-quvvatlanadigan eksport kreditlariga nisbatan qo'llaniladi.

Tavsiyanoma A'zo davlatlarning qaror qabul qilish va xatarlarni boshqarish tizimlarining ajralmas qismi sifatida rasmiy qo'llab-quvvatlanadigan eksport kreditlari bo'yicha arizalarga tegishli bo'lgan potensial atrof-muhit va ijtimoiy ta'sirlar va xatarlarni aniqlash, ko'rib chiqish va bartaraf etish uchun Umumiy Yondashuvlarni belgilaydi. Bu a'zo davlatlar tomonidan quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

- **Skrining (Saralash):** Maqsadi — rasmiy qo'llab-quvvatlanadigan eksport kreditlari bo'yicha qaysi arizalar tasniflanishi va, zarur bo'lsa, keyinchalik ko'rib chiqilishi kerakligini aniqlash.

- **Tasniflash (Kategoriyalash):** Potensial ijobiy va salbiy atrof-muhit va ijtimoiy ta'sirlarni aniqlash uchun uchta toifa (Kategoriya A, B va C loyihalar) yordamida arizalarni tasniflash. (Kategoriya A loyihalarning tasviriy ro'yxati Tavsiyanomaning I Ilovasi [Annex I] da keltirilgan.)
- **Atrof-muhit va ijtimoiy masalalarni ko'rib chiqish:** Tavsiyanomada belgilangan, loyihaga tatbiq etiladigan xalqaro standartlarga muvofiq amalga oshiriladi.
- **Baholash, qaror qabul qilish va monitoring:** Loyihalarni saralash (skrining) va ko'rib chiqish natijasida kelib chiqadigan jarayon. Axborot almashinuvi va Oshkorlik tajribalarni bo'lishish va boshqa A'zo davlatlar, moliya institutlari va keng jamoatchilik bilan axborot almashinish.
- **Tavsiyanoma bo'yicha hisobot berish va monitoring** Umumiy amaliyotlarni yaxshilash, yo'riqnomalarni ishlab chiqish va teng sharoitlarni rag'batlantirish maqsadida muntazam hisobot berish va axborot almashinuvi orqali Tavsiyanomani qo'llash bo'yicha tajriba bazasini yaratish.

Tavsiyanomaning 21-bandiga muvofiq, ko'rib chiqishni amalga oshirishda A'zo davlatlar loyihalarni Xalqaro Moliya Korporatsiyasining (IFC) sakkizta Faoliyat Standartlarining tegishli jihatlari bo'yicha qiyoslashi (benchmark) kerak. Agar loyihalar suveren qarz oluvchilarni o'z ichiga olsa, A'zo davlatlar buning o'rniga loyihalarni Jahon Bankining barcha o'nta Atrof-muhit va Ijtimoiy Standartlarining tegishli jihatlari bo'yicha qiyoslashi mumkin. Tavsiyanoma bundan tashqari, amaldagi Jahon Banki Guruhi/IFC Atrof-muhit, sog'liqni saqlash va xavfsizlik bo'yicha yo'riqnomalariga rioya etish zarurligini ta'kidlaydi.

2.3.2 Ekvator Prinsiplari (2020)

Ekvator Prinsiplari (EP) – bu moliyaviy institutlar loyihalarni moliyalashtirishda yuzaga keladigan atrof-muhit va ijtimoiy xavflarni aniqlash, baholash va boshqarish uchun qo'llaydigan xatarlarni baholash tizimidir. Hozirgi kunda o'ttiz beshdan ortiq mamlakatdagi yuz o'ttiz yettidan ortiq yirik moliya institutlari Ekvator Tamoyillarini rasman qabul qilgan.

Ekvator Prinsiplari butun dunyo bo'ylab barcha sanoat sohalariga va quyidagi beshta moliyaviy mahsulotga nisbatan qo'llaniladi:

1. Loyihalarni moliyalashtirish bo'yicha Maslahat xizmatlari,
2. Loyihalarni moliyalashtirish,
3. Loyihaga bog'liq korporativ kreditlar,
4. Ko'prik kreditlari (Bridge Loans), va
5. Loyihaga bog'liq qayta moliyalashtirish, va Loyihaga bog'liq sotib olishni moliyalashtirish.

Ekvator Prinsiplari 2006-yilda (EPII), 2013-yilda (EPIII) yangilangan va keyingi yangilanish bo'lgan EP IV 2020-yil 1-oktabrdan boshlab kuchga kirgan.

Ekvator Prinsiplari amal qiluvchi moliya institutlari (EPFI) EP talablariga rioya qilish maqsadida, o'zlarining ichki atrof-muhit va ijtimoiy xatarlarni boshqarish siyosati, tartib-qoidalari va standartlari orqali o'nta (10) Ekvator Tamoyilini joriy etadi. Tamoyillar ro'yxati quyida keltirilgan:

- 1-Tamoyil: Ko'rib chiqish va Tasniflash;
- 2-Tamoyil: Atrof-muhit va Ijtimoiy Baholash;
- 3-Tamoyil: Qo'llaniladigan Atrof-muhit va Ijtimoiy Standartlar;

- 4-Tamoyil: Atrof-muhit va Ijtimoiy Boshqaruv Tizimi hamda Ekvator Tamoyillari Harakat Rejasi;
- 5-Tamoyil: Manfaatdor tomonlar bilan ishlash;
- 6-Tamoyil: Shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmi;
- 7-Tamoyil: Mustaqil ko'rib chiqish;
- 8-Tamoyil: Majburiyatlar;
- 9-Tamoyil: Mustaqil monitoring va hisobot berish; va
- 10-Tamoyil: Hisobot berish va Shaffoflik

EP IV shuningdek, EPFning qabul qilishi kerak bo'lgan minimal ekologik va ijtimoiy standartlarni belgilaydi. Bular: Xalqaro Moliya Korporatsiyasining (IFC) Atrof-muhit va Ijtimoiy Barqarorlik bo'yicha Faoliyat Standartlari (Performance Standards); Jahon Banki Guruhining Atrof-muhit, Sog'liqni Saqlash va Xavfsizlik bo'yicha Yo'riqnomalari (EHS Guidelines); va/yoki atrof-muhit va ijtimoiy masalalarga tegishli bo'lgan tegishli mezbon mamlakat qonunlari, nizomlari va ruxsatnomalari dir.

2.3.3 Xalqaro Moliya Korporatsiyasi (IFC) Faoliyat Standartlari

Xalqaro Moliya Korporatsiyasi (IFC) Faoliyat Standartlari IFC ning Barqarorlik Tizimining asosiy qismi hisoblanadi va mijozlarga (ya'ni, moliyalashtirilayotgan loyihani amalga oshirish va boshqarish uchun mas'ul bo'lgan tomon) yo'naltirilgan bo'lib, xatarlar va ta'sirlarni qanday aniqlash bo'yicha yo'riqnoma beradi. IFC Faoliyat Standartlari loyiha hayoti davomida xatarlar va ta'sirlarni oldini olish, yumshatish va boshqarishga yordam berish, shu jumladan mijozning loyiha darajasidagi faoliyatiga nisbatan manfaatdor tomonlar bilan ishlash va axborotni oshkor qilish majburiyatlarini o'z ichiga olgan holda, biznesni barqaror tarzda yuritish usuli sifatida ishlab chiqilgan.

Quyida Xalqaro Moliya Korporatsiyasining (IFC) Faoliyat Standartlari (PSs), 2012 keltirilgan:

- PS 1: Atrof-muhit va ijtimoiy xatarlar va ta'sirlarni baholash va boshqarish
- PS 2: Mehnat va ish sharoitlari – shu jumladan XMT Konvensiyalari
- PS 3: Resurslar samaradorligi va ifloslanishning oldini olish
- PS 4: Jamiyatning sog'lig'i, xavfsizligi va qo'riqlanishi
- PS 5: Yerni sotib olish va majburiy ko'chirish
- PS 6: Biologik xilma-xillikni saqlash va tirik tabiiy resurslarni barqaror boshqarish
- PS 7: Mahalliy xalqlar (Indigenous Peoples)
- PS 8: Madaniy meros

Loyihaga Mahalliy xalqlar (Indigenous Peoples) talablari tegishli emas deb hisoblanadi, chunki hududda mavjud bo'lgan etnik guruhlarining (o'zbeklar, ruslar, tatarlar, qirg'izlar, tojiklar) hech biri IFC PS 7 tomonidan belgilangan mahalliy guruhlarini aniqlaydigan asosiy mezonlarga/xususiyatlarga javob bermaydi.

2.3.4 Jahon Banki Guruhi (WBG)/IFC Atrof-muhit, sog'liqni saqlash va xavfsizlik bo'yicha yo'riqnomalari

Iqtisodiy Hamkorlik va Taraqqiyot Tashkilotining (OECD) Umumiy Yondashuvlari,

Xalqaro Moliya Korporatsiyasining (IFC) Faoliyat Standartlari va EP IV ga muvofiq, kredit beruvchilar loyihaning ham milliy qoidalar/standartlarga, ham loyihaga tegishli bo'lgan Jahon Banki Guruhining amaldagi Atrof-muhit, Sog'liqni saqlash va Xavfsizlik bo'yicha Yo'riqnomalariga (EHS Guidelines) rioya etishini talab qiladi. Bular quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Jahon Banki Guruhi/IFC ning EHS bo'yicha umumiy yo'riqnomalari (2007);
- Jahon Banki Guruhi/IFC ning Issiqlik elektr stansiyalari uchun EHS bo'yicha yo'riqnomalari (2008);
- Jahon Banki Guruhi/IFC ning "Elektr energiyasini uzatish va taqsimlash" uchun EHS bo'yicha yo'riqnomalari (2007).

Atrof-muhit tashqi ta'sirlarini (masalan, oqova suv sifati va boshqalar) nazorat qilish bo'yicha maxsus yo'riqnomalar nuqtai nazaridan, IFC (Xalqaro Moliya Korporatsiyasi) va Jahon Banki Guruhi o'z a'zolari loyihada ishtirok etganda yoki loyihani moliyaviy qo'llab-quvvatlaganda qo'llashlari uchun umumiy yo'riqnomalarni belgilab bergan. Ushbu yo'riqnomalar Yaxshi Xalqaro Sanoat Amaliyotining (GIIP) umumiy va sohaga xos misollarini o'z ichiga oladi. Xulosa qilib aytganda, ushbu loyihaga quyidagi IFC (Xalqaro Moliya Korporatsiyasi) EHS (Atrof-muhit, Sog'liqni Saqlash va Xavfsizlik) Yo'riqnomalari tegishli ekanligini ta'kidlash lozim:

EHS (Atrof-muhit, Sog'liqni Saqlash va Xavfsizlik) bo'yicha umumiy yo'riqnomalar, Ekologiya:

- Havo chiqindilari va atrof-muhit havosining sifati;
- Energiyani tejash;
- Oqava suvlar va atrof-muhit suvlarining sifati;
- Suv resurslarini tejash;
- Xavfli moddalarni boshqarish;
- Chiqindilarni boshqarish (nazorati);
- Shovqin;
- Ifloslangan yerlar.
- Umumiy EHS (Atrof-muhit, sog'liq va xavfsizlik) yo'riqnomalari, Mehnat mufofazasi va sog'liqni saqlash:
- Umumiy inshootlarni loyihalash va ekspluatatsiya qilish;
- Aloqa va o'qitish (xodimlarni tayyorlash);
- Jismoniy xavf omillari;
- Kimyoviy xavf omillari;
- Nurlanish xavflari;
- Shaxsiy himoya vositalari (PPE);
- Maxsus xavfli muhit;
- Monitoring (nazorat).
- Jamiyat sog'lig'i va xavfsizligi:
- Suv sifati va mavjudligi;
- Loyiha infratuzilmasining konstruktiv xavfsizligi;
- Yong'in va hayot xavfsizligi (L&FS);
- Yo'l harakati xavfsizligi;
- Xavfli moddalarni tashish;
- Kasalliklarning oldini olish;
- Favqulodda holatlarga tayyorgarlik va javob choralari.
- Sanoat sektori bo'yicha yo'riqnomalar, energetika sohasi:
- Issiqlik elektr stansiyalari (2008);
- Elektr energiyasini uzatish va taqsimlash (2007).

2.3.5 Taklif etilayotgan faoliyatni toifalarga ajratish

Loyihaning o'ziga xos jihatlari, manfaaddor tomonlar, mumkin bo'lgan ta'sirlarning ko'lami va xususiyatlariga qarab, rejalashtirilgan faoliyat IFC (Xalqaro moliya korporatsiyasi) talablari bo'yicha quyidagi to'rt toifadan biriga kiritiladi:

- A – atrof-muhit yoki ijtimoiy sohada sezilarli xavf va/yoki salbiy ta'sirga ega bo'lishi mumkin bo'lgan faoliyat turlari – xilma-xil, qaytarilmas va/yoki ilgari kuzatilmagan ta'sirlar.
- B – atrof-muhit yoki ijtimoiy sohada nisbatan cheklangan xavf va/yoki salbiy ta'sirga ega bo'lishi mumkin bo'lgan faoliyat turlari – son jihatdan oz, asosan loyihaning bevosita amalga oshiriladigan hududiga ta'sir etuvchi, ko'pincha qaytariladigan va yumshatish choralari orqali samarali tarzda kamaytirilishi mumkin bo'lgan ta'sirlar.
- C – atrof-muhit yoki ijtimoiy sohada minimal xavf va/yoki salbiy ta'sirga ega faoliyat turlari.
- FI – moliyaviy institutlarga investitsiyalar yoki moliyaviy vositachilarni jalb qiluvchi mexanizmlar bilan bog'liq faoliyat turlari.

6-jadval. Loyihaning milliy me'yoriy hujjatlar va kreditorlar (moliyalashtiruvchilar) talablari asosida tasniflanishi

Talab		Loyihani Tasniflash
Milliy me'yoriy hujjatlar (qonunchilik)	<p>O'zbekiston Respublikasida milliy ATB (Atrof-muhitga ta'sirni baholash) tartibi "Ekologik ekspertiza to'g'risida"gi Qonun hamda 2020-yil 7-sentabrdagi Vazirlar Mahkamasining 541-sonli qarori bilan tasdiqlangan "Davlat ekologik ekspertizasi (DEE) to'g'risidagi nizom" bilan tartibga solinadi. Ushbu nizomda O'zbekistonda ATB o'tkazish bo'yicha huquqiy talablar belgilab qo'yilgan.</p> <p>Mazkur nizomga muvofiq, loyihalar quyidagi toifalarga ajratiladi:</p> <p>Toifa I – "atrof-muhitga yuqori darajadagi ta'sir xavfi mavjud" loyihalar;</p> <p>Toifa II – "atrof-muhitga o'rta darajadagi ta'sir xavfi mavjud" loyihalar;</p> <p>Toifa III – "past darajadagi ta'sir xavfiga ega" loyihalar;</p> <p>Toifa IV – "minimal ta'sirga ega" loyihalar.</p>	<p>Atrof-muhit va Ijtimoiy Ta'sirni Baholash (ESIA) bo'yicha, O'zbekiston Respublikasining qonuniy talablariga rioya qilish maqsadida, loyiha uchun alohida milliy Atrof-muhitga Ta'sirni Baholash (OVOZ) hisoboti ishlab chiqildi.</p> <p>Qonun va Davlat Ekologik Ekspertizasi (DEE) Qaroriga ko'ra, loyiha I-toifaga kiritiladi.</p> <p>Loyiha bo'yicha Atrof-muhitga Ta'sir Bayonotining (ATB, yoki EIS) loyihasi Davlat Ekologik Ekspertizasidan ijobiy xulosa oldi (Xulosa raqami: 01-1-101228, Berilgan sana: 05/02/2024, Amal qilish muddati: 05/02/2027).</p> <p>Mahalliy tartibga soluvchi organ Dastlabki ATB Hisobotini (I-bosqich) ma'qulladi va Milliy ATB Hisobotining III-bosqichiga kiritilishi kerak bo'lgan talablarni taqdim etdi. Bu shuni anglatadiki, ushbu loyiha uchun II-bosqich chiqarib tashlangan.</p>

<p>Iqtisodiy Hamkorlik va Taraqqiyot Tashkiloti Umumiy Yondashuvlari</p>	<p>Potensial ijobiy va salbiy atrof-muhit va ijtimoiy ta'sirlarni aniqlash uchun arizalarni tasniflash maqsadida uchta kategoriya qo'llaniladi: Kategoriya A, B va C loyihalar. (Kategoriya A loyihalarning tasviriy ro'yxati Tavsiyanomaning I Ilovasi da keltirilgan.)</p>	<p>Loyihaning turiga va aniqlangan ta'sirlarga asoslanib, Tavsiyanomaning I Ilovasi — 'Kategoriya A Loyihalarning Tasviriy Ro'yxati' ga muvofiq, quyidagilar odatda Kategoriya A deb hisoblanadi:</p> <p><i>Issiqlik elektr stansiyalari va boshqa yonish qurilmalari (kogeneratsiya qurilmalari bilan birga) issiqlik quvvati 300 megavatt dan kam bo'lmagan (bug' va bir siklli gaz turbinali elektr stansiyalari uchun yalpi elektr quvvati 140 MWe ga teng), shuningdek, yadroviy elektr stansiyalari va boshqa yadro reaktorlari, shu jumladan bunday elektr stansiyalari yoki reaktorlarni demontaj qilish yoki ishdan chiqarish (maksimal quvvati 1 kilovatt uzluksiz issiqlik yukidan oshmaydigan bo'linadigan va unumdor materiallarni ishlab chiqarish va aylantirish bo'yicha tadqiqot qurilmalaridan tashqari).</i></p>
<p>Ekvator Tamoyillari</p>	<p>Loyihani moliyalashtirish taklif qilinganida, EPFI (Ekvator Tamoyillariga amal qiluvchi moliya instituti) o'zining ichki atrof-muhit va ijtimoiy ko'rib chiqish va tegishli ehtiyotkorlik (due diligence) jarayonining bir qismi sifatida, loyihani potensial atrof-muhit va ijtimoiy xatarlar va ta'sirlarning kattaligiga qarab tasniflaydi (kategoriyaga ajratadi). Bu ta'sirlar Inson huquqlari, iqlim o'zgarishi va biologik xilma-xillikka oid xatarlarni ham o'z ichiga oladi. Bunday tasniflash Xalqaro Moliya Korporatsiyasining (IFC) atrof-muhit va ijtimoiy tasniflash jarayoniga asoslanadi. Kategoriyalar quyidagilardan iborat:</p>	<p>Loyihaning turiga va aniqlangan ta'sirlarga asoslanib, talab qilinadigan yumshatish choralari (mitigation measures) va boshqaruv rejalarini amalga oshirish orqali ushbu ta'sirlar boshqarilishi mumkinligi sababli, loyiha, ehtimol, Kategoriya A ostida tasniflanadi.</p>

2.4 O'zbekiston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi talablari

2024-yilda loyiha uchun Atrof-muhitga Ta'sir Bayonoti (EIS) loyihasi materiallari asosida, Davlat Ekologik Ekspertizasidan (DEE) ijobiy xulosa olindi. 05/02/2024 sanasidagi 01-1-101228-sonli xulosa rejalashtirilgan faoliyatni amalga oshirish uchun quyidagi ekologik shartlarni o'z ichiga oladi:

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 11/09/2020 yildagi 541-sonli qarori (O'zR VMQ 541-son) 2-Ilovasining (3-bob, 23-band) talablariga asosan, ko'rib chiqilayotgan loyiha amalga oshirilgandan so'ng, u O'zR VMQ 541-sonli qarorining talablariga muvofiq ishlab chiqilib, DEE ning Markaziy Ekologik Kengashiga (CEC) Davlat Ekologik Ekspertizasidan o'tkazish uchun taqdim etilishi lozim;
2. Chiqindilarni yig'ish, saqlash va qayta ishlash metodlarini ishlab chiqing va taqdim eting, shuningdek, korxonada hosil bo'lgan chiqindilarni olib chiqib ketish bo'yicha shartnomalarni Markaziy Ekologik Kengashga (CEC) kelishish va taqdim etishni ta'minlang;

3. Korxonaning ustuvor manbalarida chiqindilarni avtomatlashtirilgan nazorat tizimining KIRISHini (joriy etilishini) ta'minlash (bu talab O'zbekiston Respublikasining 30.10.2019 yildagi PQ-5863-sonli 2030 yilgacha atrof-muhitni muhofaza qilish konsepsiyasi, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 05/09/2019 yildagi 737-sonli qarorida belgilangan);
4. O'zbekiston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi tomonidan loyihalashtirilayotgan korxonada "yashil belbog" yaratish va korxonada hududini ko'kalamzorlashtirish bo'yicha choralarni ishlab chiqish va tasdiqlash.
5. "Chiqindilar to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonunining 15-moddasi talablariga muvofiq, chiqindilarning fuqarolar hayoti va sog'lig'iga, atrof-muhitga zararli ta'sirini oldini olish, chiqindilar hosil bo'lishini kamaytirish, resurs qiymatiga ega bo'lgan va utilizatsiya qilinishi lozim bo'lgan chiqindilarni yig'ish, to'g'ri saqlash hamda ularning buzilishi va shikastlanishini oldini olishni ta'minlash; chiqindilarni ruxsat etilmagan joylar yoki obyektlarda saqlash, qayta ishlash, ko'mish va utilizatsiya qilishga yo'l qo'ymaslik; o'z chiqindilarni utilizatsiya qilish obyektlarining sanitariya-ekologik holati ustidan nazoratni amalga oshirish. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 02/10/2018 yildagi 787-sonli "Maishiy Chiqindilarni boshqarish (nazorati) sohasida ishlarning samaradorligini yanada oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaroriga ko'ra, obyektida yig'ilgan maishiy chiqindilar saralanishi va qayta ishlash punktlariga topshirilishi shart.

3 BAHOLASH METODOLOGIYASI

3.1 Metodologiyaning asoslanishi

Atrof-muhit va ijtimoiy ta'sirlar – rejalashtirilgan faoliyat [1] sabab bo'lgan, jismoniy, tabiiy yoki madaniy muhitdagi har qanday o'zgarishlar, potensial yoki haqiqiy, shuningdek, mahalliy aholi va xodimlarga ta'sirlar.

Atrof-muhit va Ijtimoiy Ta'sirni Baholash (ESIA) shartnomasi talablariga muvofiq, loyiha ESIAga tegishli bo'lgan [1, 2] manbalari va boshqa IFC (Xalqaro Moliya Korporatsiyasi) Tavsiyalariga asoslangan metodologiyadan foydalanishni nazarda tutadi.

ESIA (Atrof-muhit va Ijtimoiy Ta'sirni Baholash) tartibi quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Tadqiqotlarning tarkibi va hajmini belgilash;
- Manfaatdor tomonlarni aniqlash;
- Axborotni oshkor qilish va maslahatlashuvlar o'tkazish;
- Rejalashtirilgan faoliyatga alternativlarni baholash, real variantlarni ko'rib chiqish;
- Potensial ta'sirlarni aniqlash va ularning ahamiyatini baholash;
- Ta'sirlarning oldini olish va/yoki yumshatish, kompensatsiya qilish bo'yicha choralarni ishlab chiqish;
- Boshqaruv va monitoring qarorlarini asoslash;
- Kompensatsion va qoldiq ta'sirlarni baholash.

ESIA (ESIA) manfaatdor tomonlar bilan o'zaro hamkorlikni, shu jumladan rejalashtirilgan faoliyatga aloqador tashkilotlarning ishtirokini nazarda tutadi.

Ishlarning tarkibi va hajmini aniqlash uchun 1.3-bo'limda ko'rsatilgan materiallar dastlabki ma'lumotlar sifatida ishlatilgan.

Ushbu bo'limning keyingi qismida ESIA doirasidagi ayrim turdagi ishlarga metodologik yondashuvlar batafsil ko'rib chiqiladi.

3.2 Baholash doirasini aniqlash

ESIA (Atrof-muhit va Ijtimoiy Ta'sirni Baholash) ishining tarkibi va hajmini belgilash dastlabki baholashning asosiy vazifalaridan biridir¹. Shu maqsadda, doirani belgilash (scoping) bosqichida quyidagi ishlar bajarildi:

- ESIA (Atrof-muhit va Ijtimoiy Ta'sirni Baholash) uchun amaldagi milliy va boshqa talablar aniqlandi. (Talablar tadqiqotning asosiy bosqichida aniqlangan va ushbu hisobotning 2-bo'limida keltirilgan);
- Taklif etilayotgan faoliyat bo'yicha hujjatlarning tahlili, shu jumladan o'xshash obyektlar to'g'risidagi ma'lumotlarni qidirish va ulardan foydalanishni asoslash;
- Obyekt joylashgan hudud va taklif etilayotgan faoliyat maydonini razvedka orqali o'rganish;
- Rejalashtirilgan faoliyat hududining tabiiy, texnogen va ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlari bo'yicha mavjud ma'lumotlarni yig'ish, umumlashtirish va baholash;
- Ta'sirga sezgir (zaif) ta'sir qabul qiluvchilarni aniqlash;
- Manfaatdor tomonlarni aniqlash, shu jumladan ularning vakillari bilan o'zaro hamkorlikni boshlash.

- Taklif etilayotgan faoliyatning ta'sirlarini dastlabki aniqlash. Ushbu ishlar natijasida:
- Ushbu bosqichdagi ishlar boshida mavjud bo'lmagan zarur ma'lumotlar yig'ildi;
- Rejalashtirilgan faoliyatning ta'sir zonasi dastlabki tarzda belgilandi;
- ESIA (Atrof-muhit va Ijtimoiy Ta'sirni Baholash) materiallarining tarkibi va mazmuni aniqlandi;
- Manfaatdor tomonlar bilan o'zaro hamkorlikning dastlabki rejasi ishlab chiqildi.

Dastlabki ma'lumotlardagi bo'shliqlar (yetishmovchiliklar) iloji boricha muqobil ma'lumot manbalaridan foydalanish orqali bartaraf etildi (masalan, ommaviy axborot manbalaridagi ma'lumotlar, ixtisoslashgan tashkilotlarning ma'lumotlari, o'xshash obyekt ma'lumotlaridan foydalanildi).

Keyingi ishlar natijasida, ya'ni bazaviy tadqiqotlarni o'rganish va ESIA (Atrof-muhit va Ijtimoiy Ta'sirni Baholash) ning asosiy bosqichi boshida, taklif etilayotgan faoliyatning ta'sirini baholash uchun zarur va yetarli bo'lgan dastlabki ma'lumotlar hajmi shakllantirildi.

3.3 Boshlang'ich tahlil

Hozirgi vaziyatni baholash IFC (Xalqaro Moliya Korporatsiyasi) PS-1 (Faoliyat Standarti-1) talablariga muvofiq, taklif etilayotgan faoliyatning potensial ta'sir zonasidagi tabiiy muhit komponentlarining hamda ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarning boshlang'ich (joriy) holatini aniqlashni o'z ichiga oladi.

Ushbu baholash dastlabki ESIA (Atrof-muhit va Ijtimoiy Ta'sirni Baholash) baholash bosqichida (doirani belgilash — scoping) boshlangan va ESIA tadqiqotlarining asosiy bosqichida davom ettirilgan.

Yuqorida ta'kidlanganidek, dastlabki ma'lumotlardagi bo'shliqlar muqobil manbalardan foydalanish (tegishli ma'lumotlarni yig'ish) va bazaviy tadqiqotlarni o'tkazish orqali to'ldirilgan.

Rejalashtirilgan faoliyatning potensial ta'sir zonasidagi tabiiy muhitning boshlang'ich holati va ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarni baholash ushbu hisobotda (2-kitob, 125-1105-ESIA-P0-2, 6 va 7-bo'limlar) keltirilgan.

3.4 Ta'sirlarni aniqlash va baholash

Ta'sirlarning aniqlanishi va ahamiyatini baholash quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Ta'sir prognozi;
- Ta'sirni baholashning o'zi (batafsil ma'lumotlar uchun quyiga qarang);
- Qoldiq ta'sirlarni tekshirish.

ESIA (Atrof-muhit va Ijtimoiy Ta'sirni Baholash) tadqiqotlarining asosiy bosqichi doirasida salbiy ta'sirlarni oldini olish va/yoki kamaytirish (kompensatsiya qilish) choralari va/u yoki ularning oqibatlarini kamaytirish bo'yicha asoslash ishlari olib borilgan.

Salbiy ta'sirlarni oldini olish va/yoki kamaytirish choralarning samaradorligi qolgan ta'sirlar darajasi bilan aniqlanadi, bu esa qabul qiluvchilar uchun ularning maqbul darajada bo'lishi yoki ahamiyatiga bog'liq.

Baholash jarayoni qolgan ta'sirlar maqbul darajaga yetguncha davom ettirilgan.

3.4.1 Ta'sirni aniqlash

Taklif etilayotgan faoliyat joylashgan hududning tabiiy va ijtimoiy muhitiga ta'sirlarni aniqlashda qo'llangan asosiy usullar:

- maxsus tadqiqotlar materiallari, muhandislik geodezik-surishtiruv natijalari, shaharsozlik va/yoki boshqa hududiy rejalashtirish hujjatlari, atrof-muhit monitoringi ma'lumotlarini tahlil qilish;
- rejalashtirilgan faoliyat va unga bog'liq loyihalarga oid qarorlarni, hayot aylanishi bosqichlarini (qurilish, ekspluatatsiya, ekspluatatsiyadan chiqarish) hisobga olgan holda tahlil qilish;
- manfaatdor tomonlar bilan maslahatlashuvlar (konsultatsiyalar).
- "manba – yo'l – qabul qiluvchi" zanjiri tahlili natijasida ta'sirlarni aniqlash.¹

Kelajakda ta'sirlarning ahamiyatini baholashda, qabul qiluvchilarni aniqlashga va ularning mumkin bo'lgan ta'sirlarga sezgirligini belgilashga alohida e'tibor qaratiladi (qarang 3.4.4).

3.4.2 Hayotiy tsikl bosqichlari

Atrof-muhit tarkibiy qismlari va ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar nuqtai nazaridan, rejalashtirilgan faoliyatning har bir **hayotiy tsikl bosqichi** uchun mumkin bo'lgan ta'sirlar va ularning ahamiyati aniqlanadi.

ESIA (ESIA) quyidagi hayotiy tsikl bosqichlarini hisobga oladi:

- qurilish;
- ekspluatatsiya.

Inshootni ekspluatatsiyadan chiqarish hisobga olinmaydi, chunki elektr stansiyasi mahsulotlariga (elektr energiyasi) talab shartli ravishda cheklanmagan muddat davomida davom etishi taxmin qilinadi, va undan ortiq ta'sirlarni prognoz qilish natijalarining yuqori noaniqligi tufayli amaliy emas.

Loyihaga bog'liq inshootlar (elektr tarmoqlari, gaz quvurlari va suv ta'minoti) bo'yicha ma'lumotlarning yetishmasligi sababli, ushbu inshootlarning qurilish va ekspluatatsiya bosqichlari uchun prognozlar va ta'sir baholanishi o'tkazilmagan.

3.4.3 Ta'sirlarning xususiyatlari

Taklif etilayotgan faoliyatning ta'sirlari ularning xususiyatlariga ko'ra tasniflanadi, bu esa oxir-oqibat ularni boshqarish va nazorat qilish imkoniyatini belgilaydi. **7-jadval** ushbu ESIA (ESIA) uchun qabul qilingan ta'sir xususiyatlarini taqdim etadi.

7-jadval. Ta'sirlarning xususiyatlari

Ko'rsatkich	Ta'rif	Xususiyat
Yo'nalish	Ijobiy	Qabul qiluvchilar uchun ijobiy o'zgarishlar (oqibatlar) bilan bog'liq ta'sirlar
	Salbiy	Qabul qiluvchilar uchun salbiy o'zgarishlar (oqibatlar) bilan bog'liq ta'sirlar
Genesis	Bevosita	Taklif etilayotgan faoliyat va qabul qiluvchilar o'rtasidagi bevosita o'zaro ta'sir bilan bog'liq ta'sirlar
	Bilvosita	Taklif etilayotgan faoliyat va qabul qiluvchilar o'rtasidagi bevosita o'zaro ta'sir bilan bog'liq bo'lmagan ta'sirlar

¹ ESIA (Atrof-muhit va Ijtimoiy Ta'sirni Baholash) topshirig'i talablariga muvofiq.

Mexanizm	Kumulativ (Yig'indi)	Taklif etilayotgan faoliyatning ta'sirlari, qabul qiluvchilar uchun ahamiyati yoki oqibatlari, loyihaga bevosita tegishli bo'lmagan, lekin hudud va/yoki ko'rib chiqilayotgan qabul qiluvchilarga xos ta'sirlar natijasida ortishi mumkin bo'lgan ta'sirlar
----------	----------------------	---

3.4.4 Ta'sirning ahamiyatini baholash

ESIA (Atrof-muhit va Ijtimoiy Ta'sirni Baholash) baholash uchun an'anaviy metodologik yondashuvdan foydalanadi, bu taklif etilayotgan faoliyatning potentsial ta'sirlarini bir nechta ko'rsatkichlar bo'yicha tavsiflash imkonini beradi (8-jadval):

- Tarqalishi (ko'lami);
- Davomiyligi;
- Qaytarilishi.

8-jadval: Ta'sirni baholash ko'rsatkichlari

Ko'rsatkichlar	Ahamiyati	Xususiyatlari
Tarqalishi (ko'lami)	Mahalliy	Ta'sir obyekt joylashgan maydon chegaralari, Sanitariya muhofaza zonasi va/yoki obyektga bevosita yaqin joylashgan rejalashtirilgan faoliyat hududining bir qismi (drenaj havzasining bir qismi) ichida mahalliyliklashgan.
	Milliy	Ta'sir taklif etilayotgan faoliyat hududi (ma'muriy tuman, munitsipalitet) yoki yirik suv oqimi havzasida mahalliyliklashgan.
	Mintaqaviy	Ta'sir bir nechta hududlar yoki yirik suv oqimlari havzalari ichida mahalliyliklashgan.
	Chegara orti	Davlat chegaralaridan tashqaridagi qabul qiluvchilarga ta'sir qiluvchi ta'sir.
Davomiyligi	Qisqa muddatli	Faqat qisqa muddatli yoki tartibsiz hodisalar bilan bog'liq ta'sirlar.
	O'rta muddatli	Ta'sirlar faqat qurilish, foydalanish (operatsiya) bosqichlari bilan cheklangan, qoldiq ta'sirlar yo'q.
	Uzoq muddatli	Ta'sirlar qurilish, foydalanish (operatsiya) bosqichlari uchun xosdir, qoldiq ta'sirlar mavjud.
Qaytarilishi	Qaytariluvchi	Qabul qiluvchining dastlabki holatini to'g'rilash/kompensatsiya choralarini ko'rish natijasida va/yoki o'z-o'zidan tiklanish hisobiga qayta tiklash.
	Qaytarilmas	Qabul qiluvchida doimiy o'zgarishlarga olib keladigan ta'sirlar.

9-jadval: Ta'sir Kattaligi

Ta'sir	Mezonlar
Ahamiyatsiz	Ta'sir qabul qiluvchining ko'rsatkichlariga ta'sir qilmaydi; ularning qiymatlari fon darajasi bilan qiyoslanadi, qabul qiluvchiga xos bo'lgan funksiyalar va jarayonlar buzilmaydi. O'zgarishlar tabiiy o'zgaruvchanlik doirasida bo'ladi.
Kichik	Umuman qo'llaniladigan monitoring usullari yordamida qayd etilishi mumkin bo'lgan, ammo muhim ekotizim yoki jamoa funksiyalariga ta'sir qilmaydigan o'zgarishlar. Tarqalishi: mahalliy yoki milliy. Davomiyligi: qisqa muddatli, o'rta muddatli yoki uzoq muddatli. Qaytarilishi: qaytariluvchi.

O'rtacha	Ekotizimlarda yoki jamoalarning hayot tarzi va sifatida o'zgarishlarga olib kelishi mumkin bo'lgan, ammo ularning transformatsiyasiga, tabiiy funksiyalarining yo'qolishiga (to'liq yoki qisman) olib kelmaydigan ta'sirlar. Tarqalishi: milliy yoki mintaqaviy. Davomiyligi: o'rta muddatli yoki uzoq muddatli. Qaytarilishi: qaytariluvchi yoki qaytarilmas.
Yuqori	Ekotizimlarning transformatsiyasi va/yoki ularning funksiyalarining yo'qolishi, jamoalarning hayot sifatining transformatsiyasi bilan bog'liq ta'sirlar. Tarqalishi: mintaqaviy. Davomiyligi: o'rta muddatli yoki uzoq muddatli. Qaytarilishi: qaytariluvchi yoki qaytarilmas.

Ta'sirning ahamiyati (significance) uning kattaligi (magnitude) va qabul qiluvchining sezgirligi (sensitivity) bilan belgilanadi. O'z navbatida, ta'sirlarga bo'lgan sezgirlik quyidagilarga bog'liq: Qabul qiluvchining o'zgarishlarga qarshiligi (muhim funksiyalarni tiklash va/yoki saqlab qolish qobiliyati); qabul qiluvchilarning qiymati/noyobligi (10-jadval).

10-jadval: Qabul Qiluvchining Sezgirligi (

Qabul qiluvchining Ahamiyati	Qabul qiluvchining Barqarorligi	
	Barqaror	Barqaror emas
Ahamiyatsiz	Kichik	Past
Ahamiyatli	O'rtacha	Baland

11-jadval ta'sirlarning **ahamiyatini baholash** imkonini beruvchi xususiyatlarni taqdim etadi.

1-jadval: Ta'sirning ahamiyatini baholash matritsasi

Ta'sir (darajaning) Kattaligi	Qabul Qiluvchining Sezgirligi			
	Kichik	Past	O'rta	Baland
Ahamiyatsiz	Ahamiyatsiz	Ahamiyatsiz	Ahamiyatsiz	Ahamiyatsiz /low
Kichik	Ahamiyatsiz	Past	Past / O'rta daraja	O'rta daraja
O'rta daraja	Ahamiyatsiz	Past / O'rta daraja	O'rta daraja	Baland
Baland	Past	O'rta daraja	Baland	Baland

Ta'sirning ahamiyatini baholash shuningdek, salbiy ta'sirlarning oldini olish va/yoki ularni kamaytirish hamda/yoki ularning oqibatlarini bartaraf etish choralarning amalga oshirilishini hisobga olgan holda o'tkaziladi.

Baholashning yakuniy bosqichida, ushbu algoritmdan foydalangan holda, salbiy ta'sirlarning oldini olish va/yoki ularni kamaytirish va/yoki ularning oqibatlarini bartaraf etish choralari hamda/yoki kompensatsiya choralari hisobga olgan holda qoldiq ta'sirlar baholanadi.

3.5 Tavsiyalar

Ta'sirning ahamiyatini baholash ta'sirlarning oldini olish/yumshatish, ularning amalga oshirilishi ustidan nazorat qilish va samaradorligini monitoring qilish choralari ishlab chiqish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Choralarning asoslanishi IFC (Xalqaro Moliya Korporatsiyasi) PS-1 tomonidan tavsiya etilgan ierarxiyaga muvofiq amalga oshiriladi:

- Ta'sirlarning oldini olish;
- Ta'sirlarni kamaytirish (minimallashtirish);
- Zararlangan komponentlar/ekotizimlar/jamoalarni tiklash (agar tegishli bo'lsa);

- Zararlangan komponentlar/ekotizimlar/jamoalarga kompensatsiya to'lash (agar tegishli bo'lsa).
- "Qoplash" (yaxshilash) ¹ – agar tegishli bo'lsa.

ESIA (Atrof-muhit va Ijtimoiy Ta'sirni Baholash) da, **ahamiyati "Yuqori" ("High")** deb baholangan ta'sirlarga alohida e'tibor qaratilishi kerak. Biroq, Konsultant va rejalashtirilgan faoliyatning tashabbuskori **boshqa ta'sirlar** uchun ham choralar ko'rib chiqqan.

3.6 Kumulyativ (yig'indi) ta'sirlar

Kumulyativ ta'sirlar odatda ilmiy fikrga asoslanib va/yoki zararlangan jamoalarning xavotirlariga asoslanib, ahamiyatli deb e'tirof etilgan ta'sirlardir.

Kumulyativ ta'sirlarni baholash bo'yicha talablar va yondashuvlar bir nechta IFC (Xalqaro Moliya Korporatsiyasi) hujjatlarida keltirilgan:

- PS-1 [1];
- Qo'llanma [2], Asosiy talablar B37-B43-bandlar:

P37. Mavjud loyihalarning turli xil atrof-muhit va ijtimoiy ta'sirlari, shuningdek, taklif etilayotgan va/yoki kutilayotgan kelajakdagi loyihalardan qo'shimcha ta'sirlarning potentsiali birlashib, yig'indi ta'sirlarga (cumulative impacts) olib kelishi mumkin.

- P38. Agar loyiha ta'sirlarga sabab bo'lishi mumkin bo'lgan maxsus jismoniy elementlar, jihatlar va obyektlarni o'z ichiga olsa, xatarlar va ta'sirlarni aniqlash jarayoni bir nechta loyihaga oid komponentlarning yig'indi ta'sirlarini baholashni o'z ichiga olishi kerak. Bir mintaqada bir nechta loyiha amalga oshirilayotgan yoki rejalashtirilgan vaziyatlarda yig'indi ta'sirni baholash (bundan keyin YTB deb yuritiladi) o'tkazish tavsiya etiladi.

- P39. Yig'indi ta'sirlar — bu mavjud, rejalashtirilgan va o'rtacha darajada bashorat qilinadigan kelajakdagi loyihalar va hodisalarning ta'sirlariga loyihaning qo'shimcha ta'sirlari qo'shilishi natijasida yuzaga keladigan ta'sirlardir.

- P40. YTB muhim elementi — bu baholanishi lozim bo'lgan loyiha atrofidagi hudud hajmini, tegishli vaqt davrini va turli vaqtlarda yuzaga keladigan turli loyihalar o'rtasidagi murakkab o'zaro ta'sirlarni baholash yondashuvlarini aniqlashdan iborat. YTB jarayoni Tamoyil jihatidan atrof-muhit va ijtimoiy ta'sirni baholashga o'xshashdir, shuning uchun uning amalga oshirilishi qabul qilingan metodologiyaga asoslanadi.

- P41. Faoliyat Standarti 1 (PS 1)ning 8-bandiga muvofiq, ta'sirlarga sabab bo'lishi mumkin bo'lgan turli jismoniy elementlar, jihatlar va obyektlarni o'z ichiga olgan loyihalarni moliyalashtirish holatlarida, davom etayotgan atrof-muhit va ijtimoiy ta'sirni baholash doirasida, loyihaning keyingi rivojlanishidan va boshqa tegishli hodisalardan kelib chiqadigan, rejalashtirilgan faoliyatni amalga oshirish natijasida ta'siri kuchayishi mumkin bo'lgan yig'indi ta'sirlarni aniqlash va baholash talab qilinadi. YTB yig'indi ta'sirlarning qo'shimcha hissasi, manbalari, darajasi va jiddiyligiga mutanosib bo'lishi hamda faqat ilmiy manfaatlar va/yoki zararlangan jamoalarning xavotirlariga asoslanib muhim deb topilgan ta'sirlar bilan cheklanishi lozim. Loyiha ishtirokisiz yoki undan mustaqil ravishda sodir bo'ladigan potentsial ta'sirlar inobatga olinmasligi kerak.

- P42. Atrof-muhit va ijtimoiy baholash, moliyalashtirilayotgan loyiha tufayli kuchayishi mumkin bo'lgan mavjud loyihalar bilan bog'liq vaziyatlarni aniqlashi kerak, bu esa yig'indi ta'sirlarga olib kelishi mumkin. Ustuvor ahamiyat moliyalashtirish uchun ko'rib chiqilayotgan loyihaning yig'indi ta'sirlarini baholashga berilishi kerak, masalan: loyiha bilan bog'liq kelajakda rejalashtirilgan hodisalar va baholash vaqtida realistik tarzda aniqlangan, loyihaning ta'sir doirasidagi boshqa kelajakdagi o'xshash hodisalar.

- P43. Zarur bo'lgan hollarda, buyurtmachi bir xil loyihaning ta'sir doirasida bir nechta loyihalarni amalga oshirish natijasida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan yig'indi ta'sirlarni

boshqarish uchun muvofiqlashtirilgan yumshatish choralari baholash, ishlab chiqish va amalga oshirishga tegishli davlat idoralari, boshqa ishlab chiquvchilarni, zararlangan jamoalarni va, agar tegishli bo'lsa, boshqa manfaatdor tomonlarni jalb qilish uchun iqtisodiy jihatdan maqbul choralarni ko'rish lozim.

- Qo'llanma "Yig'indi ta'sirlarni baholash va boshqarish: rivojlanayotgan bozorlardagi xususiy sektor uchun qo'llanma" [3].
- Yig'indi ta'sirlarni baholash uchun Tezlashtirilgan Yig'indi Ta'sirni Baholash (bundan keyin TYTB deb yuritiladi) metodologiyasidan foydalaniladi, bu metodologiya [3] manbasida muhokama qilingan.
- Kumulyativ (Yig'indi) ta'sirlarni baholashda quyidagilar talab qilinadi:
- Rejalashtirilgan faoliyat, boshqa turdagi faoliyatlar/loyihalar va tabiiy sharoitlarning qo'shma (yig'indi) ta'sirining prognozi, shuningdek, qimmatli atrof-muhit va ijtimoiy komponentlarning (QAIK) barqarorligini baholash;
- QAIK faoliyatiga sezilarli xatarlarni istisno etuvchi choralarni asoslash. TYTB (Tezlashtirilgan Yig'indi Ta'sirni Baholash) quyidagilarni nazarda tutadi [3]:
 - Ish doirasini aniqlash, 1-bosqich – QAIK ni identifikatsiya qilish, fazoviy va vaqtinchalik doirani asoslash;
 - ish doirasini aniqlash, 2-bosqich – boshqa faoliyat turlari va muhim atrof-muhit omillarini aniqlash;
 - QAIK ning fon holatini aniqlash;
 - QAIK ga yig'indi ta'sirlarni baholash;
 - Yig'indi ta'sirlarning ahamiyatini baholash;
 - Yig'indi ta'sirlarga oid boshqaruv qarorlarini tayyorlash.

Shuni ta'kidlash lozimki, yig'indi ta'sirni baholash sifat darajasida amalga oshirildi, biroq bu prognoz o'lchanadigan ta'sir ko'rsatkichlariga va/yoki maxsus tadqiqot ma'lumotlaridan aniqlangan atrof-muhit xususiyatlariga asoslangan.

Qimmatli atrof-muhit va ijtimoiy komponentlar (QAIK) sifatida, ESIA (Atrof-muhit va Ijtimoiy Ta'sirni Baholash) yig'indi ta'sirlardan kelib chiqadigan oqibatlarini baholash uchun ko'rib chiqilishi muhim bo'lgan qabul qiluvchilarni o'rganadi.

Rejalashtirilgan faoliyat hududiga xos bo'lgan tabiiy va ijtimoiy muhitga ta'sirlar, ularning ahamiyati hisobga olingan holda ko'rib chiqiladi; ya'ni, baholash loyiha muhim ta'sirlar manbai sifatida baholangan qabul qiluvchilarga nisbatan amalga oshiriladi.

Ishning fazoviy doirasi rejalashtirilgan faoliyatning ta'sirlari bilan bir vaqtda QAIK ta'sir ko'rsatadigan hududlarni o'z ichiga oladi.

IFC (Xalqaro Moliya Korporatsiyasi) PS-1 (Faoliyat Standarti-1) bevosita loyihaga bog'liq bo'lmagan, ammo hozirda amalga oshirilayotgan, rejalashtirilgan yoki o'rtacha darajada bashorat qilinadigan boshqa faoliyatlarni ko'rib chiqishni talab qiladi.

TYTB (Tezlashtirilgan Yig'indi Ta'sirni Baholash) Tavsiyalariga ko'ra, vaqt doirasi sifatida loyihaning hayot aylanish bosqichlaridan (project life cycle stages) foydalanish maqsadga muvofiqdir.

. Baholash doirasini keyinchalik aniqlashtirish, ko'rib chiqilayotgan hududga xos bo'lgan va QAIK ga ta'sirlar bilan bog'liq bo'lishi mumkin bo'lgan o'tmishdagi, joriy va rejalashtirilgan faoliyatlarni va/yoki atrof-muhit parametrlarini aniqlashga qaratilgan.

Rejalashtirilgan faoliyat hududidagi tabiiy va ijtimoiy muhitning holati to'g'risidagi

ma'lumotlar bazaviy tadqiqotlar materiallariga va ochiq manbalardan va/yoki vakolatli organlar tomonidan taqdim etilgan ma'lumotlarga asoslanadi.

Yig'indi ta'sirlarni amalda baholash quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- QAIK ta'rifini, ularning ko'rib chiqilayotgan ta'sirlarga nisbatan barqarorlik xususiyatlarini belgilash;
- "Tashqi" faoliyat turlarini aniqlash, shu jumladan QAIK ga potensial ta'sir ko'rsatadigan atrof-muhitning holatini (omillarini) aniqlash.

Ta'sirlarning ahamiyatini baholash uchun yuqorida keltirilgan metodologik yondashuvdan foydalanildi (qarang: 3.4-bo'lim).

Yig'indi ta'sirlarga oid boshqaruv qarorlarini tayyorlash 3.5-bo'limda keltirilgan choralar ierarxiyasiga (oldini olish – kamaytirish – tiklash – kompensatsiya) asoslanadi.

Qoida tariqasida, yig'indi ta'sirlarni baholash ularning oldini olish va/yoki yumshatish uchun maxsus ("noyob") choralar ishlab chiqishni talab qilmaydi. Biroq, Konsultant manfaatdor tomonlar (biznes vakillari, mahalliy ma'muriyatlar, atrof-muhitni muhofaza qilish sohasidagi vakolatli organlar) bilan muhokama qilishni talab qiladigan qo'shimcha choralarni ko'rib chiqish zaruriyatini istisno etmadi.

3.7 Natijalarning taqdimoti

Ta'sirni baholash natijalari 13-jadvalda keltirilgan matritsa joylashuvi shaklida taqdim etilgan.

Matritsa har bir qabul qiluvchi uchun va taklif etilayotgan faoliyatning hayot aylanishining har bir bosqichi uchun to'ldiriladi. Matritsa ikki qismdan iborat: birinchi qism qabul qiluvchining sezgirligini baholashni o'z ichiga oladi, ikkinchi qism esa ta'sirning haqiqiy xususiyatlarini o'z ichiga oladi.

Ta'sirni baholash, salbiy ta'sirlarning oldini olish va/yoki ularni kamaytirish bo'yicha tavsiya etilgan choralar, shuningdek, kompensatsiya choralari (agar ishlab chiqilgan bo'lsa) amalga oshiriladi deb a priori (oldindan) faraz qiladi.

Matritsaning oxirgi qatori qoldiq ta'sirlarning xususiyatlarini taqdim etadi, ya'ni ushbu tadqiqotda tavsiya etilgan barcha tadbirlar amalga oshirilgandan keyin bashorat qilingan ta'sirlarni baholashni beradi.

3.8 Manbalar

1. Atrof-muhit va ijtimoiy barqarorlik bo'yicha Faoliyat Standartlari. IFC, 2012
2. Xalqaro Moliya Korporatsiyasi (IFC) Qo'llanmalari: Atrof-muhit va ijtimoiy barqarorlik Faoliyat Standartlari. IFC, 2012
3. Yaxshi amaliyot qo'llanmasi "Yig'indi ta'sirlarni baholash va boshqarish: rivojlanayotgan bozorlardagi xususiy sektor uchun qo'llanma". IFC, 2013

13-jadval: Ta'sirni baholash natijalari matritsasi (Hayotiy tsikl bosqichlari bo'yicha to'ldirilgan)

Hayotiy tsikl bosqichi: aniqlang. Qabul qiluvchi: aniqlang

1-qism. Qabul qiluvchining Sezgirligi: nomini kiriting (bir nechta qabul qiluvchilarga ruxsat beriladi)

Ahamiyat	Barqarorlik	
	Barqaror	Barqaror emas
Ahamiyatsiz	Kichik	Past
Ahamiyatli	O'rtacha	Baland

2-qism. Ta'sir Xususiyatlari (agar tegishli bo'lsa, har bir qabul qiluvchi uchun taqdim etiladi)

Ta'sir	Nomlanishi		Yo'nalish	Genezis	Mexanizm
			Ijoiy/ Salbiy	Bevosita/Bilvosita	Kumulyativ (belgi qo'yiladi)
Asosiy Ta'sir	Ko'lami	Davomiyligi	Qaytariluvchanlik	Kattalik	Ahamiyat
	Mahalliy Maishiy Mintaqaviy	Qisqa muddatli O'rta muddatli Uzoq muddatli	Qaytariluvchi Qaytarilmas	Ahamiyatsiz Kichik O'rtacha Baland	Ahamiyatsiz darajada Past O'rta darajada Baland
Oqibatlar				
Choralar				
Qoldiq Ta'sir	Ko'lami	Davomiyligi	Qaytariluvchanlik	Kattalik	Ahamiyat
	Mahalliy Maishiy Mintaqaviy	Qisqa muddatli O'rta muddatli Uzoq muddatli	Qaytariluvchi Qaytarilmas	Insignificant Kichik O'rtacha Baland	Ahamiyatsiz darajada Past O'rta darajada Baland

4 REJALASHTIRILGAN FAOLIYATNING XUSUSIYATLARI

4.1 Umumiy ma'lumotlar

4.1.1 Obyektning joylashuvi

Ma'muriy jihatdan rejalashtirilgan kombinatsiyalangan siklli gaz turbinali elektr stansiyasi Jizzax viloyatining Sharof-Rashidov tumanida joylashadi. Ajratilgan hududdan g'arbiy yo'nalishda joylashgan Jizzax chegarasigacha bo'lgan masofa 5,5 kmni tashkil qiladi. Qurilish maydonining hududi bo'sh qishloq xo'jaligi maydonlari bilan o'ralgan. Qurilish maydonining joylashuvi 4.1-rasmda ko'rsatilgan.

Eng yaqin avtomagistrallar quyidagi yo'nalishlarda joylashgan: shimoliy yo'nalishda 325 metr masofada (A-376) va g'arbiy yo'nalishda 95 metr masofada (M-39) loyihalashtirilgan elektr stansiya maydonidan.

“Jizzax-Xovast” temir yo'l liniyasi shimoliy yo'nalishda 60 metr masofada o'tadi.

Ajratilgan qurilish maydoniga eng yaqin yer usti suv oqimi sharqiy yo'nalishda 11,5 metr masofada oqadigan kanaldir. Kanalning maksimal quvvati mavsumga bog'liq holda daqiqada 20–25 kubometr suvni tashkil qiladi va normal suv sathining chetida umumiy chuqurligi 1–2 metrni tashkil etadi.

Mahalliy hokimiyat kanalni suvni to'plash va uni suv yig'ish punktlariga yetkazish maqsadida qurgan. Jizzax suv ombori kanal bilan bog'liq emas va sug'orish faoliyatida ishlatilmaydi.

CENERGO loyiha doirasida suvdan foydalanish boshqa mavjud suv foydalanuvchilariga salbiy ta'sir ko'rsatmasligini tasdiqlash maqsadida Suv Ombori boshqarmasi bilan kengaytirilgan maslahatlashuvlar o'tkazgan.

Shuningdek, CENERGO mahalliy hokimiyatga loyiha suvdan foydalanish jarayoni kelajakdagi iqlim o'zgarishlari bilan bog'liq suv miqdorining kamayishi holatida ham suv aksiyadorlari va mahalliy foydalanuvchilarga salbiy ta'sir ko'rsatmasligini ta'minlagan.

4-rasm. Sanoat maydoni va unga qo'shni inshootlar

4.2 Loyihaga oid faoliyat

4.2.1 Texnologik yechimlar va xodimlar

Ajratilgan hududda "Siemens SGT5-4000F V10" gaz turbinali blok (GTU) o'rnatilishi rejalashtirilgan, quvvati 365,3 MW (50 Hz), ishlab chiqarilgan mamlakat – Germaniya (1 blok). Shuningdek, rejalashtirilgan elektr stansiyada "Siemens SST-700/900" bug' turbinali (ST) yordamida 185,3 MW quvvat bilan elektr energiyasi ishlab chiqariladi, ishlab chiqarilgan mamlakat – Germaniya (1 blok) (9-jadval).

Elektr stansiyasida umumiy yillik elektr energiyasi ishlab chiqarish hajmi 4 000 000 MWh ni tashkil qiladi. Yangi kombinatsiyalangan siklli elektr stansiyaning ish rejimi asosiy, yil davomida, 24 soatlik bo'lib, ishlab chiqarish quvvatidan foydalanishning maksimal soatlar soni bilan ishlaydi.

Yangi elektr stansiyada qo'llaniladigan zamonaviy va innovatsion texnologiyalar yuqori samaradorlikka ega bo'lib, mavjud an'anaviy issiqlik elektr stansiyalariga nisbatan ikki baravar samaraliroq. Bu esa bir xil tabiiy gaz sarfi bilan ikki baravar ko'p elektr energiyasini ishlab chiqarishga imkon beradi.

E'tibor berish lozimki, standart gaz turbinali o'rnatmalarda elektr energiyasi ishlab chiqarishda samaradorlik 35–40% ni tashkil qiladi. Taklif etilayotgan kombinatsiyalangan siklda esa samaradorlik 55–60% oralig'ida bo'ladi. Kombinatsiyalangan siklli gaz elektr stansiyasini qurish vaqti boshqa turdagi an'anaviy issiqlik elektr stansiyalariga nisbatan ancha qisqaroq. Shu bilan birga, kombinatsiyalangan siklga o'tish zavodning atrof-muhitga ta'sirini yaxshilash va zararli chiqindilar miqdorini sezilarli darajada kamaytirishga imkon beradi.

Taklif etilayotgan CCGTning umumiy elektr samaradorligi 61% ni tashkil qiladi. Mazkur CCGT nisbatan yangi turdagi tabiiy gaz bilan ishlovchi elektr stansiyalariga kiradi. Kombinatsiyalangan siklli gaz bloklari maksimal miqdorda elektr energiyasini ishlab chiqarishga mo'ljallangan (issiqlik chiqindilaridan olinadigan asosiy va ikkinchi darajali energiya).

14-jadval. Kombinatsiyalangan siklli gaz elektr stansiyasining asosiy texnik xususiyatlari

Xarakteristika	Tavsif/Qiymat
Texnologiya turi	Kombinatsiyalangan siklli gaz turbinali (KSGT) texnologiyasi
Qurilish uchun ajratilgan umumiy maydon	9.43 ga
Kombinatsiyalangan siklli gaz turbinali qurilmalari (KSGT) soni	1 dona, quvvati 356.3 MVt
KSGT turi (Gaz turbinali)	"Siemens SGT5-4000F V10" seriyali Gaz turbinali (GT) – 1 dona. (ishlab chiqaruvchi Germaniya)
Bug' turbinalari (BT) soni	1 dona, quvvati 193.7 MVt
Bug' turbinali turi	"Siemens SST-700/900" seriyali Bug' turbinalari (BT) (ishlab chiqaruvchi Germaniya)
KSGT ning elektr samaradorlik ko'rsatkichi (ECE)	61%
Elektr energiyasi ishlab chiqarish quvvati	550 MVt
Yiliga ish soatlari soni	7800 soat/yil
Yonilg'i	Tabiiy gaz

Annual consumption of natural gas	748 800.0 thousand m ³ /year
Yillik tabiiy gaz iste'moli	1230 g.sh.yoq/kVt·soat
Kondensatorni sovutish turi	Suv bilan sovutiladigan
Sovutish minorasi turi	Sun'iy shamollatishli sovutish minorasi
Mo'rilar soni	2 dona
KSGT ning ikki mo'risining balandligi	60 metr
Mo'ri og'zining diametri	Aylanma quvur 7.0 metr va issiqlik almashinuvchi qozon quvuri (boiler pipe of the heat exchanger) 7.2 metr

SGT5-4000F modelidagi GTU (Gaz turbinasi qurilmasi) 365.3 MVt (50 Hz) quvvatga ega bo'lib, u kuchli, ishonchli, energiya samaradorligi yuqori gaz turbinasi hisoblanadi. U oddiy siklda 365.3 MVt va kombinatsiyalangan siklda 62% gacha yuqori samaradorlikni ko'rsatadi.

Modulli dizaynning qulay texnik xizmat ko'rsatishi qisqa to'xtash vaqtiga olib keladi, bu esa GTU ning qisqa muddatda maksimal ishga tayyor bo'lishini ta'minlaydi.

Innovatsion ichki sovutish havo kanallari ishonchli Uzoq muddatli ishlashni va tez ishga tushirish qobiliyatini ta'minlaydi. Gidravlik oralig'i (HCO) dizaynining o'zgartirilishi oraligdagi yo'qotishlarni kamaytiradi, bu esa GTU samaradorligini oshiradi, ishga tushirish va to'xtatish paytida eskirishni, mexanik, tebranish va harorat yuklamalarini minimallashtiradi.

SGT5-4000F ning asosiy konstruktiv komponentlari:

- 15 bosqichli o'qiy kompressor;
- Halqasimon yonish tizimi;
- 4 bosqichli havo bilan sovutiladigan turbina.

O'z-o'zidan markazlashuvchi, tekislovchi disklarga ega, Hirth kertiklari bilan ta'minlangan, markaziy tayanchli (thrust) rotor joyida oddiy va tez yig'ish, texnik xizmat ko'rsatish, ta'mirlash, muvozanatlash va qismlarni almashtirish kafolatidir. Sovutish havo oqimi uchun yangilangan ichki kanallar GTU ning asosiy konstruktiv komponentlaridagi yuklamani kamaytiradi, uzoq muddatli texnik xizmatlarsiz ishlash davrini ta'minlaydi.

O'zgaruvchan burchakli yo'naltiruvchi parraklar (Variable angle guide vanes) hamda ikki bosqichli yuqori tezlikdagi o'zgaruvchan qadamli yo'naltiruvchi parraklar (VGV) qisman yuklama samaradorligini oshiradi va keng diapazondagi ish sharoitlarida unumdorlikni optimallashtiradi.

O'rnatilgan klapanlar sovutish havosining nazoratli ta'minotini amalga oshiradi.

Gaz Turbinasi Qurilmasining (GTQ) Texnik Xususiyatlari

- To'liq quvvati: 329 — 385 MVt
- Yonilg'i: tabiiy gaz, suyultirilgan tabiiy gaz (LNG), kislotali gazlar, distillangan moy (distillate oil), H (vodorod), biodizel, kerosin, reaktiv yoqilg'isi (jet fuel), kondensat, neft;
- 50 Gs

- Samaradorlik: 41% — 41.5%;
- Issiqlik iste'moli: 8780 — 8675 kJ/kVt-soat;
- Turbina tezligi: 3000 aylanma/daq (rpm);
- Bosim nisbati: 20.1 ga 1, 21.0 ga 1;
- Chiqindi gaz iste'moli (oqimi): 724 – 800 kg/sek;
- Chiqindi gaz harorati: 599 — 619°C;

Ifloslantiruvchi moddalarning solishtirma chiqindilari

- NO_x (Azot oksidlari) ≤ 25 ppm suyuq yoqilg'ida 15% (NO_x nazorati uchun suv purkash bilan);
- CO ≤ 80 ppm;
- Formaldegid: Mavjud emas

Siemens SGT5-4000F ni yaxshiladi, bu kompressor va turbinaning yaxshiroq aerodinamikasi hamda yuqori gaz turbinasi unumdorligi tufayli yuqori komponent samaradorligini ta'minlaydi.

Yuqori bug' quvvatiga ega bo'lgan SGT5-4000F kogeneratsiya yoki issiqlik va elektr energiyasini birgalikda ishlab chiqarish (IEB) uchun, masalan, quyidagilar uchun juda mos keladi:

- Dengiz suvini chuchuklashtirish;
- Texnologik bug' ishlab chiqarish;
- Markaziy isitish

Siemens SST-700 Bug' Turbinasi (185.3 MVt)

"SST-700" bug' turbinasi modeli energiyani tejavchi va standart yechim bo'lib, o'rnatilgan tayyor dizayn tufayli qisqa yetkazib berish muddatiga ega.

"SST-700" modeli bug' turbinasi qisqa muddatda elektr energiyasi ishlab chiqarishni, materiallarni iqtisodiy samarali yetkazib berishni va zavoddan tezkor yetkazib berishni ta'minlaydi.

185.30 MVt quvvatga ega bo'lgan ramjet (aktiv) turbina yuqori bosimli bug' turbinasidan (qarshi bosimli) iborat bo'lib, u ular orasiga o'rnatilgan generatorni harakatga keltiradi.

Ichki korpusga ega bo'lgan bug' turbinasi kombinatsiyalangan siklli elektr stansiyalari uchun raqobatbardosh va optimallashtirilgan mahsulotdir.

Texnik Parametrlar

- Aylanish tezligi: 3,000 dan 3,600 aylanma/daq (rpm) gacha;
- Kirish bosimi: 180 bar / 2,611 psi gacha;
- Kirish harorati: 585 °C / 1,085 °F gacha;
- Chiqish bug' parametrlari (bosimi): 0.3 bar / 4.4 psi gacha;
- Qizdirilgan bug' harorati: 565 °C / 1,050 °F;
- Qizdirilgan bug' bosimi: 45 bar (A) / 842 psi;
- Nazoratli ekstraktsiya (bug' chiqarilishi): 72 bar / 1,044 funt/kv. dyuym (lb/sq. an

inch).

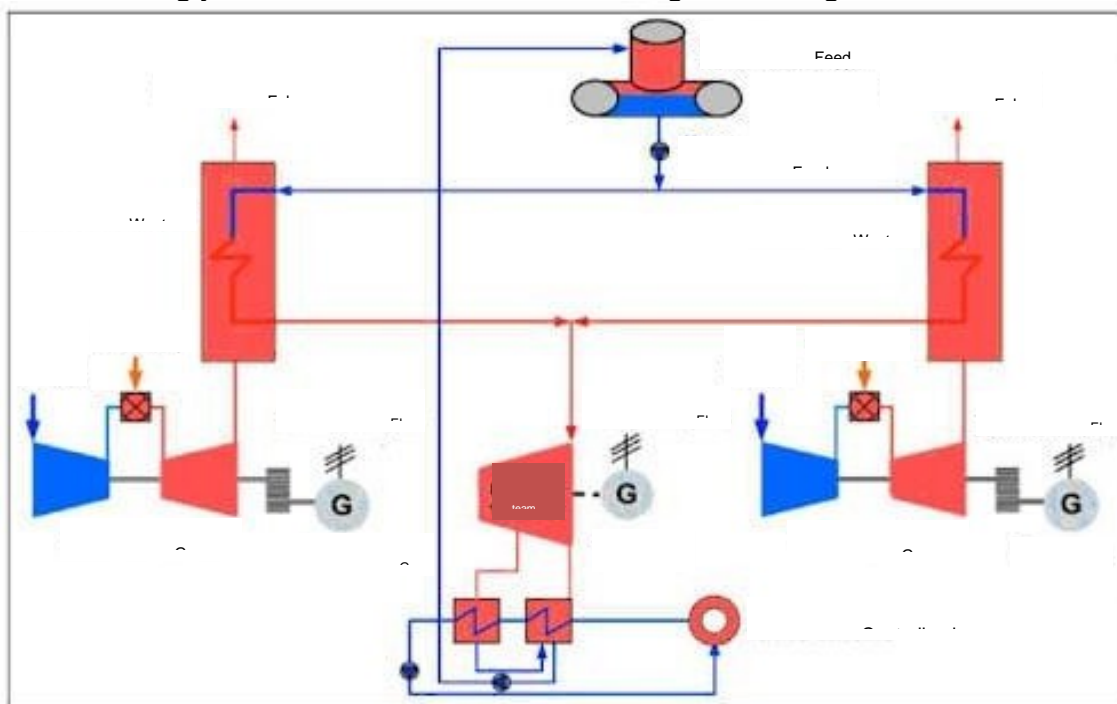
KSGT Ishlash Tamoyili

KSGT (Kombinatsiyalangan siklli gaz turbinasi) kompressorida siqilgan havo uzluksiz yonish kamerasiga kiradi, u yerda doimiy bosim ostida gazsimon yoqilg'ining yonishiga yordam beradi. Yonish mahsulotlari gaz turbinasiga kiradi, u yerda gaz oqimining kinetik energiyasi turbina rotorining mexanik aylanish ishiga aylanadi va shu orqali elektr energiyasi hosil qilinadi. Gaz turbinasi oldidagi gazlarning harorati, turbina seriyasiga qarab, 1100-1500°C oralig'ida bo'ladi.

KSGT (Kombinatsiyalangan siklli gaz turbinasi) dan so'ng, 670°C haroratdagi chiqindi gazlar qayta ishlovchi bug' generatoriga (waste heat boiler) kiradi, u yerda gaz turbinasidan olingan termal energiya oziqlantiruvchi suv va bug'ga o'tkazilishi natijasida bug' hosil bo'ladi. Qayta ishlovchi qozondan chiqqan gazlar 85-140°C atrofidagi haroratda mo'ri orqali atmosferaga chiqariladi.

Qayta ishlovchi qozonlarda hosil bo'lgan bug' bug' turbinasiga kiradi, u yerda bug'ning kinetik energiyasi turbinani harakatga keltiradi, ikkilamchi mexanik energiya hosil qiladi va shunga mos ravishda qo'shimcha elektr energiyasi olinadi.

Kombinatsiyalangan siklli gaz qurilmasi ikki alohida blokdan iborat: bug' quvvati bloki va gaz turbinasi bloki. Kombinatsiyalangan siklli gaz qurilmalarida birinchi generator gaz turbinasi bilan bir xil valga o'rnatilgan bo'lib, u rotorning aylanishi tufayli elektr toki hosil qiladi. Gaz turbinasidan o'tayotganda, yonish mahsulotlari unga o'z energiyasining faqat bir qismini beradi va turbina chiqishida hali ham yuqori haroratga ega bo'ladi. Keyinchalik, yonish mahsulotlari bug' quvvati blokiga, issiqlikni qayta tiklash qozoniga kiradi, u yerda suv bug'i qizdiriladi. Yonish mahsulotlarining harorati bug'ni bug' turbinasini aylantirish va qo'shimcha elektr energiyasi olish uchun zarur bo'lgan holatga keltirish uchun yetarlidir.

5-rasm: Elektr energiyasi ishlab chiqarish sikli

Elektr stansiyasi hududida bevosita elektr energiyasi ishlab chiqariladigan ishlab chiqarish bloklari, shuningdek, yordamchi bloklar joylashtirilishi rejalashtirilgan.

15-jadval: Ishlab chiqarish va yordamchi bloklarning tarkibi

T/r	Nomi
1.	Suv olish inshootlari
1.1	Suv olish maydoni
1.2	Nasos stansiyasi
2.	Kimyoviy suv tozalash uchastkasi (KSTU)
2.1	Suv tozalash inshooti binosi
2.2	Kanalizatsiya qudug'i
2.3	Kimyoviy dozalash binosi
2.4	Xom suv idishlari (konteynerlari)
2.5	Mineralsizlantirilgan suv idishlari (konteynerlari)
2.6	Sovutish minorasi
2.7	Sovutish suvi uchun kondensator
2.8	Yong'in o'chirish punkti binosi
3.	Gaz turbinasi qurilmasi
3.1	Gaz turbinasi
3.2	Issiqlikni qayta ishlovchi qozon
4.	Bug' turbinasi qurilmasi
4.1	Bug' turbinasi
4.2	Suv bilan sovutiladigan kondensatorlar
5.	Kompressor stansiyasi
5.1	Gaz kompressor stansiyasi binosi
5.2	Gaz o'lchash stansiyasi binosi
6.	Transformator uchastkasi
6.1	Transformatorlar
6.2	Yuqori voltli taqsimlash maydoni
7.	Yordamchi bloklar
7.1	Ma'muriy bino
7.2	Ta'mirlash va mexanik ustaxona
7.3	Ombor binosi
7.4	Avtomobillar uchun turar joy
7.5	Oshxona
7.6	Laboratoriya
7.7	Dizel generatori qurilmasi
7.8	O'tkazish punkti

Elektr stansiyasi qurilishi davrida qurilish maydoni hududida jami taxminan 650 nafar quruvchi ishlaydi. Ulardan: 600 nafari – xodimlar (employees); 50 nafari – muhandis-texnik xodimlar.

Kombinatsiyalangan siklli bug'-gaz elektr stansiyasini foydalanishga topshirish jarayonida jami 70 nafar xodim jalb etilishi kutilmoqda. Ulardan: 5 nafari – muhandis-texnik xodimlar; 65 nafari – ishlab chiqarish va ekspluatatsiya xodimlari, ishchilar va xizmatchilar.

4.2.2 Yerdan foydalanish

Kombinatsiyalangan siklli elektr stansiyasi infratuzilmasining qurilishi "Donabek Sano" fermer xo'jaligining iqtisodiy majburiy ko'chirilishiga (economic displacement) olib keldi. O'tkazilgan so'rov natijalariga ko'ra, kompensatsiya to'lovlari to'liq amalga oshirilgan va fermer xo'jaligining loyihaga nisbatan e'tirozlari yo'qligi aniqlandi.

Kombinatsiyalangan siklli gaz turbinasi elektr stansiyasini qurish uchun ajratilgan umumiy yer maydoni 94 305,25 m² yoki 9,43 gektarni tashkil etadi, shu jumladan:

- Stansiya qurilishi uchun: 29 120,00 m² yoki 2,912 ga;
- Qattiq qoplamalar uchun (avtoturargoh, yo'llar va boshqalar): 28 630,25 m² yoki 2,863 ga;
- Yashil maydonlar uchun: 28 630,25 m² yoki 2,863 ga.

Hozirgi kunda bu hududda qurilish ishlari olib borilmoqda.

4.2.3 Suv Ta'minoti

Rejalashtirilgan elektr stansiyasini ekspluatatsiya qilish davridagi suv ta'minoti ishlab chiqarish ehtiyojlari va maishiy-ichimlik ehtiyojlaridan iborat.

Elektr stansiyasining suv ta'minoti manbalari quyidagilardir:

- Suv xo'jaligi tashkiloti tomonidan o'rnatilgan quvur tarmog'i (5-rasm).

Nazorat va texnik xizmat ko'rsatish uchun mas'ul bo'lgan Suv xo'jaligi vazirligi suv omboriga ikkita quvur o'rnatgan. Ulardan biri zaxira quvur, ikkinchisi ishchi quvurdir. Quvurning diametri 140 sm bo'lib, nasos o'rnatilmagan. Suv oqimi jarayoni gravitatsiya kuchi bilan boshqariladi.

Cenergo kompaniyasi vakolatli organ tomonidan nazorat qilinadigan mavjud quvur tarmog'iga 2 ta quvur (60 sm) o'rnatadi. Cenergo tomonidan o'rnatiladigan quvurlar bevosita Jizzax suv omboriga bog'liq bo'lmaydi.

- Maishiy va ichimlik ehtiyojlari uchun suv ta'minoti quduqlari.

Elektr stansiyasining ishlab chiqarish ehtiyojlari uchun suv iste'moli quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Bug'-suv siklini va aylanma sovutish tizimini to'ldirish (recharge) uchun suv iste'moli;
- Sovutish minoralarini tozalash (purge) uchun suv iste'moli;
- KSTU (Kimyoviy suv tozalash) tizimining qo'shimcha suv ehtiyojlari uchun iste'mol.

6-rasm. Mavjud tizimdan suv ta'minoti quvuri dizayni

KSGT (Kombinatsiyalangan siklli gaz turbinasi) uskunalarini sovitish uchun yopiq,

aylanma sovutish tizimi qo'llaniladi. Yopiq zanjirda sovutish muhiti sifatida deminerallangan suv va etilenglikol aralashmasi ishlatiladi.

Yopiq zanjirdagi qizdirilgan suv yordamchi (tashqi) zanjirdagi suv bilan sovutiladi. Ushbu yordamchi zanjirga quyidagilar kiradi: ichki hovuzga ega bo'lgan nam ventilyatorli sovutish minorasi (wet fan cooling towers), nasos stansiyalari, ingibitor dozlash tizimi va monitoring qurilmalari. Sovutish minorasining suv idishi sanoat suv ta'minoti baklaridan nasoslar orqali yetkazib beriladigan tiniqlashtirilgan suv bilan to'ldiriladi.

Qo'shimcha suv iste'moli quyidagilardan iborat: tindirish baklarining yo'qotishlari, aylanma sovutish tizimining yo'qotishlari (bug'lanish va sovutish minoralarida tomchi suyuqlikning olib chiqilishi), sovutish minoralarini tozalash uchun suv sarfi, shuningdek, KSTU (Kimyoviy suv tozalash) tizimiga qo'shimcha suv olish.

Dastlabki tozalangan suv xom suv saqlash bakiga yuboriladi, u yerdan suv oqimi keyinchalik sovutish minorasini to'ldirish, shuningdek, tizimlarni deminerallash va sovutish ehtiyojlariga taqsimlanadi.

Sovutish minoralarida sovutilgan aylanma suv sirkulyatsion nasoslar orqali bug' turbinasining kondensatorlariga va barcha yordamchi uskunalarga sirkulyatsion kanallar orqali yetkazib beriladi. Kondensatorlar va boshqa issiqlik almashinuvchilardan so'ng, ishlatilgan (isitilgan) suv aylanma suv kanallari orqali sovutish uchun sovutish minoralariga yuboriladi.

Aylanma tizimdagi yo'qotishlarning o'рни (bug'lanish va sovutish minoralarida suvning olib ketilishi, aylanma tizimni tozalash) xom suv bakidan qo'shimcha suv berish orqali ta'minlanadi.

Uskunalar devorlarida tuz cho'kmalari hosil bo'lishining oldini olish maqsadida, sovutish minoralarini doimiy tozalash (purging) ta'minlanadi. Tozalash suvlari shartli ravishda toza hisoblanadi. Tozalashdan keyingi bu suvni, shartli toza bo'lgani sababli, sharqiy yo'nalishda 11,5 metr masofada oqib o'tuvchi zovur (ariq) orqali chiqarish rejalashtirilgan. Ushbu zovurning maksimal sig'imi daqiqasiga 20 dan 25 kub metrgacha (mavsumga bog'liq) suvni tashkil etadi va normal suv sathi chetida umumiy chuqurligi 1-2 metrgacha boradi.

Mahalliy hukumat suv yig'ish va uni suv yig'ish nuqtalariga yetkazish maqsadida ushbu zovurni qurgan. Jizzax suv omborining zovurga hech qanday aloqasi yo'q va u sug'orish faoliyatida ishlatilmaydi (6-rasm).

CENERGO loyihaning rejalashtirilgan suv iste'moli boshqa mavjud suv foydalanuvchilariga salbiy ta'sir ko'rsatmasligini tasdiqlash uchun Suv ombori ma'muriyati bilan keng qamrovli maslahatlashuvlar o'tkazdi.

Bundan tashqari, Cenergo Mahalliy hukumatni loyihaning suv iste'moli, shu jumladan kelajakda iqlim o'zgarishi bilan bog'liq pasayishlar yuzaga kelgan taqdirda ham, suv aksiyadorlariga yoki Mahalliy foydalanuvchilarga salbiy ta'sir ko'rsatmasligiga ishontirdi.

7-rasm: Loyiha hududi yonidagi zovur-kanal, tozalangan suv u yerga chiqariladi.

Investor tomonidan taqdim etilgan ma'lumotlarga ko'ra, ishlab chiqarishdagi suv iste'moli shartli ravishda 1 MW elektr energiyasi ishlab chiqarish uchun taxminan 0,36 m³ suv hisob-kitobi asosida belgilanadi.

Taxminiy suv iste'moli hisob-kitobi 1 MW ga suv sarfi (kimyoviy suv tozalash tizimi uchun suv olish, xom suv tankini to'ldirish, yong'in tizimi va boshqalar) hisobga olinadi.

Elektr stansiyasining ishlab chiqarish quvvati 550 MW/h bo'lganda, soatlik suv iste'moli quyidagicha bo'ladi: $550 \times 0,36 = 200,0$ m³/soat, ya'ni 4800 m³/kun. Zarur suv ta'minoti ruxsati mahalliy hokimiyatdan (shahar hokimiyati, Jizzax viloyati suv ombori boshqarmasi va boshqalar) olinadi.

Elektr stansiyasi aylanuvchi suv ta'minoti tizimini qo'llaydi, unga "CENK" turidagi fanli sovutish minorasi o'rnatiladi (har bir minorada 3 ta fan). Sovutish minoralarining sovutish oralig'i 10 °C, kiruvchi suv harorati 34 °C, chiquvchi suv harorati 24 °C, tomchi yo'qotish 0,20%, bug'lanish esa 1,30% ni tashkil qiladi.

Tizimni texnologik suv hajmi bilan to'ldirgandan so'ng, texnologik aylanishda suv yo'qotishlarini davriy ravishda to'ldirish amalga oshiriladi. Aylanma tizimdagi yo'qotishlar (sovutish minoralarida bug'lanish va suv tortilishi, tizimni tozalash) xom suv tankidan qo'shimcha suv yetkazib berish orqali qoplanadi.

Sovutish minorasidan olingan sovutish suvi asosan kondensatorda chiqindi bug'ni kondensatsiya qilish uchun ishlatiladi. Shuningdek, yog' blokida moyni sovutish uchun ham sovutish suvidan foydalaniladi.

4.2.4 Suvni Chiqarish

Texnologiyaga ko'ra, uskuna devorlarida tuz qoldiqlarining hosil bo'lishini oldini olish maqsadida sovutish minoralari doimiy ravishda tozalanadi (purge qilinadi). Purge suvlari shartli ravishda toza hisoblanadi, ularning umumiy tuz miqdori manba suvidagi tuz miqdoridan oshmaydi. Manba va purge suvlardagi sho'rlik darajasini kuzatish rejalashtirilgan (masalan, reflektometrlar yordamida). Sovutish minorasining purge suvi va uskuna sovutishidan o'tgan suv korxonaning ichki kanalizatsiya tarmog'iga yo'naltiriladi, keyinchalik

esa u daryochaga yuborilishi rejalashtirilgan. Mahalliy qonunchilikka ko'ra, loyiha ishga tushirilishidan oldin Atrof-muhitga ta'sirlar bo'yicha xulosa (SEC) ishlab chiqilishi lozim bo'lib, unda 5 yillik ish davomida oqava suvning maksimal ruxsat etilgan chiqarilishi tasdiqlanadi.

550 MW quvvatli elektr stansiya hududida yog'li suvlarni yig'ish va tozalash tizimi mavjud bo'lib, bu tizim gaz turbinali inshootlarda ishlovchi elektr stansiyaning ajralmas qismi hisoblanadi. Tizim yog' bilan ifloslanishi mumkin bo'lgan hududlardan suvni yig'ish va keyinchalik tozalash uchun mo'ljallangan.

Yog'li oqava suvlar yog' ajratuvchi yordamida yog'dan ajratiladi. Ajratilgan yog' maxsus qayta ishlash tashkilotiga topshiriladi, yog' ajratuvchidan o'tgan tozalangan suv esa sovutish minorasining tizimiga qaytariladi.

Agar neft mahsulotlari bilan ifloslangan oqava suvlarning favqulodda chiqarilishi yuz bersa, ularni xavfsiz tarzda olib tashlash va eng yaqin suv tozalash inshootlariga yetkazish ta'minlanishi lozim.

Shuni ta'kidlash kerakki, quritilgan kondensatorning bug' siklida "Dry Flexicycle" innovatsion texnologiyasi qo'llanilganda, elektr stansiyaning umumiy suv iste'moli shunchalik kamayadiki, uni eng qurg'oq va cho'l hududlarda ham ishlatish mumkin. "Dry Flexicycle" texnologiyasi moslashuvchan bazaviy yuk bilan ishlovchi elektr stansiyalari (gazli yoki ko'p yonilg'ili konfiguratsiyalar) uchun optimal yechim hisoblanadi.

Maishiy oqava suvlar har biri 60 m³ hajmli suv o'tkazmaydigan septik hovuzlarga chiqariladi va keyinchalik ixtisoslashgan korxonalar bilan iqtisodiy kelishuv asosida eng yaqin suv tozalash inshootlariga yuboriladi.

Hudud va tomlardan tushadigan yomg'ir suvlari keyinchalik sug'orish uchun ishlatilishi rejalashtirilgan tabaqalardan yig'ish tizimi orqali to'planadi, so'ngra kanallar orqali tuman suv tarmog'iga chiqariladi.

Maishiy oqava suvlar (hudud, yashil maydonlarni sug'orish uchun ishlatiladigan suvlar va polni tozalash jarayonidagi qaytarilmas yo'qotishlarning 40% ini hisobga olmaganda) 17 993 m³/kun yoki 6 277,67 m³/yil ni tashkil qiladi.

Shundan so'ng, elektr stansiyadagi ishlab chiqarish va maishiy oqava suvlarning umumiy hajmi 1 651 993 m³/kun yoki 578 401,7 m³/yil bo'ladi.

Ekspluatatsiya bosqichida tozalangan oqava suvlar **"Suv sathi bo'yicha foydalanish toifalariga ko'ra sirt suvlardagi ifloslanuvchi moddalar miqdorining kamaytirilgan ruxsat etilgan konsentratsiyalari"** me'yorlariga muvofiq, baliqchilik toifasiga oid standartlarga rioya qilgan holda daryochaga chiqariladi.

1 VARIANT	Baliqchilik	Madaniy- Maishiy	Ichimlik	Sug'orish *)
COD	15	40	30	40
BOD20 , mgO/L	3	3-6	3-7	10
PH	6.5-8.5	6.5-8.5	6.5-8.5	6.5-8.5
Muallaq moddalar	15	30	30	50
Minerallanish	1000	1000	1000-1500	1000
Shu jumladan: Sulfatlar	100	500	400-500	
Xloridlar	300	350	250-350	
Ammoniy Azoti (ammonium tuzlari) (NH +) 4	0,5	2	0.5	1.5
Nitrit Azoti (NO ₂)	0.02	0.5	3	0.5
Nitrit Azoti (NO -) 3	9.1	25	45	25
Nitritlar	0.08	3.3	3	
Nitritlar	40	45	45	
Fosfatlar (PO ₄ ³⁻)	0.3	1	3.5	1
Efirdagi eruvchan moddala	0.05	0.8	0.8	0.8
Neft mahsulotlari	0.05	0.3	0.1	0.3
SPAV	0.1	0.5	0.5	0.5
Fenol	0.001	0.001	0.001	0.001
Ftor (F)	0.05	1.5	0.7	1
Margimush (As)	0.05	0.05	0.05	0.1
Temir (Fe)	0.05	0.5	0.3-3	5
Xrom (Cr ⁶⁻)	0.001	0.1	0.05	0.1
Mis (Cu)	0.001	1	1	1
Rux (Zn)	0.01	1	3	5
Sianidlar	0.05	0.1		
Qo'rg'oshin (Pb)	0.03	0.1	0.03	0.2
Nikel (Ni)	0.01	0.1	0.1	
Kadmiy (Cd)	0.005	0.01		
Kobalt (Co)	0.1	1		
Molibden (Mo)	0.0012	0.5	0.25	
Stronsiy (Sr ²⁺)		2	7	
Selen (Se)	0.001		0.01	
Rodanidlar	0.1			
Simob (Hg)		0.005	0.0005	

1.1.1 Issiqlik va energiya ta'minoti

Obyektga issiqlik ta'minoti avtonom qozonxona orqali amalga oshiriladi, unda 22 MW quvvatga ega qozon o'rnatilgan bo'lib, yillik umumiy gaz sarfi 800 000 Nm³ ni tashkil qiladi. Elektr energiyasi esa o'z ishlab chiqarilgan elektr energiyasi orqali ta'minlanadi.

1.1.2 Moddiy resurslar bilan ta'minlashs

Gaz turbinalarining yonish kameralariga tabiiy gaz gaz kompressor stansiyasi orqali

yetkazib beriladi.

Gaz kompressor stansiyasi gaz turbina yonilg'i sifatida ishlatiladigan uglevodorod gazlari aralashmasini siqish uchun mo'ljallangan bo'lib, stansiyaning doimiy ishlashi bilan birga moy to'ldirish, filtrlarni tozalash va boshqa texnik xizmat ko'rsatish ishlari oldini olish maqsadida amalga oshiriladi.

Ta'mirlash va mexanik ustaxonalarda quyidagi uskuna va mashinalar joylashtiriladi:

- **Vertikal burg'ulash mashinasi**
- **Freze mashinasi**
- **Tokar mashinasi**

Shuningdek, elektr stansiya hududida turli materiallarni saqlash uchun omborlar (16 ta), ishchi xodimlar uchun maishiy binolar va muhandis-texnik xodimlar uchun ofis binolari mavjud.

16-jadval. Ishlatiladigan xomashyo va boshqa materiallar hamda mahsulotlarning xususiyatlari

T/r	Nomi	Miqdori
1	Kam oltingugurtli tabiiy gaz, m ³	748.800.000
2	Favqulodda dizel generatori uchun dizel yonilg'i, tonna	1.0
3	Kompressor yog'i, tonna	5.0
4	Turbina yog'i, tonna	12,68
5	Transformator yog'i, tonna	0.800
6	Dvigatel yog'i, tonna	0.200
Suvni tozalash va tozalash uchun zarur bo'lgan kimyoviy moddalar va vositalar		
1	12% natriy gipoxlorit suyuqligi	30.0 tons
2	45% kostik soda suyuqligi	6.0 tons
3	97% sulfat kislota suyuqligi	30.0 tons
4	Suyuqlik antiskalant	8.0 tons
5	98% natriy metabisulfit kristallari	1.0 tons
6	Koagulyant	4.0 tons

17-jadval. Ishlatiladigan tabiiy gazning xususiyatlari

T/r	Tarkibiy qismlar	Gaz tarkibi, mol %
1	Karbonat angidrid, CO ₂	1,27
2	Sulfid vodorod, H ₂ S	0,0013
3	Metan, CH ₄	94,04
4	Etan, C ₂ H ₆	3,84
5	Propan, C ₃ H ₈	0.36
6	i-Butan, i-C ₄ H ₁₀	0.03
7	n-Butan, n-C ₄ H ₁₀	0.04
8	i-Pentan, i-C ₅ H ₁₂	0.01
9	n-Pentan, n-C ₅ H ₁₂	0.01

10	Geksan, C6H14	0.05
11	Kislorod, O2	0.08
12	Azot, N2	0.35
Boshqa xususiyatlar		
1	Gaz zichligi 20°C da (kg/m ³)	0,715
2	Nisbiy gaz zichligi 20°C da (kg/m ³)	0,5935
3	Eng yuqori Wobbe indeksi (kcal/m ³)	10598,8
4	Eng past kalorifik qiymat (kcal/m ³)	8165,5
5	Gazning molekulyar massasi (g/mol)	17,155

1.1.3 Transport ta'minoti

Eng yaqin avtomagistrallar belgilangan elektr stansiya qurilishi joyidan shimolga 325 metr (A 376) va g'arbiga 95 metr (M 39) masofada joylashgan.

“Jizzax-Xo'jand” temir yo'l liniyasi ko'rib chiqilayotgan joydan shimolga 60 metr masofada o'tadi.

M39 avtomagistralidan obyektidan kirish yo'lini qurish rejalashtirilgan, u taxminan 90 metr masofada bo'ladi. Ushbu yo'lning asosiy qismi mavjud bo'lib, tuproq yotqizilgan poydevor bilan yaxshilanishi ko'zda tutilgan.

Transport vositalari loyiha hududiga yaqin xizmat ko'rsatish stansiyalarida davriy texnik xizmat va ta'mirlashdan o'tadi.

1.1.4 Chiqindilarni boshqarish (nazorati)

Jizzax viloyati, Sharaf-Rashidov tumanida loyihalashtirilayotgan 550 MW quvvatli elektr stansiyada ishga tushirilgandan so'ng, sanoat va maishiy chiqindilar hosil bo'ladi.

Asosiy ishlab chiqarish jarayoni tabiiy yonilg'ilarning yonishi orqali elektr energiyasi ishlab chiqarish hisoblanadi. Gaz turbinalarining ishlashi yog'larning ishlatilishini talab qiladi. Ushbu uskuna ishlashidan hosil bo'lgan chiqindilar — ishlatilgan dvigatel yog'lari, ular maxsus korxonalariga ushbu turdagi chiqindilarni qayta ishlash uchun yuboriladi.

Qozonlarni tozalashdan hosil bo'ladigan loy quyidagicha hosil bo'ladi: hosil bo'lgan cho'kindilar (shkala) suv bilan yuvilib olib tashlanadi, suv neytrallashtirish va maxsus ajratilgan joyda tushiriladi. Ushbu tozalash loylari uskunani tozalashdan hosil bo'lgan loy sifatida tavsiflanib, suv ajratuvchi tankga yuboriladi va keyin maxsus tashkilotlar bilan tuzilgan kelishuv asosida qurilish chiqindilari poligoniga yetkazilishi rejalashtirilgan.

Turbina bo'limidagi asosiy chiqindilar: ishlatilgan turbina yog'i va kompressor yog'i.

Barcha ishlatilgan yog'lar (kompressor, turbina, transformator va dvigatel yog'lari) qayta ishlashga mo'ljallangan. Agar korxonada o'z yog'larni regeneratsiya qilish inshootlari mavjud bo'lsa, ishlatilgan yog'lar shu yerda qayta ishlanishi mumkin. Aks holda, ishlatilgan yog'lar ushbu turdagi chiqindilarni qayta ishlash uchun maxsus korxonalariga eksport qilinadi.

“Ikkilamchi Rangli Metallar” MChJ tomonidan qayta ishlash uchun rangsiz metallardan iborat kabel qoldiqlari yuboriladi.

Ta'mirlash ustaxonasida, ta'mirlash ishlari olib boriladigan joyda, asosan metal qoldiqlar va elektrod uchlari hosil bo'ladi. Temir metallar chiqindilari elektrod uchlari bilan birga “Ikkilamchi Qora Metallar” MChJga qayta ishlash uchun topshiriladi.

Rangsiz metallarning chiqindilari metallarni asbob bilan ishlash, asbob-uskunalarni va nazorat vositalarini ta'mirlash jarayonida hosil bo'ladi, shuningdek, shikastlangan

kabellarda ham mavjud bo'ladi. Ushbu chiqindilar yonuvchan emas, suvda erimaydi va saqlash sharoitida kimyoviy faoliyatga ega emas. Rangsiz metall chiqindilari qayta ishlash uchun "Ikkilamchi Rangli Metallar" MChJga yuboriladi.

Texnologik uskuna tashqi isitish yuzalarini sovutish maqsadida yuvish jarayonida yog'li oqava suvlar hosil bo'lishi mumkin. Bunday suvlar yog' sovutish tizimidagi zichlik buzilishi natijasida paydo bo'ladi.

Shuningdek, elektr stansiya hududining yuzasidan yomg'ir suvlari orqali yog'li oqimlar hosil bo'lishi mumkin. Ushbu yomg'ir suvlari yog' ajratuvchi (oil trap) yordamida yog'dan ajratiladi. Suvdan ajratilgan yog'lar qabul qilish konteyneriga yig'iladi va to'planishi bilan maxsus tashkilotga qayta ishlash uchun eksport qilinadi. Tozalangan oqava suvlar esa eng yaqin suv tozalash inshootlariga yo'naltiriladi.

Elektr stansiyasining tibbiyot markazi ishlashi davomida quyidagi chiqindilar hosil bo'ladi: dezinfeksiya qilingan disposable ignalar, ishlatilgan bandaj materiallari. Ushbu chiqindilar tibbiyot muassasalari bilan kelishilgan holda utilizatsiya qilinadi.

Elektr stansiyasining oshxonasidan asosiy chiqindi — ovqat chiqindilari, ular mahalliy aholi chorvachiligiga yetkaziladi.

Boshqaruv va muhandislik xodimlari ofislarida chiqindilar — qog'oz chiqindilari va inson chiqindilari bo'lishi mumkin. Qog'oz chiqindilari to'plangach, qayta ishlashga topshiriladi.

Shuningdek, elektr stansiya ishlash jarayonida quyidagi chiqindilar hosil bo'ladi:

LED lampalar chiqindilari – elektr stansiya hududi va bino xonalarini yoritishda;

Yog'li matolar (15% dan ortiq) – uskuna artishda;

Turli konteynerlar – turli materiallar va reagentlarni ochishda;

Eskirgan ish kiyimlari – ishchi xodimlarning xizmat muddati davomida;

Shahar qattiq chiqindilari (MSW);

Qoldiqlar – asfalt va yashil maydonlarni tozalashda.

Hosil bo'lgan shahar qattiq chiqindilari belgilangan tartibda Jizzax viloyatidagi "Toza Hudud" MChJ qattiq chiqindilar poligoniga eksport qilinadi.

Jizzax viloyati, Sharaf-Rashidov tumanida loyihalashtirilgan 550 MW quvvatli elektr stansiyada ishga tushirilgandan so'ng, 21 turdagi sanoat va maishiy chiqindilar yiliga 127,0 tonna miqdorida hosil bo'ladi.

Chiqindilarni boshqarish (nazorati) faoliyatining batafsil bahosi 125-1105-ESIA-P0-3 hisobotining 9.4 bo'limida keltirilgan.

1.1.5 Sanitariya muhofaza zonasi

O'zbekistonda amal qiluvchi SanPiN № 0350-17 me'yoriy hujjati atmosfera havosini himoya qilish bo'yicha sanitariya qoidalari va normalarini, xususan, turar joy hududlariga taalluqli qismini belgilaydi.

SanPiN № 0350-17 da keltirilgan asosiy cheklovlar Sanitariya muhofaza zonasida va sanoat obyektlari hududida amalga oshirilishi mumkin bo'lgan faoliyat turlari va obyektlarga taalluqlidir.

Ushbu hududlarda joylashtirish taqiqlanadi:

Oziq-ovqat sanoati korxonalari, shuningdek idish-tovoq, konteyner, uskuna va boshqa mahsulotlar ishlab chiqaruvchi korxonalar; Oziq-ovqat sanoati uchun tayyor mahsulot omborlari, ichimliklar va ichimlik suvini ishlab chiqaruvchi korxonalar.

Jizzax KSGT loyihasi uchun berilgan Davlat Ekologiya Ekspertizasining Ijoiy Xulosasida (Buyruq raqami: 01-1-101228, amal qilish muddati: 05.02.2027) qayd etilganidek, SanPiN № 0350-17, ya'ni "O'zbekiston Respublikasi turar joy hududlarida atmosfera havosini himoya qilish bo'yicha sanitariya normalari va qoidalari"ga muvofiq, "gaz va gaz-neft yonilg'isida ishlovchi issiqlik elektr stansiyalari va hududiy isitish stansiyalari, issiqlik quvvati 200 Gkal va undan yuqori bo'lganlar" uchun normativ Sanitariya muhofaza zonasini 300 metr saqlash majburiyati belgilangan. (Loyiha quvvati: 550 MW yoki 472,9 Gkal).

Quyidagi umumiy ko'rinishda, emissiya manbalari atrofidagi 300 metrlik himoya zonasining Google Earth tasvirida aks ettirilgani ko'rsatilgan.

8-rasm. Jizzax KSGT elektr stansiyasining emissiya manbasidan 300 metrli himoya zonasi

Elektr stansiya joylashgan hududdan 300 metr radius ichida bir nechta inshootlar mavjud bo'lib, ularning Madaniyat Tarovati MChJga tegishli tovuq fermasi ekani ma'lum qilingan.

2024 yil 31 oktabrda, Madaniyat Tarovati MChJ Jizzax viloyati Sanitariya-Epidemiologik va Jamoat Salomatligi Xizmatiga murojaat qilib, ushbu korxonaning elektr stansiyasi SPZ hududida ishlash imkoniyati bo'yicha inspeksiya o'tkazishni so'ragan. Xatga javoban, SES kompaniya faoliyatini tekshirish va tashrif uyushtirgan.

Tekshiruv davomida Jizzax viloyati Sanitariya-Epidemiologik va Jamoat Salomatligi Xizmati quyidagilarni aniqladi:

Madaniyat Tarovati MChJga tegishli tovuq fermasi 10 000 m² qurilish maydoniga ega;

Fermada 30 000 broyler tovuq saqlanishi mo'ljallangan;

Hududdagi eng yaqin turar joydan kamida 2 000 metr masofada joylashgan.

Shu bilan birga, O'zbekiston Respublikasi turar joy hududlarida atmosfera havosini

himoya qilish bo'yicha sanitariya normalari va qoidalari No. 0350-17, 2017 yil, 6.3-bandiga muvofiq, ushbu obyekt III sinfga mansub hisoblanadi.

Fermaning eng yaqin turar joydan 2 000 metr masofada joylashganligi (turar joylar bilan xavfsizlik zonasiga ega) va yuqoridagi qoidalarining 2.17-bandiga muvofiq, korxonada ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish sababli, uning faoliyati 550 MW quvvatli elektr stansiyasining Sanitariya muhofaza zonasi talablariga to'g'ri kelmaydi.

Shu sababli, Jizzax viloyati Sanitariya-Epidemiologik va Jamoat Salomatligi Xizmati issiqxonada SPZ hududida tovuq fermasining faoliyatiga qarshi emasligini bildiradi.

Jizzax viloyati Sanitariya-Epidemiologik va Jamoat Salomatligi Xizmatining to'liq javobi Loyiha Hayot Tarzini Tiklash Rejasining (125-1105-LRP) 1-ilovasida keltirilgan.

Shu bilan, ushbu korxonaning SPZ hududida joylashishi Madaniyat Tarovati MChJ uchun iqtisodiy ko'chirish va daromad yo'qotilishiga olib kelmaydi.

1.1.6 Avariya holati

Birlashtirilgan sikl elektr stansiyasida favqulodda vaziyatlarning kelib chiqish sabablari turli texnik va boshqa uzilishlar bilan bog'liq bo'lishi mumkin, masalan: xomashyo va materiallar yetkazib berishda muammolar (tabiiy gaz, bug', suv, elektr energiyasi), shuningdek, quvurlar va uskuna mustahkamligining buzilishi, natijada tabiiy gaz oqishi, yong'in, gaz ifloslanishi, portlash yoki boshqa hodisalar yuzaga kelishi, bu esa obyektning davomiy ishlashiga xavf tug'diradi.

Favqulodda vaziyatlarning yuzaga kelishi quyidagi turdagi buzilishlar natijasida mumkin:

Texnologik nosozliklar – ishlab chiqarish texnologik rejim yoki alohida texnologik jarayon qoidalarining buzilishi natijasida;

Mexanik nosozliklar – texnologik uskuna yoki uning ayrim qismlarining qisman yoki to'liq buzilishi, eskirish natijasida;

Tashkiliy va texnik nosozliklar – xomashyo, elektr energiyasi yetkazib berishning to'xtashi yoki xodimlarning xatolari natijasida;

Tabiiy ofatlar, yong'inlar va ehtimoliy portlashlar sababli yuzaga keladigan vaziyatlar.

Sharaf-Rashidov tumanidagi 550 MW quvvatli birlashtirilgan sikl elektr stansiyasida loyiha amalga oshirilish davrida favqulodda vaziyatlar xavfi zamonaviy avtomatlashtirilgan boshqaruv va nazorat tizimi yordamida minimallashtiriladi.

Avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimi quyidagi funksiyalarni bajarish uchun mo'ljallangan: mantiqiy boshqaruv; avtomatik va qo'lda tartibda regulyatsiya; favqulodda va cheklovchi himoyalarni; ogohlantirish va signalizatsiya tizimlari; texnologik parametrlarni monitoring qilish, ko'rsatish va arxivlash; favqulodda vaziyatlarda asosiy hodisalar va ko'rsatkichlarni tezkor qayd etish.

1.2 Tegishli inshootlar (loyihalar)

IFC PS-1 ta'rifiga ko'ra, assotsiatsiyalangan inshootlar – bu loyiha tomonidan moliyalashtirilmagan va loyiha amalga oshirilmaganida qurilmagan yoki kengaytirilmagan inshootlar bo'lib, ularning mavjudligisiz loyiha amalga oshirilishi mumkin emas edi.

Shuningdek, qo'shimcha mezon sifatida, odatda, obyektlarning rejalashtirilgan faoliyat hududiga yaqin joylashuvi ham hisobga olinadi.

Loyiha assotsiatsiyalangan obyektlari quyidagilardan iborat:

2-rasm. Assotsiatsiyalangan inshootlarga oid yo'l

Loyiha bilan bog'liq inshootlarning hozirgi holatiga ko'ra: Elektr ta'minoti (xaritada **pushti** va **sariq** chiziqlar): Mahalliy ATB (Atrof-muhitga Ta'sirni Baholash) tadqiqoti mahalliy hokimiyat (O'zbekiston Milliy elektr tarmoqlari) tomonidan yakunlangan va ATB ma'qullash hujjati **15.09.2025** sanasida olingan. Loyiha hududidan mavjud bo'lgan 220 kV kuchlanishli "L-20-D" va "L-Z-C" havo elektr uzatish liniyalarigacha bo'lgan, uzunligi taxminan 8 va 10 km bo'lgan liniyalar uchun issiqlik elektr stansiyasidan elektr energiyasini chiqarish bo'yicha mumkin bo'lgan ulanish variantlari bilan birga dastlabki sxema ishlab chiqilgan.

Suv Ta'minoti Quvuri (Xaritada **to'q ko'k** chiziq): Mahalliy ATB tadqiqoti mahalliy hokimiyat (Suv xo'jaligi organlari) tomonidan yakunlangan va ATB ma'qullash hujjati **23.07.2025** sanasida olingan.

Tabiiy Gaz Quvuri (Xaritada **firuza** rangli chiziq): Mahalliy ATB tadqiqoti mahalliy hokimiyat ("TRANSGASENGINEERING" MChJ) tomonidan yakunlangan va ATB ma'qullash hujjati **24.03.2025** sanasida olingan.

Loyiha kreditorlari nomidan, loyihani moliyalashtirish shartnomasiga muvofiq, alohida ESIA Qo'shimchasi (ushbu ESIA dan mustaqil) tayyorlanmoqda. **Ushbu qo'shimchani maqsadi — O'zbekistonda me'yoriy ruxsat olish uchun o'tkazilgan milliy ATB jarayoni hamda kreditorlarning atrof-muhit va ijtimoiy talablari o'rtasidagi har qanday farqlar (bo'shliqlar) mavjudligini aniqlash va ularni bartaraf etishdir.**

2025 yil yanvar holatiga ko'ra, muhokama qilinayotgan va dastlabki loyihalashtirilgan assotsiatsiyalangan obyektlar 8- va 9-rasmlarda ko'rsatilgan.

Shuning uchun, assotsiatsiyalangan mulklar bo'yicha ESIA materiallarida faqat loyihalarning joriy holatini aks ettiruvchi ma'lumotlar taqdim etiladi. Assotsiatsiyalangan inshootlar uchun quyidagilar amalga oshiriladi:

Milliy EIAlar (Mahalliy hokimiyatlar mas'uliyati ostida) va

Xalqaro talablar (IFC standartlari – kreditorlar talablariga muvofiq) bo'yicha bo'shliq tahlili va solishtirma jadval tuziladi.

9-rasm. Assotsiatsiyalangan obyektlar (dastlabki yuqori kuchlanishli elektr uzatish liniyasi yo'nalishi)

10-rasm. Kirish yo'li

*11-rasm. Mavjud quvurlar tizimidan suv ta'minoti quvuri loyihasi***1.3 Rejalashtirilgan faoliyatning alternatalari va variantlarini tahlil qilish****1.3.1 Alternatalarni tahlil qilish**

IFC PS-1 talablariga muvofiq ushbu alternativani baholashda quyidagilarni hisobga olish lozim:

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida sezilarli ijobiy o'zgarishlar kuzatilmoqda. Bu o'zgarishlar nafaqat energetika korxonalarining samaradorligini oshirish, energiya tejavchi texnologiyalarni joriy etish, balki ushbu iqtisodiy sektorning investitsiyaviy jozibadorligini oshirishga qaratilgan.

Shuni ta'kidlash kerakki, "O'zbekiston Respublikasini 2020–2030 yillarda elektr energiyasi bilan ta'minlash kontseptsiyasi" doirasida quyidagilar belgilangan:

Elektr energiyasi ishlab chiqarishni 63,6 milliard kVt-soatdan 120,8 milliard kVt-soatgacha oshirish;

Elektr energiyasi ishlab chiqarishda tabiiy gaz sarfini 16,5 milliard kubometrda 12,1 milliard kubometrga kamaytirish;

Elektr uzatish yo'qotishlarini 2,35% va taqsimlash yo'qotishlarini 6,5% darajasiga kamaytirish (2019 yilga nisbatan 1,85 barobar kam).

Shu bilan, loyiha amalga oshirilishi O'zbekiston Respublikasi energetika sohasini isloh qilish dasturiga mos keladi.

Yuqoridagilarni inobatga olgan holda, oldingi ekologik va ijtimoiy baholash bosqichida (125-1105-SR) kombinatsiyalangan sikl elektr stansiyasini qurish va ishlatishni "nol variant"ga nisbatan afzal ko'rish bo'yicha xulosa qilingan; "nol" variantning batafsil ko'rib chiqilishi amalga oshirilmagan.

1.3.2 Obyektning joylashuvi

Loyiha belgilangan sanoat hududida qurilganda quyidagilar yuz beradi:

Yangi yer maydonlariga huquq olish zaruriyati, ya'ni obyekt va infratuzilma inshootlari joylashadigan maydonlar;

Elektr stansiyasi va infratuzilma obyektlari (yo'llar, kommunikatsiyalar va h.k.) uchun yer egallash;

Alohida sanitariya muhofaza zonasini tashkil etish zaruriyati.

Shuningdek, rejalashtirilgan sanoat obyekti uchun muqobil joylashuv mavjud emas edi.

1.3.3 Texnologik yechimlar

Jizzax viloyatida qo'shimcha elektr energiyasi quvvatlarini ishga tushirish va issiqlik elektr stansiyalarini qurish masalasini ko'rib chiqishda, an'anaviy gaz yoqilg'ili elektr stansiya bloklaridan foydalanish ham ko'zda tutilgan edi.

Barcha parametrlar, jumladan yoqilg'i turi, 1 kVt/soat energiya ishlab chiqarish uchun yoqilg'i sarfi, samaradorlik va natijada ishlab chiqarilgan elektr energiyasi miqdori tahlil qilinganda shuni ko'rsatdiki: an'anaviy generatorlarga nisbatan gazda ishlovchi kombinatsiyalangan sikl elektr stansiyasi yoqilg'ini 2 barobar kam sarflaydi va samaradorligi

61% dan oshadi, holbuki an'anaviy stansiya bloklarida bu ko'rsatkich 45% dan past.

Gaz pistonli qurilmaning qurilish vaqti boshqa turdagi qudratli issiqlik elektr stansiyalarini qurish vaqtiga nisbatan ancha qisqa.

Kombinatsiyalangan sikl texnologiyasini qo'llash energetika korxonasiining ekologik ko'rsatkichlarini yaxshilashga imkon beradi va atrof-muhit ifloslanish darajasini sezilarli darajada kamaytiradi. Bug'turbinali va gaz turbinali elektr stansiyalariga nisbatan, taklif etilgan texnologiya tabiiy gaz sarfini kamaytiradi va natijada havoga chiqariladigan zararli moddalar, xususan azot oksidlarini kamaytiradi.

1.4 Taklif etilayotgan faoliyatning jihatlar va tegishli ta'sirlari

1.4.1 Ekologik jihatlar va tegishli ta'sirlar

Oldingi baholash bosqichida quyidagi atrof-muhit komponentlari aniqlangan bo'lib, ular taklif etilgan faoliyatdan ta'sir ko'rishi mumkin:

- yerlar;
- atmosfera havosi;
- tuproq;
- sirt suvlari;
- yer osti suvlari;
- flora va fauna.

Taklif etilgan faoliyatning atrof-muhitga ta'sir qiluvchi jihatlar, aholiga, xodimlarga ta'siri bilan birga va ESIA tadqiqotlari doirasida yanada ko'rib chiqiladigan aspektlar 18-jadvalda taqdim etilgan.

18-jadval. Rejalashtirilgan faoliyatlarning atrof-muhitga ta'sir qiluvchi jihatlar

Faoliyat/jarayon	Atrof-muhitga ta'sir qiluvchi jihatlar	Potensial ta'sirlar	Ta'sir oluvchilar
Rejalashtirilgan faoliyat obyektlarini joylashtirish	Yer egallash ² – elektr stansiyasi qurilishi uchun maydon ajratilishi natijasida haqiqiy egallash amalga oshirilgan Bog'liq loyihalarning amalga oshirilishi – ushbu bosqichda ko'rib chiqilmayapti ¹⁵	Yashash joyining yo'q qilinishi Tuproq qoplamasining buzilishi	Tuproq qoplami O'simlik olami Hayvonot olami
Qurilish ishlari (yer ishlari, fuqarolik ishlari)	Havoga zararli moddalar chiqindilari Qurilish ishlari vaqtida suvning kamayishi Sirt suvlari chiqindilarining hosil bo'lishi Shovqin Chiqindilar hosil bo'lishi	Yer foydalanish strukturasi o'zgarishi Atmosfera havosi sifatining o'zgarishi Sirt va yer osti suvlari gidrologik va gidrokimyoviy rejimlarining o'zgarishi Hududning akustik rejimining o'zgarishi Chiqindilarni joylashtirish obyektlari hududidagi atrof-muhit	Atmosfera havosi Sirt suvlari Yer osti suvlari Tuproq qoplami O'simlik olami Hayvonot olami Aholi Xodimlar

² Associated objects are at the stage of approval and initiation; evaluation is not carried out

		komponentlariga bilvosita ta'sirlar	
Faoliyat/ jarayon	Atrof-muhitga ta'sir qiluvchi jihatlar	Potensial ta'sirlar	Ta'sir oluvchilar
Asosiy ishlab chiqarish faoliyati (elektr energiyasi ishlab chiqarish)	<ul style="list-style-type: none"> • Ifloslantiruvchi moddalarning havoga chiqarilishi • Sanoat oqova suvlarini hosil qilish • Shovqin • Chiqindilar hosil bo'lishi 	<p>Atmosfera havosi sifatining o'zgarishi</p> <p>Issiqxona gazlari emissiyasi/iqlim o'zgarishi</p> <p>Akustik rejimning o'zgarishi</p> <p>O'simlik va hayvonot dunyosiga, tuproqlarga bilvosita ta'sirlar</p> <p>Chiqindilarni ko'mish joylari hududida tabiiy muhit komponentlariga bilvosita ta'sirlar</p>	<p>Atmosfera havosi</p> <p>Sirt suvlari</p> <p>Yer osti suvlari</p> <p>Tuproq qoplami</p> <p>O'simlik olami</p> <p>Hayvonot olami</p> <p>Aholi</p> <p>Xodimlar</p>
Asosiy ishlab chiqarish faoliyatini ta'minlash - ta'mirlash ishlari, suv ta'minoti, sanitariya, hududni va sanoat binolarini tozalash	<ul style="list-style-type: none"> • Ifloslantiruvchi moddalarning havoga chiqarilishi • Yer usti suv olish • Yer usti oqova suvlarining hosil bo'lishi • Sanoat oqova suvlarini hosil qilish • Shovqin • Chiqindilar hosil bo'lishi 	<ul style="list-style-type: none"> • Resurslarni olish - yer usti suvlarini tortib olish • Atmosfera havosi sifatining o'zgarishi • Yer usti suvlarining gidrologik va gidrokimyoviy rejimlarining o'zgarishi • Akustik rejimning o'zgarishi • O'simlik va hayvonot dunyosiga, tuproqlarga bilvosita ta'sirlar • Chiqindilarni utilizatsiya qilish obyektlari hududida atrof-muhit komponentlariga bilvosita ta'sirlar 	<p>Atmosfera havosi</p> <p>Sirt suvlari</p> <p>Yer osti suvlari</p> <p>Tuproq qoplami</p> <p>O'simlik olami</p> <p>Hayvonot olami</p> <p>Aholi</p> <p>Xodimlar</p>
Transport va logistika (materiallar, yoqilg'i-moylash materiallarini yetkazib berish, boshqa transportda tashish, xavfli materiallarni saqlash)	<ul style="list-style-type: none"> • Ifloslantiruvchi moddalarning havoga chiqarilishi • Yer usti oqova suvlarining hosil bo'lishi • Shovqin • Chiqindilar hosil bo'lishi 	<ul style="list-style-type: none"> • Atmosfera havosi sifatining o'zgarishi • Issiqxona gazlari emissiyasi/iqlim o'zgarishi • Hududning akustik rejimining o'zgarishi 	<ul style="list-style-type: none"> • Atmosfera havosi • Aholi
Issiqlik va energiya ta'minoti	<ul style="list-style-type: none"> • Ifloslantiruvchi moddalarning havoga chiqarilishi • Yer usti oqova suvlarining hosil bo'lishi • Sanoat oqova suvlarini hosil qilish • Shovqin • Chiqindilar hosil bo'lishi 	<ul style="list-style-type: none"> • Atmosfera havosi sifatining o'zgarishi • Issiqxona gazlari emissiyasi/iqlim o'zgarishi • Yer usti suvlari gidrokimyoviy rejimining o'zgarishi • Hududning akustik rejimidagi o'zgarishlar • Chiqindilarni ko'mish joylari hududida tabiiy muhit komponentlariga bilvosita ta'sirlar 	<ul style="list-style-type: none"> • Atmosfera havosi • Yer usti suvlari • Aholi • Xodimlar
Kadrlarga bo'lgan ehtiyojni ta'minlash (shu jumladan qurilish bosqichida)	<ul style="list-style-type: none"> • Maishiy oqova suvlarning hosil bo'lishi • Maishiy chiqindilar va ularga tenglashtirilgan chiqindilar (idora chiqindilari, oziq-ovqat chiqindilari) hosil bo'lishi, 	<ul style="list-style-type: none"> • Yer usti va yer osti suvlari gidrokimyoviy rejimining o'zgarishi • Chiqindilarni ko'mish joylari hududida tabiiy muhit komponentlariga bilvosita ta'sirlar 	<ul style="list-style-type: none"> • Yer usti suvlari • Chiqindilarni ko'mish joylari hududida: • Atmosfera havosi • Tuproq qoplami • O'simliklar dunyosi • Hayvonot dunyosi • Aholi

1.4.2 Ijtimoiy jihatlar va tegishli ta'sirlar

Oldingi baholash bosqichida quyidagi ijtimoiy muhit komponentlari va elementlari aniqlangan bo'lib, ular taklif etilgan faoliyatdan ta'sir ko'rishi mumkin:

- yerlar;
- aholi;
- xodimlar;
- sog'liq va xavfsizlik;
- mehnat bozori;
- mehnat va ish sharoitlari;
- madaniy meros.

Kombinatsiyalangan siklli issiqlik elektr stansiyasi va rejalashtirilgan faoliyatlarning ijtimoiy jihatlari, ijtimoiy muhitning komponentlari va elementlariga ta'sir bilan birga, ESIA tadqiqotlarida yanada ko'rib chiqilishi 19-jadvalda taqdim etilgan.

19-jadval. Rejalashtirilgan faoliyatning ijtimoiy jihatlari

Faoliyat/jarayon	Atrof-muhitga ta'sir qiluvchi jihatlar	Potensial ta'sirlar	Ta'sir oluvchilar
Rejalashtirilayotgan faoliyat obyektlarini joylashtirish	• Yerni olib qo'yish	Seizure of farm lands Loss of income	Farmers/ farming Farm staff
Qurilish ishlari (yer ishlari, qurilish ishlari)	• Yerni olib qo'yish • Jamoat salomatligi va xavfsizligi • Mehnat bozori • Mehnat va mehnat sharoitlari • Madaniy meros	• Yerdan foydalanish tuzilmasidagi o'zgarishlar • Resurslardan foydalanishni cheklash • Transport harakati va qurilish texnikasining o'sishi • O'qitish, malaka oshirish, ishga joylashtirish • Xodimlar oqimi • Jamoat tartibini buzish • Bolalar va majburiy mehnat • Jamoat salomatligi va xavfsizligiga ta'siri • Xodimlar salomatligi va xavfsizligiga ta'siri • Madaniy meros obyektlariga ta'siri	• Fermer/fermer xo'jaliklari • Xo'jalik xodimlari • Aholi • Xodimlar • Madaniy meros obyektlari
Asosiy ishlab chiqarish faoliyati (elektr energiyasi ishlab chiqarish)	• Jamoat salomatligi va xavfsizligi • Mehnat bozori • Mehnat va mehnat sharoitlari	• Avariya holati • Aholining korxonani rivojlantirishdan oladigan daromadlari • O'qitish, malaka oshirish, ishga joylashtirish • Xodimlar salomatligi va xavfsizligiga ta'siri • Xodimlar salomatligi va xavfsizligiga ta'siri	• Aholi • Xodimlar

Asosiy ishlab chiqarish faoliyatini ta'minlash - ta'mirlash ishlari, suv ta'minoti, sanitariya, hududni va sanoat binolarini tozalash	<ul style="list-style-type: none"> • Jamoat salomatligi va xavfsizligi • Mehnat va mehnat sharoitlari 	<ul style="list-style-type: none"> • Resurslarni olish - yer usti suvlarini tortib olish • Transport harakati va qurilish texnikasining o'sishi • Avariya holati • Xodimlar salomatligi va xavfsizligiga ta'siri • Xodimlar salomatligi va xavfsizligiga ta'siri 	<ul style="list-style-type: none"> • Aholi • Xodimlar
Transport va logistika (materiallar, yoqilg'i-moylash materiallarini yetkazib berish, boshqa transportda tashish, xavfli materiallarni saqlash)	<ul style="list-style-type: none"> • Jamoat salomatligi va xavfsizligi • Mehnat va mehnat sharoitlari 	<ul style="list-style-type: none"> • Transport harakati va qurilish texnikasining o'sishi • Avariya holati • Xodimlar salomatligi va xavfsizligiga ta'siri • Xodimlar salomatligi va xavfsizligiga ta'siri 	<ul style="list-style-type: none"> • Aholi • Xodimlar
Issiqlik va energiya ta'minoti	<ul style="list-style-type: none"> • Jamoat salomatligi va xavfsizligi • Mehnat va mehnat sharoitlari 	<ul style="list-style-type: none"> • Resurslardan foydalanishni cheklash • Akustik rejimning o'zgarishi • Avariya holati • Xodimlar salomatligi va xavfsizligiga ta'siri • Xodimlar salomatligi va xavfsizligiga ta'siri 	<ul style="list-style-type: none"> • Aholi • Xodimlar
Kadrlarga bo'lgan ehtiyojni ta'minlash (shu jumladan qurilish bosqichida)	<ul style="list-style-type: none"> • Jamoat salomatligi va xavfsizligi • Mehnat va mehnat sharoitlari 	<ul style="list-style-type: none"> • O'qitish, malaka oshirish, ishga joylashtirish • Mehnat va qurilish lagerlarining kirib kelishi (zarurat bo'lganda) • Jamoat tartibini buzish • Bolalar va majburiy mehnat • Xodimlar salomatligi va xavfsizligi 	<ul style="list-style-type: none"> • Aholi • Xodimlar

2 AXBOROTNI OCHIB BERISH VA MANFAATDOR TOMONLAR BILAN O‘ZARO MUNOSABAT

Ushbu bo‘lim ESIA jarayoni doirasida amalga oshirilgan ma‘lumot berish, maslahatlashuv va manfaatdor tomonlarni jalb qilish faoliyatlarini ko‘rib chiqadi. Bo‘lim ushbu faoliyatlar natijalarini umumlashtiradi va loyiha hayot tsikli keyingi bosqichlari uchun rejalashtirilgan tadbirlarni belgilaydi, bu esa Manfaatdor tomonlarni jalb qilish rejasida batafsil keltirilgan.

- Xususan, bo‘lim quyidagilarni taqdim etadi:
- Maslahatlashuvlarni (konsultatsiyalar) o‘tkazish prinsiplari;
- Maslahatlashuv (konsultatsiya) talablari;
- Asosiy manfaatdor tomonlar va konsultantlar;
- Loyiha bo‘yicha maslahatlashuv faoliyati va uning natijalari;
- Loyiha bo‘yicha shikoyatlarni ko‘rib chiqish mexanizmi.

2.1 Maslahatlashuvlarni (konsultatsiyalar) o‘tkazish prinsiplari

Erta va doimiy maslahatlashuv, ma‘lumot berish va manfaatdor tomonlarning mazmunli jalb qilinishi xalqaro kreditorlar tomonidan moliyalashtiriladigan loyihalar uchun asosiy talablar hisoblanadi. ESIA Manfaatdor tomonlarni jalb qilish rejasida (SEP) kiritilgan maslahatlashuv faoliyatlari natijalariga tayangan holda amalga oshiriladi va loyiha hayoti davomida manfaatdor tomonlarni jalb qilish va ma‘lumot berish jarayonini boshqarishga mo‘ljallangan.

Manfaatdor tomonlarni jalb qilish rejasida (SEP) jamoatchilik bilan maslahatlashuv va ma‘lumot berish faoliyatini ESIA (ESIA) tugaguniga qadar, loyihaning barcha hayotiy tsikli bosqichlarida boshqarishni yo‘lga qo‘yish uchun mo‘ljallangan. Bu, asosiy manfaatdor tomonlar bilan mazmunli va tegishli maslahatlashuvlarni rejalashtirish uchun strategik hujjat bo‘lib, loyiha davomida davriy ravishda yangilanadi. Manfaatdor tomonlar deb, loyihaga qiziqishi bo‘lgan, loyihadan ta‘sir ko‘rgan yoki loyihaning natijalariga ta‘sir ko‘rsatishi mumkin bo‘lgan shaxslar va tashkilotlar tushuniladi. SEP ning aniq maqsadlari quyidagilardan iborat:

- Maslahatlashuv bilan bog‘liq barcha qonuniy va xalqaro talablarning bajarilishini ta‘minlash;
- Loyihaga oid faoliyatni rejalashtirishda barcha manfaatdor tomonlarni jalb qilish orqali loyiha dizayni, amalga oshirilishi va monitoringini yaxshilash;
- Loyiha amalga oshiriladigan hududlarda ta‘sir ko‘rgan jamoalar bilan ochiq muloqotni rag‘batlantirish;
- Loyihaning borishi to‘g‘risida barcha qiziqqan va ta‘sir ko‘rgan tomonlarni xabardor qilish;
- AClar (ta‘sir ko‘rgan jamoalar) shikoyatlarini yuborishi va ularning loyihaga oid munosabat bilan to‘g‘ri ko‘rib chiqilishiga ishonch hosil qilishi uchun shikoyatlarni ko‘rib chiqish mexanizmini taqdim etish.

SEP jamoatchilikni jalb qilish quyidagi tamoyillarga asoslanishi kerakligini belgilaydi: tashqi manipulyatsiya, aralashuv, majburlash va tahdidlar bo‘lmasligi; va maslahatlashuvlar o‘z vaqtida, dolzarb, tushunarli va kirish mumkin bo‘lgan ma‘lumotlar asosida o‘tkazilishi lozim. Maslahatlashuv faoliyatlari har doim yaxshi rejalashtirilgan bo‘lishi va hurmatga asoslangan mazmunli muloqot tamoyillariga binoan amalga oshirilishi kerak.

2.2 Maslahatlashuv (konsultatsiya) talablari

2.2.1 Ko'rib chiqish

Ushbu bo'lim loyihaga nisbatan milliy va xalqaro darajadagi ma'lumot berish, maslahatlashuv va manfaatdor tomonlarni jalb qilish talablariga umumiy sharh beradi.

Ish ta'rifi (Terms of Reference) talablariga muvofiq, loyiha IFC Atrof-muhit va ijtimoiy siyosat (Environmental and Social Sustainability) hamda IFC PS (Performance Standards) talablari va ma'lumot berish hamda manfaatdor tomonlarni jalb qilish bo'yicha xalqaro eng yaxshi sanoat amaliyotlariga rioya qilishi shart.

Ushbu talablar manfaatdor tomonlarni jalb qilishni rejalashtirishda hisobga olingan bo'lib, quyida tavsiflanganidek, loyiha bo'yicha maslahatlashuv jarayonining asosini tashkil qiladi.

2.2.2 Milliy Maslahatlashuv (konsultatsiya) talablari

Jamoatchilik ishtiroki va ma'lumot berish loyihaning rejalashtirishning eng dastlabki bosqichlarida boshlanadi va milliy Atrof-muhitga ta'sirni baholash jarayoni (bundan keyin ESIA deb ataladi) doirasida tartibga solinadi.

“Ekologik ta'sirni baholash loyihalarining jamoatchilik muhokamasi o'tkazish tartibi to'g'risidagi Nizom” (O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 07/09 sanasidagi 541-sonli qarori, 3-ilova) yuqori ekologik xavfga ega faoliyat (bundan keyin I kategoriyali) va o'rtacha xavfga ega faoliyat (bundan keyin II kategoriyali) bilan bog'liq rejalashtirilgan yoki amalga oshirilayotgan tadbirlar bo'yicha jamoatchilik muhokamalarini o'tkazish tartibini belgilaydi.

Jamoatchilik muhokamalariga quyidagi tarkibdagi texnik bo'lmagan ma'lumotlar taqdim etiladi:

- Faoliyatning qisqacha tavsifi;
- Rejalashtirilayotgan faoliyat obyektlari uchun Texnologik yechimlar va variantlarni ko'rib chiqish;
- Mavjud atrof-muhit va ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarning qisqacha bahosi;
- Loyihaning amalga oshirilishi bilan bog'liq salbiy ta'sir manbalari va turlarining qisqacha tavsifi;
- Atrof-muhit va ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlaridagi mumkin bo'lgan o'zgarishlarni prognoz qilish va baholash;
- Mumkin bo'lgan loyiha favqulodda vaziyatlarini prognoz qilish va baholash;
- Salbiy ta'sirlarni oldini olish, kamaytirish va/yoki kompensatsiya qilish choralari;
- Mumkin bo'lgan sezilarli transchegaraviy ta'sirlarni baholash (agar mavjud bo'lsa).

Shuningdek, I va II ta'sir kategoriyasiga kiruvchi mavjud faoliyat bo'yicha haqiqiy shikoyatlar bo'lgan taqdirda ham jamoatchilik muhokamalari o'tkazilishi mumkin.

Jamoatchilik muhokamalari har bir ishtirokchining muhokama qilayotgan masala bo'yicha asosli fikr bildirish huquqini ta'minlaydi; bu huquq muhokama qilayotgan masalaga oid hujjatli ma'lumotlarni o'rganish va maxfiy ma'lumotlarni o'z ichiga olmaydigan axborotga asoslanadi.

Jamoatchilik muhokamalari ishtirokchilari quyidagilarni o'z ichiga oladi:
Nodavlat notijorat tashkilotlar;

Fuqarolarni o'zini o'zi boshqarish organlari;
Ommaviy axborot vositalari (bundan keyin ommaviy axborot vositalari deb ataladi).

Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha vakolatli organlarning vakillari jamoatchilik muhokamalarida kuzatuvchi sifatida ishtirok etadilar. Jamoatchilik muhokamalarining tashkilotchilari tuman (shahar) hokimliklaridir.

Jamoatchilik muhokamasi natijalari jamoatchilik muhokamasi bayonnomasi shaklida rasmiylashtiriladi va u rais hamda kotib tomonidan imzolanadi. Bayonnomaning bir nusxasi bir ish kuni ichida buyurtmachiga taqdim etiladi, ikkinchi nusxasi esa jamoatchilik muhokamasi tashkilotchisida qoladi.

Jamoatchilik muhokamasi haqidagi ma'lumotlar, bayonnoma nusxasi ilova qilingan holda, jamoatchilik muhokamasi tashkilotchisi tomonidan Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligining hududiy organlariga ma'lumot uchun yuboriladi.

Jamoatchilik muhokamasi natijasida, ko'rib chiqilayotgan hududda taklif etilayotgan yoki rejalashtirilayotgan xo'jalik faoliyatini jamoatchilik tomonidan qo'llab-quvvatlash yoki aksincha, uni qo'llab-quvvatlamaslik to'g'risida qaror qabul qilinishi mumkin.

Jamoatchilik muhokamasi faqat manfaatdor tomonlardan kamida o'n nafar vakil ishtirok etgan taqdirda vakolatli (haqiqiy) hisoblanadi.

Buyurtmachi ESIA (Atrof-muhitga ta'sirni baholash) hisobotini ishlab chiqish bosqichida jamoatchilik bilan maslahatlashuvlar va muhokamalar o'tkazgan, biroq O'zbekistonda amaldagi jamoatchilik bilan maslahatlashuv tizimi keng jamoatchilikni jalb etishni talab qilmaydi va ko'pincha faqat vakolatli davlat organlari bilan maslahatlashuvlar bilan cheklanadi. Loyihaning manfaatdor tomonlarni jalb qilish rejalashtirilgan faoliyati va loyiha haqidagi ma'lumotlarni oshkor etish jarayoni esa xalqaro soha amaliyoti hamda tegishli xalqaro talablar asosida amalga oshiriladi.

2.2.3 Xalqaro Maslahatlashuv (konsultatsiya) talablari

IFC loyihalarni toifalash tizimiga ko'ra, mazkur loyiha "A" toifasiga kiradi.

Loyiha "A" toifasiga kiritilgan, chunki taklif etilayotgan faoliyat natijasida sezilarli darajada ekologik va/yoki ijtimoiy ta'sirlar yuzaga kelishi kutilmoqda. Bunday ta'sirlarni loyihani toifalash bosqichida aniqlash yoki baholash qiyin bo'lgani sababli, keng jamoatchilik ishtirokini va asosiy manfaatdor tomonlarga axborotni oshkor etishni o'z ichiga olgan kompleks atrof-muhit va ijtimoiy ta'sirni baholash (ESIA) talab etiladi.

IFC PS-1 ("Atrof-muhit va ijtimoiy xavflar hamda ta'sirlarni baholash va boshqarish") standarti axborotni oshkor etish va manfaatdor tomonlar bilan maslahatlashuv faoliyatiga oid tegishli talablarni o'z ichiga oladi. Ushbu faoliyat quyidagilarga asoslanishi lozim:

- Loyihaning hayotiy siklining dastlabki bosqichlaridanoq boshlash;
- Loyihaning hayotiy sikli davomida uzluksiz amalga oshirish;
- Mos Mahalliy tilda (-larda) hamda Mahalliy aholi uchun madaniy jihatdan maqbul va tushunarli shaklda tegishli, shaffof, obyektiv, mazmunli va oson yetkaziladigan ma'lumotlarni erta oshkor qilish va tarqatishga asoslanish;
- Asosan loyiha ta'siriga to'g'ridan-to'g'ri uchraydigan tomonlarga yo'naltirilgan bo'lish (bilvosita ta'sir ko'ruvchilarga emas);
- Tashqi manipulyatsiya, aralashuv, majburlash yoki qo'rqitishdan holi bo'lish;
- Zarur hollarda, jamoatchilik bilan mazmunli ishtirokni va muloqotni ta'minlash hamda bu jarayonni hujjatlashtirish.

IFC'ning Axborotga kirish siyosatiga muvofiq, "A" toifadagi loyihalar ko'rib chiqish natijalari

va tavsiyalarining qisqacha mazmunini oshkor etishi lozim va kamida quyidagi ma'lumotlarni o'z ichiga olishi kerak:

- Faoliyat Standartlari (Performance Standards) va shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmlarini aniqlash, shu jumladan muvofiqlik maslahatchisi / ombudsman haqidagi ma'lumotlar;
- Loyihaning IFC tasnifi bo'yicha toifasini aniqlash asoslari;
- Loyihaning asosiy ijtimoiy va ekologik xatarlari hamda ta'sirlari tavsifi;
- Bunday xavf va ta'sirlarni cheklash bo'yicha asosiy choralar, shuningdek, loyihani amalga oshirishda IFC PS talablariga rioya qilish uchun joriy etilishi kerak bo'lgan qo'shimcha choralar va harakatlar;
- ESIA (Atrof-muhit va Ijtimoiy Ta'sirni Baholash) materiallari joylashtirilgan veb-saytlarga elektron nusxalar yoki havolalar;
- Qo'shimcha hujjatlar, masalan: harakat rejalari, manfaatdor tomonlarni jalb qilish rejalari (SEP), ko'chirish bo'yicha harakat rejalari (Resettlement Action Plans) va boshqalar.

2.3 Manfaatdor tomonlarni aniqlash

Manfaatdor tomonlar (Stakeholders) — bu Loyiha tomonidan to'g'ridan-to'g'ri yoki bilvosita ta'sirlangan shaxslar yoki shaxslar guruhlari, shuningdek, Loyihaga nisbatan o'z manfaatlariga ega bo'lgan va/yoki uning natijalariga ijobiy yoki salbiy ta'sir ko'rsatish qobiliyatiga ega bo'lgan shaxslardir.

Manfaatdor tomonlarga Loyihaning ta'sir doirasida yashovchi zaif yoki qiyin ahvoldagi aholi guruhlari yoki shaxslar, ularning rasmiy va norasmiy vakillari, Mintaqaviy va tuman hukumat organlari yoki Mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlari, jamoat tashkilotlari va maxsus manfaat guruhlari, ilmiy doiralar yoki ta'lim muassasalari kirishi mumkin.

Hozirgi vaqtda Loyihaga nisbatan to'qqizta asosiy manfaatdor tomonlar guruhi aniqlangan. 20-jadvalda manfaatdor tomonlarning tahlili, ularning Loyihaga nisbatan manfaatlari (qiziqishlari), shuningdek, ular bilan axborotni oshkor qilish va o'zaro aloqa qilishning taklif etilgan usullari keltirilgan.

Manfaatdorar guruhi	O'zaro aloqa usullari													
	Shaxsiy uchrashuvlar	Rasmiy yozishmalar	ESIA ma' lumotlarini oshkor etish	Yer ajratish (musodara qilish) bo' yicha maslahatlashuvlar	PAS nashr etilishi2	Kadrlar siyosatini e' lon qilish	Xodimlar qisqartirilishi bo' yicha maslahatlashuvlar	PRS bilan o' zaro hamkorlik	Atrof-muhitni boshqarish va xavfsizlik choralariga mas' ul rahbar bilan hamkorlik2	Mehnat va ijtimoiy masalalar bo' yicha rahbar bilan hamkorlik	Aholidan shikoyatlarni qabul qilish mexanizmi	Xodimlarning shikoyat mexanizmi	Monitoring va hisobot yuritish	Buyurtmachi (mijoz) veb-sayti
Bevosita manfaatdor tomonlar														
Sharof Rashidov tumani, Jizzax shahri, Jizzax viloyati hududlari aholisi					x		x	x		x			x	
Loyiha natijasida fermer xo'jaliklari zarar ko'rish mumkin bo'lgan mahalliy fermerlar	x		x	x	x			x		x			x	
G'ozg'ontepa, Chalqobod, So'qoqli va Olmachi mahallalari.	x		x		x		x	x		x				
Zaif va kam ta'minlangan guruhlar														
Nogironlar					x		x			x			x	
Pensionerlar					x		x			x			x	
kambag'al aholi							x			x			x	
Ishsiz					x		x	x		x			x	
ayollar va ayollar boshchiligidagi uy xo'jaliklari					x		x			x			x	
15 yoshgacha bo'lgan bolalar							x			x			x	
Ishchilar, yollanma ishchilar, uchinchi tomon tashkilotlarining ishchilari va xodimlarning vakillari														
Mahalliy aholi					x	x		x	x	x	x	x		x
"CENGIZ ENERJI SAN" kompaniyasi xodimlari. VE TIC A.Ş."					x	x		x				x		x
Qurilish ishchilari								x			x	x		x
Xomashyo va materiallarning mahalliy yetkazib beruvchilari	x				x			x		x	x	x		
Mahalliy qurilish pudratchilari	x			x	x			x		x	x	x		x
Boshqa korxonalar (SEPni ochish orqali aniqlanishi kerak)	x				x			x						
Moliyaviy tashkilotlar														
Qarz beruvchi bank		x	x	x	x	x				x				
Bilvosita ta'sir ko'rsatgan manfaatdor tomonlar														
Mahalliy davlat hokimiyati organlari														
Jizzax shahar hokimligi	x	x	x	x	x			x		x				
Tuman hokimligi (Sharof Rashidov tumani)	x	x	x	x	x			x		x				
Mahalliy ekologik organlar	x		x		x			x			x			
Mahalliy kadastr organlari	x		x	x	x			x		x	x			
Mahalliy mehnat va bandlik organlari	x		x		x			x		x				
Jizzax viloyati madaniy meros boshqarmasi			x	x	x			x						
Davlat tashkilotlari														
Milliy elektr tarmoqlari		x	x		x			x	x	x				
O'zbekiston Respublikasi Energetika vazirligi		x	x		x			x	x	x				
Bandlik va mehnat vazirligi		x	x		x			x	x	x				
O'zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi		x	x		x			x	x	x				
Maslahatchilar														

"ALFA LINE (Encompass) " MCHJ	x			x	x				x					
Jamoat birlashmalari va nodavlat tashkilotlar														
Inson huquqlari bo'yicha O'zbekiston-Germaniya forumi, Xalqaro qullikka qarshi kurash tashkiloti, Xalqaro mehnat huquqlari forumi, O'zbekiston Xotin-qizlar qo'mitasi					x			x		x				
Boshqalar (SEPni oshkor qilish orqali aniqlanadi)	x				x	x		x		x	x	x		x
Kasaba uyushmalari va ishchilar vakillari		X			x			x						
Xalqaro mehnat tashkiloti														
Boshqa manfaatdor tomonlar	x			x	x	x		X		x				

20-jadval Loyihaning manfaatdor tomonlari va ular bilan o'zaro hamkorlik usullari

2.4 Loyiha bo'yicha maslahatlashuv (konsultatsiya) faoliyatlari va natijalari

2.4.1 Ko'rib chiqish

Ushbu bo'limda ESIA jarayoni davomida amalga oshirilgan faoliyatlar va ularning natijalari tavsiflanadi, shuningdek, Manfaatdor tomonlarni jalb qilish rejasida (SEP) hamda 5.2-bo'limda keltirilgan talablarga muvofiq loyiha hayotiy siklining qolgan bosqichlari uchun rejalashtirilgan faoliyatlar qisqacha bayon etiladi.

2.4.2 Mahalliy xalq vakillari

Loyiha tashabbuskorlari loyiha hududida joylashgan mahalliy hokimiyatlar — mahallalar bilan hamkorlik qiladi. Mahallalarga fuqarolar yig'ini raislari rahbarlik qiladi va ular hokimiyat vakillari (keksalar va faxriylar, yoshlar va ayollar, jamoat xavfsizligi, sport masalalari bo'yicha maslahatchilar va boshqalar) hamda maslahatchilar tomonidan qo'llab-quvvatlanadi.

Loyiha hududi yaqinida yashovchi, internetga kira olmaydigan, masalan, keksalar yoki kam ta'minlangan oilalarga yetib borish maqsadida, Buyurtmachi mahalla raislari bilan aloqa o'rnatib, manfaatdor tomonlarni jalb qilish faoliyatlarini bevosita hamkorlikda amalga oshiradi.

Loyiha hujjatlari va texnik bo'lmagan xulosa (NTS) nusxalari loyiha ta'sir doirasida joylashgan mahallalarda joylashtiriladi. Mahalliy jamoa vakillari aholining maslahatlashuv jarayonida ishtirok etishini rag'batlantirish, shuningdek, o'z jamoalaridan fikr-mulohazalarni yig'ish va ularni Jamoatchilik bilan aloqalar bo'yicha mutaxassisga (PRS) yetkazish uchun taklif etiladi. PRSning roli va funksiyalari 5.4.3-bo'limda batafsil yoritilgan.

2.4.3 Jamoatchilik bilan aloqalar bo'yicha mutaxassis

Buyurtmachi tashkiloti Jamoatchilik bilan aloqalar bo'yicha mutaxassisni (Community Liaison Officer — CLO) tayinladi, uning vazifalariga loyiha barcha bosqichlarida loyiha ta'siriga uchragan yoki unga qiziqish bildirgan mahalliy aholi bilan konstruktiv va mazmunli o'zaro munosabatlarni ta'minlash kiradi.

PRS (Jamoatchilik bilan aloqalar bo'yicha mutaxassis) loyiha hayotiy tsiklining barcha bosqichlarida faoliyat yuritadi. PRS Manfaatdor tomonlarni jalb qilish rejasida (SEP) belgilangan faoliyatlarni amalga oshirish uchun mas'uldir. Bundan tashqari, PRS manfaatdor tomonlar bilan uchrashuvlarni tashkil etish va o'tkazish, ular bo'yicha bayonnomalar tayyorlash hamda loyiha ta'sir doirasidagi aholi bilan uzluksiz aloqada bo'lish uchun javobgardir.

Jamoatchilik bilan o'zaro munosabatlar uchun mas'ul shaxs sifatida Manzura ABDUKARIMOVA tayinlangan. U loyiha tayyorlash, qurilish va ekspluatatsiya bosqichlarida fuqarolarning so'rov va shikoyatlarini qabul qilish, ro'yxatdan o'tkazish va ko'rib chiqish bilan shug'ullanadi.

2.4.4 ESIA bo'yicha maslahatlashuv va axborotni oshkor etish

Loyiha manfaatdor tomonlarini aniqlash jarayoni ko'lam hisoboti (Scoping Report) tayyorlash bosqichida, maydon va unga tutash hududlarni ko'zdan kechirish natijalari, stol tadqiqotlari hamda mintaqaviy va mahalliy hokimiyat organlari va o'zini o'zi boshqarish organlari bilan o'tkazilgan dastlabki maslahatlashuvlar asosida boshlangan.

2021-yil oktyabr oyida loyiha doirasida quyidagi manfaatdor tomonlar bilan bir qator maslahatlashuvlar (konsultatsiyalar) o'tkazildi:

- Jizzax shahar hokimiyati;
- Jizzax viloyati Sharof Rashidov tumani hokimiyati;
- Jizzax shahri va Sharof Rashidov tumani ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish bo'limi;
- Sharof Rashidov tumani sanitariya-epidemiologik nazorat markazi; Jizzax viloyati madaniy merosni muhofaza qilish boshqarmasi;
- Sharof Rashidov tumani bandlik markazi;
- Go'zgotepa, Xalqobod, Sukokli va Olmachi mahallalari.

Maslahatlashuvlar (konsultatsiyalar) loyiha haqida dastlabki ma'lumotlarni oshkor etish, ESIA (Atrof-muhit va ijtimoiy ta'sirni baholash) jarayonini tushuntirish, asosiy ma'lumotlarni so'rash, tegishli loyihalar, manfaatdor tomonlar va ularning manfaatlarini aniqlash, shuningdek, loyiha bo'yicha mavjud xavotirlarni tushunish maqsadida o'tkazilgan.

Maslahatlashuvlar davomida aholi salomatligi va xavfsizligi, shuningdek, himoyasiz va ijtimoiy jihatdan zaif qatlamlarning loyihaning ijobiy ta'sirlaridan foydalanish imkoniyatiga ega bo'lishi masalalari eng ko'p tashvish uyg'otgani aniqlandi.

Maslahatlashuvlarning ikkinchi bosqichi esa 2024-yil may oyida o'tkazilgan bo'lib, u asosiy ijtimoiy tadqiqotlar doirasida amalga oshirildi, xususan:

- Fokus guruhleri (ayollar, yoshlar, loyiha hududi aholisi) — Gozgotepa, Xalqobod, So'qoqli va Olmachi mahallalari vakillari bilan o'tkazilgan. Ushbu mahallalar loyihaning dastlabki baholash bosqichida, ma'muriy organlar va korxonalar mas'ul vakillari bilan maslahatlashuvlar davomida, kompleks chegarasidan 1000–2000 metr masofada joylashgan aholi punktlari sifatida aniqlangan.
- Loyiha qurilish davrida ta'sir ko'rsatgan fermer xo'jaliklari bilan chuqurlashtirilgan intervyular o'tkazilgan (yer ajratish, kompensatsiya to'lovlari tartib-taomillarini tekshirish maqsadida).
- Loyiha ta'sir doirasidagi mahalla qo'mitalari raislari bilan chuqurlashtirilgan intervyular o'tkazilgan.

21-jadval: o'tkazilgan barcha fokus guruhlar ro'yxatini taqdim etadi.

T/r	Sana	Hudud	Tuman /mahalla	Qatnashchilar soni	Qatnashchilar
1.	02/07/2024	Jizzax viloyati	Sharof Rashidov tumani "Olmachi" mahallasi	15	Mahalla ahli, yoshlar
2.	03/07/2024	Jizzax viloyati	Sharof Rashidov tumani "Xalqobod" mahallasi	20	Mahalla ahli, xotin-qizlar
3.	04/07/2024	Jizzax viloyati	Sharof Rashidov tumani "Pastli So'qoqli" mahallasi	22	Mahalla ahli, xotin-qizlar
4.	05/07/2024	Jizzax viloyati	Sharof Rashidov tumani "G'ozg'ontepa" mahallasi	18	Mahalla ahli, yoshlar
Jami				75	

21-jadval: Fokus-guruhlar ro'yxati

2024-yilning may-sentyabr oylarida amalga oshirilgan axborotni oshkor qilish bo'yicha chora-tadbirlarning qisqacha tavsifi 22-jadvalda keltirilgan.

Chora-tadbirlar	Natija
Hisobotning e'lon qilinishi	Loyiha hujjatlari rus va ingliz tillarida chop etiladi. Oshkor qilish Buyurtmachining veb-saytida, qamrov hisoboti e'lon qilingan kundan boshlab o'n kun ichida amalga oshirildi. Veb-saytda Buyurtmachining mas'ul vakili bilan bog'lanish ma'lumotlari (elektron pochta, manzil, telefon raqami) keltirilgan. Shuningdek, qamrov hisoboti mahalla qo'mitalari raislariga bosma shaklda yuborilgan.
Qamrov hisobot bo'yicha fikr va takliflarni qabul qilish	Fikr-mulohaza va takliflarni yig'ish 2024-yil 30-maygacha davom etdi. Mijoz Maslahatchiga ma'lumotlarni oshkor qilish davrida manfaatdor tomonlardan hech qanday fikr-mulohaza yoki takliflar bo'lmaganligini tasdiqladi.
Manfaatdor tomonlarni jalb qilish rejasining (SEP) e'lon qilinishi	Loyiha hujjatlari rus va ingliz tillarida chop etiladi. Ma'lumotlarni oshkor qilish Buyurtmachining veb-saytida DXSH to'g'risidagi hisobot e'lon qilingan kundan boshlab o'ttiz kun ichida amalga oshiriladi. Veb-saytda Buyurtmachining mas'ul vakili bilan bog'lanish ma'lumotlari (elektron pochta, manzil, telefon raqami) keltirilgan.
SEP hisobotiga fikr va takliflarni qabul qilish	Fikr-mulohazalar va takliflar to'plami 2024-yil 2-sentyabrgacha ochiq edi. Buyurtmachi Maslahatchiga hisobotni oshkor qilish davrida manfaatdor tomonlarning e'tirozlari yoki takliflari yo'qligini yozma ravishda tasdiqladi.
ESIA (ESIA) yakuniy natijalarining jamoatchilikka taqdimoti	Buyurtmachi Maslahatchi ko'magida Loyiha va ESIA natijalari, shuningdek, yuzaga kelishi mumkin bo'lgan salbiy ta'sirlarni yumshatish bo'yicha taklif etilgan chora-tadbirlar to'g'risida ma'lumot berdi. Ommaviy taqdimotlarda fikr-mulohazalar qutisi o'rnatildi va ishtirokchilarga fikr-mulohazalar bildirish va takliflarni, shu jumladan anonim tarzda bildirish imkonini beruvchi fikr-mulohazalar shakllari taqdim etildi.

22-jadval: Axborotni oshkor qilish choralari

2.4.5 Loyihani amalga oshirish davrida rejalashtirilgan maslahatlashuvlar (konsultatsiyalar)

Loyiha Manfaatdor tomonlarni jalb qilish rejasida (SEP) loyihaning barcha bosqichlarida, jumladan qurilish va ekspluatatsiya davrida manfaatdor tomonlar bilan doimiy aloqalarni ta'minlash tartibi bayon etilgan. Faoliyatlar quyidagilarni o'z ichiga oladi: makhalla vakillari bilan zaruratga ko'ra maslahatlashuvlar, loyihaning muhim bosqichlarida Mahalliy aholiga ma'lumotlarni oshkor qilish (masalan, qurilishning boshlanishi va yakunida), muntazam veb-sayt va ijtimoiy tarmoqlardagi yangilanishlar, SEP yangilanishlari va yillik loyiha hisobotlari.

2.5 Mahalliy aholini jalb qilish dasturlari va mahalliy aholi aktivlari (molduklari)

Hozirgi vaqtda loyiha Mahalliy hamjamiyatlar bilan barqaror aloqalarni

rivojlantirmoqda, ularning manfaatlarini muvofiqlashtirish va hamjamiyatni bevosita manfaatdor tomon sifatida jalb qilishga qaratilgan.

Mahalliy hamjamiyat bilan o'zaro aloqani kuchaytirish maqsadida, mijozga quyidagilar tavsiya etiladi:

- Manfaaddor tomonlarga Loyihaga oid faoliyat haqida eng to'liq ma'lumotlarni o'z vaqtida yetkazish;
- Mintaqa aholisi (shu jumladan ayollar, yoshlar, zaif guruh vakillari) orasida shaffof ishga qabul qilish tartibini ishlab chiqish va amalga oshirish;
- Manfaaddor tomonlar bilan muntazam maslahatlashuvlarga asoslangan ijtimoiy investitsiya dasturini tayyorlash va amalga oshirish;
- Loyihaning faoliyatida kichik va o'rta biznes ishtirokini qo'llab-quvvatlash va mintaqadagi ijtimoiy sheriklik chora-tadbirlarini amalga oshirish.

2.6 Loyiha bo'yicha shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmi

Loyiha loyihasida shikoyat — bu haqiqatda yuzaga kelgan yoki shunday deb qabul qilingan muammo bo'lib, u shikoyatga sabab bo'lishi mumkin, deb ta'riflanadi. Umumiy siyosat sifatida, Mijoz shikoyatlarga sabab bo'ladigan omillarni oldini olish uchun faol ishlaydi, buning uchun zaruriy yumshatuvchi choralarni (ESIA va ESMPda belgilangan) amalga oshiradi va hamjamiyat bilan aloqalar bo'yicha mutaxassislar bilan doimiy muloqotni ta'minlaydi.

Har qanday shaxs loyihaga oid faoliyatdan o'ziga, hamjamiyatga, atrof-muhitga yoki hayot sifatiga salbiy ta'sir bo'lgan deb hisoblagan amaliyot bo'lsa, shikoyat kiritishi mumkin. Manfaaddor tomonlar, shuningdek, o'z mulohazalari va takliflarini ham taqdim etish huquqiga ega.

2.7 Maxfiylik va anonimlik

Mijoz shikoyatlarni ko'rib chiqishda maxfiylikni ta'minlash choralari ko'rishini kafolatlaydi (so'rov bo'yicha) va yillik hisobotlar tayyorlanishida anonimlikni ta'minlaydi. Shaxslarning shaxsiy ma'lumotlarini oshkor qilish faqat ularning roziligi bilan amalga oshiriladi.

Tergovlar jabrlangan shaxsning hurmatini saqlagan holda va maxfiylik tamoyillari asosida olib boriladi. Jabrlangan shaxs ma'lum vaziyatlarda shaxsiy ma'lumotlarni oshkor qilish zarurligini tan olishi kerak bo'ladi, va Mijozning vakillari bunday vaziyatlarni aniqlab, tergovni davom ettirish va vaziyatni hal etish uchun mos rozilikni olishadi.

2.8 Shikoyatlar to'g'risida hisobot berish va ularni hal qilish

Shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmi, Manfaaddor tomonlarni jalb qilish rejasida (SEP) batafsil bayon qilingan bo'lib, bu ta'sirlangan jamoalar va shaxslar, shuningdek boshqa manfaaddor tomonlardan keladigan shikoyatlar, e'tirozlar va tashvishlarni qabul qilish, tan olish, tergov qilish va hal qilish uchun formalizatsiyalangan vositadir.

Ushbu mexanizmning maqsadi barcha tomonlar uchun nisbatan arzon, adolatli va samarali natijalar beradigan oldindan kutilgan, shaffof va ishonchli jarayonlarni ta'minlashdir. Shuningdek, bu mexanizm jinsiy jihatdan sezgir, inklyuziv va madaniy jihatdan mos jarayonni kafolatlashga qaratilgan bo'lib, jamoa a'zolarining barchasi uchun ochiq bo'lishi kerak.

Samarali manfaaddor tomonlarni jalb qilish jamoalar va manfaaddor tomonlar bilan ishonchli va konstruktiv munosabatlarni shakllantirish, Loyihaga nisbatan ijobiy taassurot

uyg'otish va uning muvaffaqiyatli rivojlanishi hamda amalga oshirilishiga hissa qo'shishni maqsad qiladi.

2.8.1 Milliy shikoyatlarni hal qilish talablari

O'zbekiston Respublikasida jamoatchilik shikoyatlari va da'volarini boshqarish O'zbekiston Respublikasining 03.12.2014 yildagi № LRU-378-son Qonuni asosida tashkil etilgan mexanizmga muvofiq amalga oshiriladi. Manfaatdor tomonlar o'z shikoyatlarini Internet portali orqali yuborishlari mumkin: <https://my.gov.uz/ru>.

Shuningdek, 2017 yildan boshlab har bir viloyat, tuman, shahar va qishloqda "Jamoatchilik Konsultatsiya Punktlari" faoliyat yuritmoqda, bu yerda odamlar shikoyat va murojaatlari bilan murojaat qilishlari mumkin.

O'zbekiston Respublikasi Mehnat va Bandlik Munosabatlari Vazirligi mehnatga oid har qanday shikoyatlarni ko'rib chiqish uchun o'z fikr-mulohaza mexanizmini ishlab chiqqan bo'lib, ushbu shikoyatlar Mahalliy mehnat inspeksiyalari tomonidan mamlakat bo'ylab tergov qilinadi. Ushbu fikr-mulohaza mexanizmi quyidagi ishonch telefoni orqali mavjud: +998 71 200-06-00.

Shuningdek, Kasaba uyushmalari federatsiyasi mehnatga oid shikoyatlarni qabul qiladi va tergov qiladi, ishonch telefoni: (0-371) 200 10 92.

Loyiha doirasida jamoatchilik shikoyatlarini ko'rib chiqish mexanizmi milliy qonuniy tizimga murojaat qilish huquqini cheklamaydi. Ta'sirlangan tomonlar shikoyat yoki da'vo jarayonining istalgan bosqichida sudga murojaat qilishlari mumkin.

2.8.2 So'rovlarni ko'rib chiqish va hisobot berish

Mijozning o'zining Internet resursi mavjud: <https://cengizenerji.com.tr/?lang=en/> va loyiha bo'yicha ma'lumotlarni e'lon qilish uchun alohida havola: <https://cenergo.uz/environment-and-social/>, bu orqali jamoatchilik shikoyat va murojaatlarni yuborishi mumkin. Shikoyat va murojaatlar to'g'ridan-to'g'ri Jamoatchilik bilan aloqalar bo'yicha mutaxassislariga (CLO) ham yuborilishi mumkin. CLO ma'lumotlari 23-jadvalda ko'rsatilgan.

Shikoyatlar va murojaatlar bilan ishlashning asosiy bosqichlari quyidagilarni o'z ichiga oladi: qabul qilish va ro'yxatga olish, kategoriyalash, tergov, javob tayyorlash, talab/murojaat, javob berish va shikoyat/murojaatni yopish.

Qabul qilish/ro'yxatga olish: Shikoyat va murojaatlar CLO tomonidan yuritiladigan rasmiy shikoyat ro'yxatga olish tizimida qayd etiladi. Shikoyatlar maxsus shaklni to'ldirish orqali (SEP ilovasida berilgan), to'g'ridan-to'g'ri CLO bilan bog'lanish, Mahalliy hukumat vakili orqali yoki Mijozning veb-sayti orqali elektron tarzda yuborilishi mumkin. CLO bilan bog'lanish ma'lumotlari loyiha ma'lumot materiallarida, masalan, texnik bo'lmagan qisqa sharhda keltiriladi.

Kategoriyalash: kelib tushgan barcha murojaatlar CLO tomonidan 22-jadvalda ko'rsatilgan mezonlarga muvofiq tasniflanadi.

Tergov: Tergov talab qilinadigan hollarda, Mijozning tegishli xodimlari va tashqi tashkilotlar zarur yordamni taqdim etadi. CLO Mijozning rahbariyati bilan birgalikda tergov guruhini shakllantiradi, bu guruhga murojaatning mavzusiga mos malakali mutaxassislar kiradi.

Tergovning maqsadi murojaatga sabab bo'lgan hodisaning tabiati aniqlashdan iborat bo'lib, bu hodisa alohida voqea bo'lganmi yoki takrorlanishi mumkinligini aniqlashni o'z ichiga oladi. Tergov davomida zarur chora-tadbirlar, protseduralar aniqlanadi va amalga

oshiriladi, zarur jihozlar ajratiladi yoki xodimlarga trening o'tkaziladi, hodisani bartaraf etish va uning takrorlanishining oldini olish uchun.

Javob: CLO shikoyat qiluvchiga shikoyat tartibi, uning natijalari, shikoyat sabablarini bartaraf etish bo'yicha amalga oshiriladigan chora-tadbirlar hamda tegishli Atrof-muhit va Ijtimoiy boshqaruv tizimlariga muvofiqlikni ta'minlash uchun bajarilayotgan ishlar bo'yicha yozma (yoki shikoyat qiluvchi yozma matnini tushunishi qiyin bo'lsa og'zaki) tushuntirish beradi. Ba'zi hollarda, CLO shikoyat qiluvchi qabul qilingan qaror yoki chora-tadbirlar bilan qancha darajada qoniqqanligini kuzatadi.

23-jadval: Shikoyat/murojaatlarni tasniflash mezonlari

Mezonlar	Xavf darajasi (salomatlik, xavfsizlik yoki atrof-muhit uchun)	Qaror
Past	Yo'q yoki past	Shikoyat Loyiha bilan bog'liq bo'lmasligi mumkin, kelib tushgan murojaat sharh yoki so'rov bo'lishi mumkin. PRS shikoyatni 3 kun ichida tan oladi va tekshiruv o'tkazadi, uning natijalarini hujjatlashtiradi va shikoyat kelib tushgan kundan boshlab 14 kun ichida javob beradi.
O'rtacha	Potensial xavf va yagona hodisa	PRS shikoyatni 3 kun ichida ko'rib chiqadi. CLO shikoyatni 3 kun ichida tan oladi. Hudud rahbari yoki sog'liqni saqlash va xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha mas'ul, zarur hollarda, qoidabuzarlikni tuzatish bo'yicha zarur choralarni belgilash maqsadida tekshiruv yakunlangunga qadar ishlarni to'xtatib turish to'g'risida qaror qabul qilishi mumkin. PRS shikoyat kelib tushgan kundan boshlab 14 kun ichida murojaatga javob beradi. Qoidabuzarlikni bartaraf etish choralari oddiy, tezkor, masalan, tartibni o'zgartirish bilan bog'liq va arzon bo'lishi mumkin.
Yuqori	Ehtimoliy xavf va qaytalanish ehtimoli	PRS shikoyatni 3 kun ichida tan oladi va loyiha menejerini shikoyatni tezkor o'rganish va hal qilish uchun maxsus guruh tuzishga jalb qiladi. MIB shikoyat kelib tushgan kundan boshlab 14 kun ichida shikoyatga javob beradi. Agar shikoyatni hal qilish uchun ko'proq vaqt talab etilsa, MIB shikoyat kelib tushgan kundan boshlab 14 kun ichida bu haqda shikoyatchiga xabar beradi va 30 kun ichida javob yuboradi. Zarur hollarda, javob press-reliz shaklida bo'lishi mumkin.

Yakunlash: Ro'yxatga olish jurnalida shikoyat quyidagicha yopiladi:

- **Hal qilindi:** Javob berildi, rozilik bildirildi va/yoki amalga oshirildi.
- **Hal qilinmadi:** Shikoyat qiluvchi qarorga rozi emas va masalani hal qilish uchun boshqa tashkilotlarga murojaat qilgan.
- **Rad etildi:** Ariza beruvchiga murojaat qilib bo'lmaydi yoki aniqlab bo'lmaydi.

CLO murojaatlar bilan ishlash bo'yicha faoliyatni tayyorgarlik bosqichida oylik, qurilish davrida haftalik, ekspluatatsiya bosqichida esa yilda ikki marta hisobot beradi, shikoyat qiluvchilarning shaxsiy ma'lumotlarini oshkor qilmasdan, maxfiylikni ta'minlab va anonimlik kafolatlanadi.

Ushbu tartib bepul bo'lib, loyiha bilan bog'liq shaxslar yoki boshqa manfaatdor tomonlarga qarshi hech qanday huquqiy ta'qibni o'z ichiga olmaydi. Murojaatlarni ko'rib chiqish bo'yicha taklif etilgan tartib SEP ilovasida sxematik tarzda keltirilgan.

Manzure ABDUKARIMOVA fuqarolar va boshqa manfaatdor tomonlardan kelgan murojaatlar bilan ishlash bo'yicha mas'ul shaxs etib tayinlangan. Izohlar va murojaatlar quyidagi manzilga yuborilishi lozim (imkon bo'lsa, EPA ilovasida keltirilgan shikoyat/murojaat shaklini to'ldirib yozma shaklda yuborish tavsiya etiladi).

24-jadval: Jamoatchilik bilan aloqalar bo'yicha mutaxassis

Ism-familiya: Manzura ABDUKARIMOVA (ayol)
Tel: +998902646844
E-mail: Manzura.ABDUKARIMOVA@cenergo.uz

2.8.3 Shikoyatlar va murojaatlar to'g'risida hisobot berish

CLO (Community Liaison Officer/Jamoatchilik bilan aloqalar bo'yicha xodim) quyidagi hisobotlarni tayyorlash uchun mas'ul bo'ladi:

- Loyihani tayyorlash bosqichida Buyurtmachining rahbariyatiga kelib tushgan shikoyatlar bo'yicha oylik hisobotlar;
- Qurilish bosqichida Buyurtmachining rahbariyatiga kelib tushgan shikoyatlar bo'yicha haftalik hisobotlar;
- Eksploatatsiya (foydalanish) bosqichida Buyurtmachining rahbariyatiga kelib tushgan shikoyatlar bo'yicha yarim yillik hisobotlar;
- Loyihani amalga oshirishning atrof-muhit va ijtimoiy jihatlarini bo'yicha Yillik hisobot doirasida xalqaro kreditorlarga kelib tushgan shikoyatlar to'g'risidagi ma'lumotlarni har yili taqdim etish.

2.8.4 Yillik hisobot

Qarz shartnomasi muddati davomida Buyurtmachi xalqaro kreditorlarga yillik hisobot tayyorlaydi. Ushbu hisobot quyidagi ma'lumotlarni umumlashtiradi:

- Atrof-muhitni muhofaza qilish va mehnatni muhofaza qilish talablarining bajarilishi;
- ESMP (Atrof-muhit va Ijtimoiy Boshqaruv Rejasi) ning amalga oshirilishidagi jarayon;
- PRS (Shikoyatlarni ko'rib chiqish tizimi) faoliyati va aholidan kelib tushgan shikoyatlar;
- SEP (Manfaatdor tomonlar bilan hamkorlik rejasi) ga kiritilgan yangilanishlar.